

CELE TREI CRIȘURI

Revistă de cultură

Director: Antonio FAUR

Nufărul de la Băile Felix (decembrie 2006)

COLABORATORII ACESTUI NUMĂR:

**Adrian APAN, Florin ARDELEAN, Florin N. ARDELEAN, Emilia BALINT,
Gavril CORNUȚIU, Flaminia FAUR, Susan SIMPSON GEROE**

CELE TREI CRIȘURI
Director-fondator: George BACALOGU
Director (seria a II-a): Dr. Viorel FAUR

Revista apare cu sprijinul Consiliului Municipal Oradea

REDACTIA:

Viorel FAUR,
secretar general de redacție

Redactori – istorie:

Mihai D. DRECIN
Barbu ȘTEFĂNESCU
Ioan HORGA

Redactori – literatură:

Corneliu CRĂCIUN
Miron BLAGA

Redactori-actualitate:

Constantin MĂLINAȘ
Flaminia FAUR
Radu ROMÎNAȘU
Florin ARDELEAN

CELE TREI CRIȘURI
ISSN-1221-5716

Revistă de cultură
Redacția: Oradea, Aleea
Rogerius, nr. 1,
Bl. G6, Ap.78

Tipar: Metropolis SRL Oradea
Tel.: 0259 472 640,
0729 845 160

CUPRINSUL:

STUDII ȘI ARTICOLE DE ISTORIE

- **Florin N. ARDELEAN**, *Contribuții la cunoașterea activității Reuniunii învățătorilor români din Arad (1872-1918)*.....1
- **Adrian APAN**, *Contribuții documentare privind testamentul episcopului Mihail Pavel*.....38
- **Florin ARDELEAN**, *Presa orădeană și finalul de mileniu*.....41

LITERATURĂ

Proză

- **Gavril CORNUȚIU**, *Imnul speranței*.....96
- **Flaminia FAUR**, *Indiferență, Imposibilitate, Lasă-mă!, Teoria catastrofei, Prostia, Ofuscatul*.....98
- **Susan SIMPSON GEROE**, *Tăcerea părinților*.....102

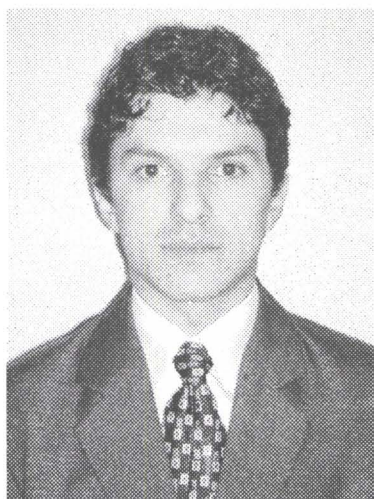
Poezie

- **Emilia BALINT**, *Viața, Contemplare*.....106

STUDII ȘI ARTICOLE DE ISTORIE

Florin N. ARDELEAN

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ACTIVITĂȚII REUNIUNII ÎNVĂȚĂTORILOR ROMÂNI DIN ARAD (1872-1918)

Florin N. ARDELEAN,

doctorand la Universitatea din
Oradea.

Situația politică și social-economică din Transilvania de după instaurarea dualismului austro-ungar, asuprirea națională la care era supusă populația majoritară românească s-a răsfrânt în mod negativ asupra situației școlilor românești și a reprezentanților ei. Trecând peste autonomia bisericilor românești care le permitea acestora să organizeze învățământul confesional în mod autonom, printr-o serie de acte legislative succesive, guvernul maghiar a urmărit în toată această perioadă punerea în aplicare a unui program sistematic de transformare treptată a școlilor românești în agenți ai maghiarizării, prin restrângerea treptată a predării în limba maternă și extinderea predării în limba maghiară. Mai mult, o serie de școli primare confesionale românești au fost desființate sau au fost transformate în școli de stat, cu limba de predare exclusiv maghiară, comunitățile locale nemaiputând suporta costurile necesare reparării școlilor și remunerării învățătorilor la nivelul cerut de lege.

În consecință, numeroși elevi români au fost nevoiți să frecventeze instituțiile școlare maghiare, intrând astfel în sfera deznaționalizării¹.

Cu toate acestea, spre deosebire de școlile de stat, școala „poporală” românească nu era subvenționată de către guvern; ea păstra un caracter confesional și era susținută financiar - în cea mai mare parte - de către populația românească. Documentele vremii cuprind numeroase mărturii cu privire la eforturile și sacrificiile materiale făcute de țărănimea română pentru întreținerea școlilor confesionale, din dorința de a sprijini pregătirea copiilor lor în spirit național.

În același timp, în condițiile existenței unui învățământ confesionalizat, învățătorii aveau de luptat nu numai cu nedreptățile autorităților statului, ci și împotriva unor ingerințe ale clericilor în învățământ, care doreau, contrar spiritului vremii, menținerea acestuia în cadrele stricte ale unui confesionalism rigid.

Prin urmare, politica școlară agresivă a guvernului precum și conservatorismul bisericii în privința problemelor educaționale, la care se adaugă numărul redus de cadre didactice, slaba pregătire profesională a acestora și lipsa manualelor școlare au făcut ca învățământul românesc să cunoască în acești ani o perioadă de criză profundă.

În aceste condiții, o componentă importantă a mișcării cultural-naționale românești din monarhia dualistă a constituit-o apărarea școlilor proprii, precum și sporirea numărului acestora, pentru rolul lor ca factori ai educației naționale. Contextul social-politic a determinat, astfel, o stăruitoare preocupare pentru a găsi soluții în vederea menținerii și consolidării școlilor, care au devenit adevărate citadele ale rezistenței naționale, instrumentul și mijlocul de recrutare a elitei politice.

Pe de altă parte, era necesară o racordare a învățământului românesc la cel european, în spiritul principiilor pedagogice moderne, care orientau învățământul spre latura lui laică și socio-utilitară în detrimentul confesionalului. Apoi, pentru creșterea calitativă și numerică a corpului învățătoresc erau indispensabile luarea unor măsuri de perfecționare pedagogică sistematică a cadrelor didactice precum și de îmbunătățire a situației lor materiale care în acele vremuri era destul de precară.

Pentru a contribui la perfecționarea metodică-didactică a învățătorilor români din Transilvania, autoritățile ecleziastice inițiaseră începând din 1862 organizarea unor conferințe învățărești. Organizate întâi în Banat, ele au fost mai târziu extinse și în celelalte teritorii românești. Cu toată utilitatea lor inițială, conferințele n-au corespuns însă pe deplin cerințelor învățătorilor. Mai întâi acestea nu permiteau acte de autonomie, deoarece se aflau sub controlul nemijlocit al autorităților confesionale, prin intermediul lor aplicându-se și unele

¹ Liviu Major, *Politica școlară a guvernelor maghiare față de români (1900-1914)*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, 1990-1991, p. 123-138

dispoziții ale statului maghiar. Mai mult, ele se desfășurau după un program fix, prestabilit de consistoriile ortodoxe, învățătorii fiind obligați să-l accepte. Deci libertatea lor de opțiune, de manifestare era restrânsă, normativele conferințelor neîngăduind dezbaterile unor probleme vitale - materiale și profesionale - cu care se confruntau cadrele didactice din acel timp. Cu toate acestea, contrar dorinței celor ce le-au inițiat, acestea au devenit primele tribune de la care învățătorimea începe să-și ceară drepturile legitime. Se pun astfel în discuție chestiuni privind manualele școlare, metodele de predare, planul de învățământ, situația materială a învățătorimii ș.a².

Dar pentru că atât statul cât și biserica, sub jurisdicția cărora se găsea școala confesională română, nu acordau interesul cuvenit chestiunilor ridicate de învățători, aceștia întrevăd posibilitatea rezolvării dezideratelor lor prin asocierea în organizații profesionale proprii, sub forma reuniunilor învățătoresți, care, datorită cadrului autonom de desfășurare a activității, dispuneau de posibilități mai mari atât în ceea ce privește perfecționarea proprie, cât și a revendicării unor justificate drepturi, fiind capabile să ducă o luptă unitară și sistematică.

A existat inițial intenția de organizare a unei singure asociații învățătoresți, a unei reuniuni unice a tuturor învățătorilor români din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, fapt ce ar fi condus la o coordonare sporită a întregii mișcări revendicative a cadrelor didactice și ar fi dat o mai mare forță de acțiune întregului lor demers. Toate strădaniile îndreptate în această direcție au fost însă zădărnice de autoritățile maghiare, care sesizau dimensiunea națională a acestora. Ca atare, după lungi tergiversări și tratative, s-a aprobat doar înființarea de reuniuni de mai mici dimensiuni, la nivel de dieceze³.

Astfel, pe linia preocupărilor privind promovarea perfecționării metodico-didactice, a limbii române și a culturii generale în învățământul confesional, și a dobândirii unor drepturi legitime pentru cadrele didactice, se înscrie înființarea de reuniuni a învățătorilor. Prima astfel de organizație profesională a luat naștere în Banat, la 27 septembrie 1869, prin constituirea *Reuniunii învățătorilor români din dieceza Caransebeșului*. După modelul acesteia, la începutul deceniului 8 al secolului al XIX-lea, învățătorii din eparhia Aradului au militat pentru constituirea lor într-o reuniune proprie, prin intermediul căreia să-și promoveze drepturile profesionale. Înființarea acestora s-a repercutat pozitiv în conștiința învățătorilor din celelalte teritorii locuite de români din monarhie, actul întemeierii fiind perceput ca un gest de afirmare națională românească, astfel că, la sfârșitul secolului al XIX-lea au existat deja mai multe asemenea reuniuni în mai multe zone ale Transilvaniei⁴.

² Rafila Faur, *Reuniunile învățătorilor români din Bihor (1875-1919)*. Lucrare de gradul I, Cluj-Napoca, 1980, p. 17-18; Gligor Oniță, *Organizațiile profesionale ale cadrelor didactice din România între 1865-1944*, Editura didactică și pedagogică, București, 1969, p. 14-15

³ Gligor Oniță, *op. cit.*, p. 89

⁴ Cele care aveau o activitate mai susținută erau: *Reuniunea învățătorilor din districtul Caransebeșului*, cu 447 membrii, *Reuniunea învățătorilor arădeni* (din dreapta Mureșului), cu 238 membrii, *Reuniunea*

Activitatea desfășurată de învățătorii din Transilvania în cadrul reuniunilor a stat de-a lungul timpului în atenția istoricilor și cercetătorilor, fiind menționată în numeroase lucrări de sinteză pe probleme de istorie culturală sau a învățământului, în studii și articole pe această temă⁵.

Un demers istoriografic semnificativ a întreprins Gligor Oniță în cartea *Organizațiile profesionale ale cadrelor didactice din România între 1865-1944*⁶. Lucrarea, cu tendințe monografice, se vrea a fi o radiografie a activității dezvoltate de cadrele didactice de la nivelul întregii României în cadrul reuniunilor învățătoreshti. Istoricul și formele de activitate ale reuniunilor din Transilvania de la înființare și până în anul 1900 sunt temeinic analizate de Vasile Popeangă în studiul *Asociațiile învățătoreshti din Transilvania din secolul al XIX-lea*⁷. Sunt trecute pentru început în revistă demersurile întreprinse de învățători pentru constituirea acestora, evidențiindu-se în acest context principalii promotori și principalele direcții de acțiune. În cadrul formelor și mijloacelor de activitate sunt reliefate rolul adunărilor generale, al bibliotecilor precum și a periodicelor acestora ca forme de perfecționare pedagogică și de culturalizare a cadrelor didactice.

O importantă lucrare⁸ consacrată exclusiv *Reuniunii învățătorilor români din Arad* aparține lui Iosif Moldovan. Autorul, fost președinte al societății între anii 1906-1919, deci un bun cunoscător al acesteia, după ce schițează contextul în care a apărut reuniunea, scopul și modul său de organizare, prezintă un scurt istoric al societății cu accent deosebit pe principalele sale forme de activitate care au fost adunările generale. În final este scos în evidență impactul avut de manifestările societății atât în rândul membrilor săi cât și în rândul populației românești din zona Aradului.

„Mariană” din Năsăud, cu 152 membrii, Reuniunea învățătorilor din districtul Sibiului, cu 112 membri, Reuniunea învățătorilor din districtul Gherlei, Reuniunea învățătorilor din arhiepiscopia Alba Iulia și Făgăraș, Reuniunea învățătorilor români din Bihor (Vasile Popeangă, *Asociațiile învățătoreshti din Transilvania din secolul al XIX-lea*, în *Revista de pedagogie*, 1964, nr. 1, p. 80)

⁵ Antonio Faur, *Contribuții la cunoașterea activității reuniunii învățătorilor români din Bihor*, în *Cele Trei Crișuri*, 1996, nr. 1-2, p. 4; Viorel Faur, Rafila Faur, *Reuniunea învățătorilor români din Leta Mare (1875) - prima asociație profesională a învățătorilor români din Bihor*, în *Muzeul Național*, 1982, p. 261-265; Idem, *Demersurile pentru constituirea Reuniunii învățătorilor români din Bihor*, în *Acta Musei Napocensis*, 1981, p. 545-554; Iudita Călușer, *Repere privind asociațiile și reuniunile profesionale ale cadrelor didactice Greco-catolice din comitatul Bihor (1875-1923)*, în *Crisia*, 1993, p. 215-234; Gligor Oniță, *100 de ani de la înființarea reuniunii învățătorilor din Banat*, în *Revista de pedagogie*, 1969, nr. 5, p. 87-90; George Joandrea, *Primii șase ani din trecutul Reuniunii noastre învățătoreshti, 1869-1874*, Caransebeș, 1910; Gheorghe Luchescu, *Din istoricul reuniunilor învățătoreshti din Banat*, în *Revista de pedagogie*, p. 55-57; Vasile M. Zaberca, *Reuniunea învățătorilor români de la școlile confesionale gr. or. din dieceza Caransebeșului: conferințe învățătoreshti și adunări generale ale reuniunii în Banatul sârbesc*, în *Banatica*, 2003, p. 225-232

⁶ Gligor Oniță, *Organizațiile profesionale ale cadrelor didactice din România între 1865-1944*, Editura didactică și pedagogică, București, 1969

⁷ Apărut în *Revista de pedagogie*, 1964, nr. 1, p. 75-87

⁸ Iosif Moldovan, *Monografia reuniunii învățătorilor români de la școlile confesionale greco-orientale române din dieceza Aradului*, Editura revistei „Școala bănățeană”, 1940, 87 p.

În consecință preocupările privind istoricul reuniunii învățătoresți din Arad nu sunt inedite întru totul. Cu toate acestea, considerăm că aceste studii surprind doar o parte a bogatei sale activități culturale. Ca urmare, ne propunem cu acest prilej reconstituirea, dintr-o perspectivă actuală, a activității acestei societăți, pe baza unor documente de arhivă inedite, coroborate cu informații cuprinse în presa vremii și în lucrările editate, care să definească rolul important jucat de reuniune în viața culturală arădeană. În tratarea problematicii lucrării noastre vom opta pentru reconstituirea, într-o primă fază, a demersurilor întreprinse pentru constituirea ei, a criteriilor sale organizatorice, și apoi descrierea pe aspecte a formelor de activitate, renunțând la urmărirea strict cronologică, fapt care ar conduce la impunerea unor multitudini de repetări. Menționăm că în existența reuniunii se disting două etape: prima, de la înființare - 1872 și până în anul 1890, când în componența sa intrau învățătorii din aproape întreaga dieceză a Aradului, o perioadă caracterizată de puține realizări notabile și mai mult de eforturi de consolidare și de definire a principalelor direcții de acțiune, iar a doua etapă durează de la 1890, când are loc o reorganizare a sa pe un spațiu mai restrâns, circumscris Consistoriului ortodox arădean, și până în 1918, perioadă în care a trebuit să răspundă eficient noilor provocări rezultate în urma aplicării legilor școlare maghiare potrivnice școlii și învățătorului român.

Inițiativa întemeierii în Arad a unei reuniuni învățătoresți a aparținut unui grup de dascăli din jurul lui Vincențiu Babeș, unul dintre cei mai activi luptători pentru drepturile naționale ale românilor din Ungaria și Transilvania din acea vreme. Într-un articol publicat în anul 1871 în coloanele revistei *Speranța* din Arad, se propunea înființarea - după modelul reuniunii caransebeșene - unei mari asociații culturale, care să-i includă pe toți învățătorii români care activau la școlile de sub jurisdicția eparhiei ortodoxe a Aradului. Găsind mai mulți aderenți pentru acest obiectiv, după discuții și dezbateri prelungite purtate cu ocazia conferinței învățătoresți din același an, s-a decis constituirea unui comitet de consultare - în compunerea căruia au intrat Atanasie Șandor, dr. Vasici, I. P. Deseanu, E. M. Stănescu și Ion Tuducescu - cu scopul de a alcătui un proiect de statut pentru preconizata societate. Odată finalizat, la 20 aprilie 1872 comitetul convoacă adunarea generală constituantă care, pe baza acestuia, hotărăște constituirea *Reuniunii generale a învățătorilor români confesionali greco-orientali din dieceza Aradului*⁹.

La adunare, desfășurată sub președinția lui Vincențiu Babeș, au luat parte 160 de învățători de pe întreg cuprinsul diecezei arădene, precum și numeroși invitați¹⁰.

Presa vremii a salutat cu entuziasm și speranță apariția noii societăți culturale, care alături de *Asociația Națională din Arad* era menită să militeze

⁹ Arhiva Națională-Direcția Județeană Arad (în continuare AN-DJA), *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 34/1875, f. 1-2

¹⁰ *Ibidem*, f. 1

pentru dezvoltarea învățământului românesc și, pe cale de consecință, pentru dezvoltarea culturală a românilor din această zonă¹¹.

Conform prevederilor statutare, învățătorii arădeni își propuneau să urmărească în cadrul reuniunii „*înaintarea învățământului în general și promovarea culturii poporului român, extinderea mijloacelor literare științifico-pedagogice, lășirea și perfecționarea celui mai corespunzător metod de propunere, îmbunătățirea stării materiale a învățătorilor, dezvoltarea și atragerea poporului pentru interesele culturii sale și, peste tot, ridicarea lui la o stare înfloritoare a culturii*”¹² (subl. ns.-F. A.).

Din această prevedere se poate constata înțelegerea de către învățători a problemelor reale cu care se confruntau atât școala și reprezentanții ei cât și întreaga societate românească în perioada de început a dualismului austro-ungar. În consecință în sfera preocupărilor reuniunii urmau să intre pe lângă obiectivele de natură școlară care vizau ridicarea calității învățământului românesc și unele măsuri de îmbunătățire a stării materiale și culturale a poporului român din zona diecezei Aradului.

Prin paragrafele 2-8 erau indicate mijloacele puse la dispoziția reuniunii pentru atingerea obiectivelor sale, printre acestea fiind prevăzute: a) adunările generale, cel puțin una anual, în care se vor susține lucrări cu conținut pedagogic și științific, dizertații literare; b) crearea unor fonduri (provenite din contribuiriile membrilor), din care se vor edita și premia cărți didactice, se vor înființa biblioteci, se va susține un fond de pensii și, în caz de necesitate, se va edita un periodic școlar; c) înființarea de reuniuni filiale etc¹³.

Reuniunea avea patru categorii de membri:

a) *membri ordinari*: puteau fi toți învățătorii români de la școlile publice sau private, atât cei de pe cuprinsul diecezei Aradului cât și din alte părți ale monarhiei, cu condiția să aibă o comportare morală și să contribuie la fondul reuniunii cu suma de 2 florini anual. În rândul membrilor ordinari mai puteau intra și corporațiunile învățătoresți, cu condiția să plătească anual 10 florini, în schimbul cărora primeau dreptul de a fi reprezentați la adunările generale ale societății prin 5 delegați.

b) *membri fondatori*: orice persoane, indiferent de sex, cu condiția să aibă un comportament moral și să contribuie, odată pentru totdeauna, cu cel puțin 28 florini la fondul reuniunii.

c) *membri binefăcători*: puteau fi orice indivizi, cu condiția să contribuie, odată pentru totdeauna, cu cel puțin 5 florini; comunele, asociațiile și corporațiunile de orice categorie care contribuiau o singură dată la fondul reuniunii cu cel puțin 10 florini.

¹¹ *Albina*, 1872, nr.52 (supliment), p. 1

¹² AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 228/1890, f. 206

¹³ *Ibidem*, f. 206-207

d) *membri onorari*: urmau să se aleagă, conform statutelor (nr. 13), de către adunarea generală din rândul acelor persoane care s-au distins pe teren cultural-științific și didactic, pentru elaborarea de opere pedagogice, pentru întemeierea de institute filantropice sau pentru activitate publică deosebită. Acești membri erau scutiți de orice obligație financiară față de societate¹⁴.

Membri ordinari, fondatori și onorari aveau în adunările generale vot consultativ și decisiv, iar cei binefăcători doar vot consultativ. Dacă pe parcursul activității lor aveau un comportament moral îndoielnic sau inițiau acțiuni care erau contrare scopului reuniunii, membrii, indiferent de categoria din care făceau parte, puteau fi excluși, ocazie cu care își pierdeau firește și toate drepturile avute anterior.

În ceea ce privește conducerea, aceasta era exercitată în mod colectiv de către un comitet central format din 12 membri, la care se adaugă mai mulți așa-numiți *oficiali*: un președinte, doi vicepreședinți, doi secretari, un casier, un controlor, un bibliotecar și un avocat. Aceștia erau aleși - prin vot secret - de către adunarea generală pe un termen de trei ani. Față de membrii comitetului, care puteau fi desemnați din rândul oricărei categorii de membri, oficialii puteau fi aleși doar din rândul celor ordinari, fondatori sau onorari, cu precizarea că trebuiau să fie numai de sex masculin. Toți aceștia își exercitau atribuțiile în mod gratuit, adunarea generală putând decide, după caz, remunerarea unora dintre ei¹⁵.

Conform statutului, președintele este cel care reprezintă reuniunea în relația cu alte persoane sau instituții, convoacă și prezidează ședințele adunărilor generale și ale comitetului central și veghează la îndeplinirea deciziilor luate. Totodată, împreună cu unul dintre secretari, contrasemnează actele oficiale emaneate de reuniune. Vicepreședinții suplinesc, în absența președintelui, toate îndatoririle acestuia. Dintre cei doi secretari, unul se ocupă de editarea publicației societății, iar celălalt întocmește și contrasemnează toate actele reuniunii, scrie procesele verbale luate cu ocazia ședințelor comitetului și ale adunării generale. Casierul este responsabil de averea societății, de încasarea taxelor de la membri și de repartizarea fondului acesteia în conformitate cu deciziile comitetului, respectiv adunării. Controlorul supraveghează modul de cheltuire a fondurilor, contrasemnează toate actele casierului și bibliotecarului, și este solidar responsabil cu aceștia de averea reuniunii. Bibliotecarul este responsabilul cu dotarea și păstrarea în bună ordine a bibliotecii¹⁶.

Membrii comitetului erau obligați să participe la ședințe atunci când erau convocați. Pentru luarea unor decizii valide era necesar ca pe lângă oficiali să fie prezenți cel puțin 4 membri.

¹⁴ *Ibidem*, f. 207-208

¹⁵ *Ibidem*, f. 208-209 Începând cu anul 1900, ca urmare a diversificării preocupărilor și inițiativelor reuniunii, s-a decis remunerarea secretarului cu 50 de coroane anual (*Protocolul adunării generale a X-a a Reuniunii învățătorilor români de la școalele populare confesionale din protopopiatele Arad, Boroșineu, Buteni, Chișineu, Halmagiu, Radna și Șiria* (în continuare *Protocolul adunării generale a X-a ...*), Editura Reuniunii, Arad, 1900, p. 13).

¹⁶ *Ibidem*, f. 209

Întocmai ca în cazul majorității asociațiilor și societăților culturale ale vremii, adunarea generală urma să constituie și pentru reuniunea arădeană atât principalul său for de conducere cât și principalul mijloc de manifestare publică. Astfel, conform statutelor (nr. 2) reuniunea urma să țină anual o adunare generală ordinară, stabilită obligatoriu în joia de după Sfintele Paști, iar în caz de nevoie, adunări extraordinare. Printre atribuțiile adunării se numără examinarea rapoartele prezentate de oficiali și de comitet, alegerea și, la caz de nevoie, destituirea oficialilor. Sediul central al societății precum și locul de ședință al comitetului a fost desemnat orașul Arad. Reuniunea urma să dispună de un sigiliu propriu, având ca emblemă pe zeița Minerva și inscripțiunea „*Reuniunea generală a învățătorilor români confesionali greco-ortodocși din dieceza Aradului*”¹⁷.

Societatea se putea desființa doar într-o adunare generală extraordinară convocată anume în acest scop, cu votul a $\frac{3}{4}$ din membri prezenți. În acest caz, averea acesteia se putea utiliza doar în scop școlar și național românesc¹⁸.

Cu scopul de a menaja susceptibilitățile autorităților maghiare, care se dovedeau deosebit de refractare la inițiativele românești de orice natură, și pentru a facilita intrarea reuniunii cât mai curând în legalitate, a fost inserată în statute prevederea expresă cu privire la abținerea acesteia de la orice preocupări politice ori religioase, afară de cele care priveau sfera școlară¹⁹.

Statutele, împreună cu procesul verbal de constituire luat cu această ocazie au fost înaintate pentru aprobare Consistoriului diecezan din Arad. Confirmarea oficială a societății din partea forului ecleziastic a venit la 25 februarie 1875²⁰.

Tot cu acest prilej (adunarea constituantă din 1872) a fost aleasă și conducerea reuniunii în frunte cu profesorul Vicențiu Babeș - președinte, Gheorghe Crăciunescu și I. Popovici Desseanu - vicepreședinți²¹, care prin personalitatea lor au contribuit la creșterea prestigiului societății și la mai buna sa organizare. Alegerea lui V. Babeș ca președinte avea și o semnificație politică, întrucât el era unul dintre fruntașii vieții naționale și ai luptelor politice la care se angajaseră românii din Banat și Crișana la începutul dualismului austro-ungar, ocupând chiar pentru mai mulți ani demnitatea de deputat în parlamentul de la Budapesta²².

¹⁷ *Ibidem*, f. 209-210

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ *Ibidem*, f. 211; *Minte și inimă*, 1878, nr. 1, p. 3

²⁰ AN - DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 34/1875, f. 2, 4

²¹ Ceilalți membri ai comitetului au fost aleși următorii: Aureliu Demetriu Romanu și Ioan Tuducescu secretari; Petru Popoviciu de casier; Ilie Dogariu de bibliotecar; Moise Babescu controlor. De membri simpli în comitet: Ioan Savonescu, Ioan Doboș, Ioan Ardelean, Ioan Iefticiu, Ioan Pinter, Ioan Oprea, Manase Popescu, Savu Drăganu, Vincențiu Olariu, Florian Popoviciu, Paul Duma, Gregoriu Mladin (*Ibidem*, f. 1)

²² Vasile Popeangă, *Aradul, centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918)*, Editura Facla, 1978, Timișoara, p. 92

După cum s-a menționat mai sus, inițial au fost făcute demersuri pentru organizarea unei singure reuniuni care să-i includă pe toți învățătorii aflați pe teritoriul diecezei ortodoxe a Aradului. Eșuarea acestei tentative a determinat constituirea în final a două organizații distincte. Astfel, învățătorii din cele patru protopopiate bănățene (Timișoara, Belinț, Lipova, B.-Comloș) aparținătoare de Episcopia arădeană s-au întrunit la 19 aprilie 1872 într-o adunare constituantă pentru a lua în discuție oportunitatea înființării unei societăți aparte pentru cele patru protopopiate sau ralierea acestora la reuniunea arădeană pe cale de înființare. În final, după discuții și dezbateri prelungite la care au luat parte mai mulți învățători, s-a decis cu unanimitate înființarea unei reuniuni separate, fixându-se sediul acesteia la Timișoara.²³

Cu toate acestea, ambele societăți și-au ales de președinte pe unul și același om în persoana lui Vincențiu Babeș, ceea ce reliefa dorința de unitate și sprijinire reciprocă pentru atingerea obiectivelor comune fixate de cele două asociații culturale.

După o scurtă perioadă de euforie generală în privința aprecierilor la adresa constituirii reuniunii arădene, caracteristică de altfel fiecărui nou demers cultural-național românesc, conducerea sa era conștientă de importanța demarării cât mai curând a unor importante acțiuni care să vizeze pe de-o parte reformarea învățământului confesional conform principiilor și practicilor moderne europene, iar pe de altă parte ameliorarea stării materiale și profesionale a învățătorimii, ca premise necesare pentru îmbunătățirea calității și implicit finalității sistemului educațional românesc. Aceste necesități rezultau din însăși starea precară în care ajunsese învățământul la acel timp. Cu toate că Aradul beneficia încă din anul 1812 de serviciile unei preparandii și, ca urmare, aproape nu exista sat fără școală și învățător în tot cuprinsul comitatului, situația școlilor românești se înrăutățea de la an la an. Presiunea administrației maghiare, conflictele nesfârșite dintre învățători și preoți, șicanele la care erau supuși permanent de către aceștia, precum și retribuția foarte scăzută au îndepărtat treptat tinerii români de această profesiune, deși era una dintre puținele oportunități ce li se deschideau celor dornici de afirmare.

Această situație s-a reflectat și în scăderea numărului celor care urmau cursurile Preparandiei din Arad de la 50-90 câți absolveau până în anul 1869 la doar 11 în anul 1873²⁴.

În același timp, ca urmare a transformării unor școli confesionale românești în școli de stat cu limba de predare exclusiv maghiară, se înregistra o creștere a abandonului școlar în rândul elevilor români, în condițiile existenței deja a unei rate îngrijorătoare a analfabetismului.

²³ Au avut luări de poziție în special învățătorii D. Putici, A. Andreescu, V. Martini și S. Moldovan (AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 34/1875, f. 1)

²⁴ Iosif Moldovan, *op. cit.*, p. 6

Acestor situații concrete învățătorii au încercat să le răspundă prin inițierea unor acțiuni adecvate de remediere și soluționare a problemelor semnalate. Mai întâi, în scopul asigurării școlilor cu învățători bine pregătiți, cu ocazia adunării generale din anul 1877 reuniunea a propus Consistoriului diecezan înființarea în diferite centre ale eparhiei Aradului a cinci gimnazii românești care să pregătească elevi pentru preparandie și institutul teologic. Apoi, pentru a pune învățământul pe baze solide, cu școli bine organizate și învățători bine plătiți, lipsiți de griji materiale, sub îndrumarea vicepreședintelui Gheorghe Popa s-a decis - cu ocazia adunării din anul 1878 - înaintarea unui memoriu sinodului eparhial, în care să se solicite crearea unor fonduri școlare, atât la nivel de dieceză cât și la nivelul fiecărei parohii din care să se asigure salarizarea regulată și corespunzătoare a învățătorilor. În același sens, pentru asigurarea existenței învățătorilor și după retragerea din activitatea didactică, s-a cerut înființarea pentru aceștia a unui fond de pensie.

Concretizarea acestor obiective ar fi condus cu siguranță la o ameliorare treptată a situației din sistemul educațional. În scopul discutării problemelor cu care se confruntau școala și învățătorul român precum și pentru a-și susține cerințele mai sus amintite, s-a recurs chiar la scoaterea unei publicații periodice de propagandă numită *Minte și inimă*, al cărui prim număr a văzut lumina tiparului la 22 mai 1877²⁵.

Toate aceste laudabile inițiative ale reuniunii în direcția reformării învățământului confesional și totodată a îmbunătățirii situației învățătorilor din dieceză s-au lovit însă de refuzul constant al autorităților ecleziastice, care aveau o viziune diferită cu privire la viitorul școlii românești. Împotrivirea acestora se explică și prin teama că realizarea lor ar avea ca efect laicizarea școlii, și, pe cale de consecință, ar duce la scăderea rolului bisericii în organizarea și coordonarea rețelei școlare. Pe de altă parte și publicația reuniunii este nevoită, din lipsă de susținere financiară, să-și sisteze apariția din data de 3 martie 1878, episcopul Ioan Meșianu hotărând editarea periodicului *Biserica și școala* ca publicație oficială a Episcopiei²⁶.

Tot din această perioadă, ca urmare a diferențelor de opinie existente între conducerea societății și Consistoriul diecezan în privința organizării și funcționării învățământului, din acest an începe și o perioadă de inactivitate a reuniunii. Reluată în 1884, acum acțiunile societății vor fi stânjenite de unele conflicte intervenite în sânul conducerii sale. Învățătorii din generația tânără se grupează treptat în jurul vicepreședintelui Teodor Ceontea, pe care-l și aleg de președinte cu ocazia adunării generale din 1887. În semn de protest, învățătorii din generația bătrână, rămași fideli lui Gheorghe Popa (fostul președinte), boicotează noua conducere și refuză orice colaborare cu aceasta, prin neparticipare la ședințele de comitet și la adunările generale. La fel procedează și învățătorii din stânga

²⁵ *Ibidem*, p. 9-11

²⁶ *Ibidem*, p. 11

Mureșului, din zona Banatului, aflați sub conducerea fostului secretar al reuniunii, Ioan Tuducescu²⁷.

La această situație conflictuală care împiedica reuniunea să-și desfășoare în bună ordine activitatea, se adăuga o altă problemă care impunea învățătorilor găsirea unor soluții imediate pentru reactivarea și eficientizarea manifestărilor societății. Deși inițial se înființaseră două reuniuni învățătoresți, se pare că ulterior cele două organizații s-au manifestat public în mod unitar, punându-și în comun până și fondurile strânse din taxele membrilor. Așa se explică și divergențele apărute mai târziu între cele două societăți, care se vor finaliza printr-o scindare și un conflict patrimonial, fiecare revendicându-și pentru sine fondurile rămase de la vechea asociație, fiind nevoie de intervenția Consistoriului diecezan arădean pentru tranșarea disputei²⁸.

În aceste condiții, până în anul 1890 reuniunea arădeană cuprindea în sânul său aproape totalitatea dascălilor de la școlile confesionale românești de pe teritoriul eparhiei ortodoxe a Aradului. Suprafața mare a diecezei, depărtarea de locul de desfășurare a adunărilor generale, principala formă de manifestare publică a societății, precum și mijloacele materiale destul de modeste de care dispuneau învățătorii, făceau aproape imposibilă participarea la aceste adunări pentru mulți dintre ei. Toate acestea o împiedicau să-și realizeze cu eficiență obiectivele pe care și le-a fixat încă în statutele sale. Ca urmare a acestei situații, soluția pentru ieșirea din perioada de inactivitate s-a găsit prin scindarea vechii societăți și reorganizarea reuniunii cu învățătorii din protopopiatele aflate la dreapta Mureșului, lăsând pe cei din Banat²⁹ precum și pe cei aparținând de Consistoriul din Oradea să se organizeze separat. În consecință, la 13/25 august 1890, învățătorii din cele 7 protopopiate din dreapta Mureșului (Arad, Șiria, Chișineu-Criș, Boroșineu, Buteni, Radna, Hălmagiu), întruniți la Arad în adunare constituantă, au decis organizarea lor într-o reuniune districtuală³⁰.

Tot cu această ocazie a fost aleasă și noua echipă de conducere: președinte Teodor Ceontea, vicepreședinte Dimitrie A. Roman, secretar I Nicolae Ștef, secretar II Iosif Moldovan, casier Nicolae Chicin, bibliotecar Mihaiu Oltean și controlor Ioan Vancu³¹.

La 5/17 iulie 1890, printr-o decizie a Consistoriului diecezan luată în baza regulamentului pentru reuniuni și conferințe învățătoresți aprobat în același an, s-a prevăzut că ea este continuatoarea de drept a vechii reuniuni din 1872, păstrând totodată și întreg patrimoniul acesteia³².

²⁷ *Ibidem*, p. 14

²⁸ AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 121/1890, f. 12-14

²⁹ La 13 august 1890 a avut loc la Timișoara adunarea constituantă a *Reuniunii învățătorilor de la școalele populare confesionale gr.-or. române din protopresbiteratele Timișoara, Belinț, Comloșul-Mare și Lipova* (*Ibidem*, f. 3-5).

³⁰ *Ibidem*, dos. 228/1890, f. 36

³¹ *Ibidem*, dos. 121/1890, f. 36

³² *Ibidem*, f. 12, 14

În primii 6-7 ani de după reînființare societatea a avut o activitate mai slabă, rezumată mai mult la probleme de ordin organizatoric. Situația s-a datorat faptului că în toată această perioadă ea a avut de făcut față unor presiuni venite din partea guvernului maghiar care o amenința cu suspendarea, aceasta neavând încă aprobat - conform legislației maghiare în vigoare - un statut în baza căruia să funcționeze.

Prin urmare, la adunarea generală din anul 1891, ținută tot în Arad, este discutat și adoptat un regulament de organizare și funcționare pentru societate, hotărându-se înaintarea lui la Consistoriu spre încuviințare. Cu toată reticența acestuia, care nu dăduse un răspuns favorabil în privința regulamentului, începând din anul 1892 conducerea reuniunii a decis să-și înființeze despărțăminte sau filiale în fiecare din centrele celor 7 protopopiate, cărora le va împărți materiale pentru studierea unor chestiuni privind învățământul. S-a hotărât totodată, ca pentru aprofundarea cunoștințelor lor didactice și pedagogice, învățătorii să citească în adunările despărțămintelor dizertații și să susțină lecții practice din disciplinele de studiu.

În consecință și în anii următori reuniunea și-a continuat în mod susținut activitatea, ținându-și cu regularitate adunările generale anuale, deși nu avea baza legală necesară, regulamentul ei de funcționare nefiind încă aprobat de către Consistoriu. Dealtfel, la scurt timp după constituirea sa, printr-un ordin al Ministerului de culte și instrucțiune publică de la Budapesta (nr. 6686/ 20 septembrie 1890), Episcopia arădeană era avertizată că „este interzisă funcționarea reuniunilor învățătorilor în situația că nu s-a obținut aprobarea din partea conducerii ministerului”. Ca urmare, aceasta era invitată să facă toate demersurile necesare în vederea alcătuirii statutelor pentru reuniunile aflate sub jurisdicția sa și să i le înainteze apoi spre validare³³.

Timp de mai mulți ani se va tergiversa aprobarea statutelor atât din partea Consistoriului arădean cât și din partea ministerului, ceea ce va determina un reflux la nivelul activității despărțămintelor cât și în general al reuniunii.

Manifestarea publică a unor acțiuni ale societății în anii următori va determina Ministerul de culte și instrucțiune publică să revină printr-o adresă (nr. 9265) din 27 martie 1896 în care atrage din nou atenția Episcopiei că nu acceptă funcționarea decât a acelor reuniuni care au statute aprobate³⁴. Prin urmare, i se cere să ia toate măsurile pentru ca cele trei reuniuni învățătoreshti de sub jurisdicția sa³⁵ să întocmească statute pe care să le înainteze spre aprobare ministerului, aceasta *în vederea exercitării dreptului de control*, precizându-se că *adunările generale trebuiesc anunțate din timp inspectorului regesc școlar*³⁶.

³³ *Ibidem*, dos. 228/1890, f. 63; Arhivele Naționale-Direcția Județeană Bihor (în continuare: AN-DJBh), *fond Episcopia ortodoxă română Oradea*, dos. 207/1889, f. 111

³⁴ AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 228/1890, f. 86

³⁵ Este vorba despre *Reuniunea învățătorilor din Arad*, *Reuniunea învățătorilor din Timișoara* și *Reuniunea învățătorilor din Bihor*

³⁶ *Ibidem*, f. 88

Luată în discuție această chestiune în ședința sinodului eparhial arădean din 5/17 aprilie 1896, se decide să fie însărcinat Consistoriul cu întreprinderea celor necesare pentru întocmirea și înaintarea statutului³⁷.

Între timp, luând ca bază regulamentul pentru reuniuni și conferințe învățătoarești (aprobat de consistoriul eparhial la 12 mai 1890)³⁸, în ședința ordinară a comitetului central din 15/27 februarie 1896, a fost redactat un proiect de statut. Prezentat cu ocazia adunării generale din 9 mai, acesta a fost aprobat de toți membri prezenți, decidându-se înaintarea lui spre validare Consistoriului și respectiv ministerului³⁹.

Deoarece Consistoriul a făcut la rândul său unele observații asupra acestuia, cerând mici modificări la unele paragrafe, acest fapt îl determină pe președintele Teodor Ceonte, în considerarea situației delicate în care se găsea reuniunea, împiedicată de autoritățile administrației maghiare locale să-și țină atât adunarea generală cât și cele ale despărțămintelor, să ceară - la 15 iulie 1896 - membrilor Consistoriului să întocmească aceștia un statut pentru reuniune, pe care să-l trimită apoi ministerului spre aprobare, învățătorii urmând să-l voteze în următoarea lor adunare generală. Aceasta deoarece - motiva același președinte - „*scopul nostru final nu sunt statutele, ci activitatea spirituală spornică pe terenul învățământului și ridicarea școalelor noastre populare la nivelul ce li se cuvine*”⁴⁰ (subl. ns.-F. A.).

Se pare că reprezentanții Consistoriului nu au dat curs acestei solicitări, exprimând doar o serie de obiecții la statutul înaintat de reuniune. În aceste condiții a fost convocată pe data de 5/17 septembrie 1896 o adunare generală extraordinară, a cărei singur punct de discuție pe ordinea de zi a fost modificarea statutelor în sensul dorințelor consistoriale⁴¹. Situația ingrată în care se găsea societatea de câțiva ani a determinat adunarea să împuternicească comitetul cu întreprinderea tuturor măsurile necesare în vederea urgentării aprobării acestora⁴².

La 24 septembrie 1896 Consistoriul a informat conducerea reuniunii că acceptă noul conținut al statutelor și, în consecință, le va înainta la minister spre aprobare⁴³, fapt întâmplat la 30 octombrie⁴⁴. Însă, printr-o nouă rezoluție ministerială din 14 decembrie 1896 (nr. 67369/1896), reuniunea era avizată că este obligată să înainteze anual inspectoratului regesc școlar un raport detaliat despre starea și activitatea ei. Aprobata și această din urmă condiționare în cadrul

³⁷ AN-DJBh., fond Episcopia ortodoxă română Oradea, dos. 254/1896, f. 77

³⁸ AN-DJA, fond Episcopia ortodoxă română Arad, dos. 121/1890, f. 45-46

³⁹ *Ibidem*, dos. 228/1890, f. 112-114; *Protocolul adunării generale a VI - a ...*, Editura reuniunii, Arad, 1896, p. 49-58

⁴⁰ AN-DJA, fond Episcopia ortodoxă română Arad, dos. 228/1890, f. 110

⁴¹ *Ibidem*, f. 123, 125-126

⁴² *Ibidem*, f. 44

⁴³ *Ibidem*, f. 131

⁴⁴ *Ibidem*, f. 39

unei ședințe extraordinare a comitetului din 4 martie 1897⁴⁵, prin ordinul nr. 30787 din 1 iunie 1897, reuniunii îi era adus la cunoștință că îi sunt în sfârșit validate statutele de către minister, cu amendamentul suplimentar ca o copie autentică a procesului-verbal al fiecărei adunări generale a societății să fie trimisă inspectorului regesc școlar în termen de 15 zile de la ținerea acestora precum și schimbarea cuvintelor „a învățătorilor români” de pe sigiliul reuniunii în „a învățătorilor români de la școlile populare confesionale ...”⁴⁶.

La scurt timp președintele Teodor Ceontea a convocat membri la o adunare generală extraordinară pe data de 4/16 septembrie 1897, pentru a-i informa despre aprobarea legală a statutelor și pentru constituirea definitivă a societății. Cu același prilej s-a procedat și la alegerea unui nou comitet de conducere pentru perioada 1897-1900, astfel: Teodor Ceontea - președinte, Nicolae Ștef - vicepreședinte, Iosif Moldovan - secretar I, Ioan Vancu - secretar II, Iuliu Grofșoreanu - casier, Mihai Olteanu - bibliotecar și Petru Vancu - controlor; iar de membri în comitet: Dimitrie Popoviciu, Florian Popoviciu, Augustin Boțoc, Vasiliu Suciș și Ioan Roman, la care se adaugă președinții celor 7 despărțăminte: Ioan Efticiu (Arad), Ioan Voluntir (Chișineu), Alexiu Doboș (Șiria), Iuliu Butariu (Boroșineu), Nicolae Boșcaiu (Buteni), Dimitrie Roman (Radna) și Mihai Vidu (Hălmagiu)⁴⁷.

Spre deosebire de statutele inițiale, acestea care au primit acum aprobarea oficială sunt mai succint formulate, cuprinzând în doar 27 de articole, repartizate în patru capitole, informații cu privire la numele societății, scopul și mijloacele preconizate pentru atingerea lui, categoria membrilor, structura de conducere și structura organizatorică, formele de activitate etc⁴⁸.

Astfel, potrivit paragrafului al II-lea al acestor statute, reuniunea avea drept scop „înmulțirea cunoștințelor contribuitoare la promovarea educațiunii și instrucțiunii școlare, discutarea metodelor de propunere a acelor și lățirea ambelor între învățători”⁴⁹ (subl. ns.-F. A.).

Redactarea unor statute din care se degajă ideea că singurul său obiectiv este acela de a fi un mijloc de perfecționare metodico-didactică pentru învățători, probabil avea menirea de a facilita aprobarea cât mai urgentă a acestora din partea autorităților maghiare. Acest lucru i-a și fost util, dacă avem în vedere că reuniunilor învățătoresci cu sediul la Timișoara și Oradea le-au fost recunoscute statutele de-abia în anul 1900⁵⁰, respectiv 1906⁵¹.

⁴⁵ Ibidem, f. 44

⁴⁶ Ibidem, f. 4, 7

⁴⁷ Ibidem, f. 515-516

⁴⁸ Statutele Reuniunii învățătorilor de la școalele populare gr. or. române ort. din protopopiatele: 1) Arad, 2) Chișineu, 3) Șiria, 4) Boroșineu, 5) Buteni, 6) Radna și a 7) Hălmagiu, Editura Reuniunii, Tipografia diecesană, Arad, 1897, p. 1-14

⁴⁹ AN-DJA, fond Episcopia ortodoxă română Arad, dos. 228/1890, f. 40

⁵⁰ Tribuna, 1900, nr. 228, p. 7

Deși există asemănări între multe din paragrafele celor două statute, apar și unele diferențe notabile, chiar unele capitole noi. În primul rând aceste statute au fost adaptate noii situații de după reorganizare, fiind redusă jurisdicția sa doar asupra inspectoratelor școlare din dreapta Mureșului. A apărut apoi un capitol nou cu privire la modul de organizare și îndatoririle celor 7 despărțăminte protopopești (Arad, Chișineu, Șiria, Boroșineu, Buteni, Radna și Hălmagiu)⁵².

Intervenția guvernanților se degajă în special din două paragrafe. În primul rând se statua dreptul de control asupra activității reuniunii a inspectorului regesc comitatens, societatea având obligația de a-l informa pe acesta despre toate manifestările sale precum și de a-l invita să asiste la adunările generale.

În al doilea rând, a fost inserată, la cererea aceluiași guvern maghiar, precizarea că în eventualitatea că reuniunea „*n-ar observa scopul și procedura prescrisă prin statute, respective și-ar pestrece cercul de activitate*”, și dacă guvernul considera că prin continuarea activității acesteia s-ar periclita interesele statului sau ale membrilor săi, acesta putea să dispună suspendarea imediată a funcționării ei⁵³.

Prin această prevedere statutară se urmărea practic ca reuniunea să rămână un simplu organism de perfecționare a învățătorilor, evitându-se astfel eventuale acțiuni prin care să urmărească interese de natură națională sau politică.

Cu toate acestea, după cum vom evidenția mai jos, societatea nu s-a mărginit doar la acest aspect în activitatea sa ulterioară, ci, conștientizând rolul important pe care-l juca învățătorimea în fața tendințelor de deznaționalizare îndreptate de guvernul maghiar asupra populației românești, a acționat și în direcția ridicării gradului de cultură și a nivelului de trai în rândul românilor.

Pentru a reglementa și a asigura o bună funcționare societății, începând cu anul 1900, în completarea statutelor a fost introdus provizoriu și un regulament intern, stabilit însă în mod definitiv de-abia în 1912⁵⁴.

De-a lungul existenței, la conducerea sa s-au aflat pentru mai lungi sau mai scurte perioade de timp importante personalități ale vremii, apreciați profesori și învățători, care prin activitatea lor și-au pus din plin amprenta asupra acțiunilor și inițiativelor sale. Primul său președinte, ales cu ocazia adunării constituante din 20 aprilie 1872 a fost Vincențiu Babeș, care a rămas în funcție până în anul 1884. L-a urmat Gheorghe Popa, fost referent școlar la Oradea, care a deținut președinția până în anul 1887, când a fost înlocuit de profesorul Teodor Ceontea. Acesta se va menține la conducerea societății până în august 1906, însă și după aceea, până la moartea sa survenită în decembrie același an, va fi călăuzitorul și sprijinitorul tuturor demersurilor ei. Între anii 1906-1919, președinția a fost deținută de Iosif

⁵¹ Florin Ardelean, *Reuniunea învățătorilor români din Bihor. Demersuri întreprinse pentru aprobarea statutelor*, în *Cele Trei Crișuri*, 2005, nr. 10-12, p. 69

⁵² AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 228/1890, f. 1-4, 42

⁵³ *Ibidem*, f. 3, 43

⁵⁴ *Protocolul Adunării Generale a X-a ...*, Editura reuniunii, Arad, 1900, p. 8, 38-51; *Reuniunea învățătorilor*, 1912, nr. 4, p. 89-98

Moldovan. Funcția de vicepreședinte al comitetului a fost ocupată pe rând de Gheorghe Popa (1872-1884), Teodor Ceontea (1884-1887), Dimitrie Roman (1890-1893), dr. Petru Pipoș (1893-1897), Nicolae Ștef (1897-1900), Iosif Moldovan (1900-1906), Protasiu Givulescu (1906-1912) și Alexiu Doboș (1912-1919).

Din punctul de vedere al membrilor, reuniunea a avut - conform rapoartelor publicate cu ocazia adunărilor generale - 350 de membri în 1872, 238 în 1897⁵⁵, 279 în 1904 (din care 246 membri ordinari, 9 fondatori și 24 ajutători)⁵⁶, 301 în 1907/8 (239 membri ordinari, 19 fondatori și 43 ajutători)⁵⁷, 307 în 1909/1910 (228 membri ordinari, 26 fondatori și 53 ajutători)⁵⁸ și 336 membri în anul 1913 (207 ordinari, 53 fondatori, 2 onorari și 74 ajutători)⁵⁹.

Se poate observa că situația membrilor ordinari a rămas în general stabilă, prin prisma faptului că toți învățătorii români ortodocși care activau la școlile din cele 7 protopopiate erau obligatoriu membrii acesteia. Demn de semnalat aici este și faptul că în rândul membrilor fondatori și ajutători ai societății s-au înscris, printre altele, și instituții și societăți culturale românești de prestigiu ca *Astra* și *Asociația Națională Arădeană*, precum și una din cele mai importante instituții financiar-bancare românești a vremii, *Victoria* din Arad.

Fondurile societății proveneau în principal din taxele membrilor, dar și din colecte publice, donații, veniturile realizate în urma spectacolelor și petrecerilor, vânzarea publicațiilor sale. Donațiile erau făcute atât de particulari, cât și de instituții culturale (*Asociația Națională Arădeană*, *Academia Română*) iar cele substanțiale de către băncile românești în frunte cu *Victoria* din Arad. Pentru a-și îndeplini cu succes obiectivele fixate, conducerea a lansat în nenumărate rânduri prin presă apeluri la sprijinirea financiară a societății.

Adunările generale ale reuniuni au constituit - conform statutelor⁶⁰ - atât principalul său for de conducere cât și, în același timp, principala formă de manifestare publică, cu impact major asupra locuitorilor din zonele în care acestea erau organizate. De regulă se ținea anual o singură adunare generală ordinară, la nevoie putând fi convocate adunări „extraordinare”. Ele nu se țineau doar în centrul de reședință ci aveau un caracter ambulant, bucurându-se de participarea, afară de învățători, a sute de oameni din zonele în care erau organizate, dând acestor manifestări un caracter cu totul festiv. Răsunetul de care se bucurau acestea între contemporani a fost fidel redat de către presa timpului, care alocă spații largi evocării evenimentelor⁶¹.

⁵⁵ AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 228/1890, f. 515

⁵⁶ *Reuniunea învățătorilor*, 1904, nr. 9-10, p. 149, 164

⁵⁷ *Ibidem*, 1908, nr. 8, p. 183, 191

⁵⁸ *Ibidem*, 1910, nr. 8, p. 169

⁵⁹ *Ibidem*, 1913, nr. 7-8, p. 177

⁶⁰ *Statutele Reuniunii învățătorilor de la școalele populare gr. or. române ort. din protopopiatele: 1) Arad, 2) Chișineu, 3) Șiria, 4) Boroșineu, 5) Buteni, 6) Radna și a 7) Hălmațiu*, Editura Reuniunii, Tipografia diecesană, Arad, 1897, p. 6-7

⁶¹ *Tribuna*, 1907, nr. 181, p. 4-6

În perioada cuprinsă între 1891-1913 s-au ținut un număr de 23 adunări generale ordinare, din care mai mult de jumătate (14) s-au organizat în Arad, alte două la Șiria (29-30 august 1904 și 14-15 septembrie 1913), și câte una la Moneasa (15-16 iulie 1899), Hălmagiu (18-19 iulie 1902), Giula (23-24 iulie 1905), Pecica (29-30 august 1906), Radna (9-10 august 1908), Curtici (29-30 august 1909) și Nădlac (28-29 august 1910). Din considerente obiective, până în anul 1898 inclusiv toate adunările au fost găzduite de orașul Arad, unde se afla și sediul societății. Prima adunare organizată în-afara Aradului a fost cea de la Moneasa, din 15-16 iulie 1899⁶².

Tot în această perioadă au fost convocate la Arad și două adunări generale extraordinare, la 17 septembrie 1896 și respectiv 16 septembrie 1897.

Aceste adunări se desfășurau în principiu după un mod asemănător, dezbătându-se atât aspecte administrative, ale vieții interne, cât și probleme cultural-științifice de interes general românesc. Șirul festivităților începea cu o așă numita „seară de cunoștință”, organizată în seara de dinaintea primei ședințe a adunării, care se constituia într-un bun prilej de sociabilizare și de cunoaștere reciprocă, de abordare neprotocolară a problemelor care urmau să facă obiectul dezbaterilor de pe ordinea de zi. Ziua întâia a adunării începea cu asistarea membrilor în biserică la serviciul religios. Urma adunarea propriu-zisă, care avea în această zi mai mult un caracter protocolar. Era deschisă printr-un discurs al președintelui reuniunii în care era subliniată - în cele mai multe din cazuri - importanța școlii și a învățătorilor pentru propășirea culturală a poporului român, sau era evocată o personalitate care a jucat un rol major în trecutul societății. Reprezentanții Consistoriului diecezan, ai inspectoratului școlar regesc și alte personalități locale sau naționale prezente la adunare adresau apoi salutul lor reuniunii, după care erau trimise din adunare telegrame omagiale episcopului diecezan al Aradului. După această parte introductivă se trecea la alegerea unor comisii: comisia pentru examinarea raportului general al comitetului, comisia financiară, comisia pentru cenzurarea raportului bibliotecarului, comisia pentru câștigarea de noi membri, comisia specială, comisia de candidare, comisia pentru autentificarea protocolului. Urma apoi prezentarea unor rapoarte: raportul general al comitetului central, raportul casierului și raportul bibliotecarului, prezentare care a fost - fără excepție - substituită prin publicarea textului înainte de adunare în revista reuniunii și astfel adus la cunoștința membrilor. Prin urmare, aceste rapoarte erau predate comisiilor respective spre cenzurare, verificare și dispunere în consecință. Se prezentau apoi una sau două dizertații din sfera învățământului sau din alte domenii ale științei.

În după amiaza aceleiași zile urma o nouă ședință dedicată audierii unor dizertații, urmate de discuții libere pe marginea lor. Seara se desfășura, de regulă, partea culturală a adunării, constând în reprezentații corale și teatrale, excursii, banchete etc.

⁶² AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 228/1890, f. 429-432, 497-498

Ziua a doua era deschisă tot printr-un moment protocolar reprezentat de citirea mesajelor și telegramelor de felicitare sosite pe adresa adunării din partea unor personalități și societăți culturale românești. Lucrările ca atare constau în prezentarea constatărilor comisiilor alese în ședința precedentă asupra rapoartelor, propuneri, dezbateri și adoptări de rezoluții, urmate de susținerea de noi dizertații.

Raportul general al comitetului central reflecta întreaga activitate a reuniunii între două adunări generale, cuprinzând informații despre ședințele ținute în acest timp de către comitet, hotărârile și deciziile importante luate, cât și date despre activitatea desfășurată de fiecare despărțământ în parte, starea financiară a instituției, numărul membrilor, informații despre biblioteca centrală și cele ale despărțămintelor ș.a.

În aceeași instanță - adunarea generală - era analizată situația financiară a instituției în anul încheiat și era adoptat proiectul de buget pentru anul următor. Din trei în trei ani, adunările se încheiau cu alegerea - pe o perioadă de trei ani - președintelui și a celorlalți funcționari ai reuniunii. Acești funcționari își îndeplineau oficiile gratuit, nefiind remunerați pentru serviciile prestate. Tot acum se stabilea - în cele mai multe cazuri - și locul de desfășurare a adunării din anul care urma.

În cadrul fiecărei adunări se lua un proces verbal, în care erau înserate principalele chestiuni puse în discuție pe ordinea de zi și deciziile luate. Documentul era semnat de președinte, de notar și de cei trei membri ai comisiei de verificare. Un exemplar al acestuia era păstrat în arhiva reuniunii, unul era trimis Consistoriului arădean iar ultimul inspectorului regesc școlar.

An de an, pe baza unei experiențe acumulate, reuniunea și-a îmbunătățit modul de organizare al acestor întruniri, care se vor transforma treptat - prin prisma amplitudinii manifestărilor și afluenței participanților -, în adevărate sărbători naționale românești.

De o deosebită importanță cu ocazia acestor adunări se înscriau conferințele și dizertațiile susținute de învățători pe diverse teme de interes școlar, dar și de interes general, urmate de discuții și dezbateri pe seama lor. Numai în intervalul de timp cuprins între anii 1900-1913 au fost susținute în cadrul acestora - conform anexei documentare I - peste 70 de dizertații, fără să le punem la socoteală pe cele susținute în adunările celor 7 despărțăminte. Din această listă reiese cu certitudine că temele care solicitau atenția specială a învățătorilor erau: relațiile dintre școală și familie (*Influența familiei în educație* (Șiria, 1913)), dintre învățători și populația română (*Noi, învățătorii și poporul nostru* (Giula, 1904), *Activitatea extra-școlară a învățătorului* (Arad, 1911)), pregătirea copiilor pentru școală (*Despre frecvența școlară* (Arad, 1900), *Cunoașterea individualității elevului* (Pecica, 1906)), personalitatea învățătorului (*Rolul învățătorului* (Pecica, 1906)), organizarea examenelor, diversificarea disciplinelor de studiu din planul de învățământ și metodică predării acestora (*Cine să examineze în școlile populare cu ocaziunea examenelor* (Arad, 1900), *Esamenul* (Arad, 1901), *Reformarea învățământului nostru confesional* (Giula, 1905), *Principiile supreme*

ale didacticei din punct de vedere istorico-critic (Arad, 1907), *Proiect de procedură la propunerea desemnului în școala populară* (Arad, 1907)), probleme ale învățământului confesional (*Educațiunea modernă, Metodul direct la propunerea limbei maghiare, Educațiune și nu instrucțiune, Influența educațiunei pentru deșteptarea și formarea caracterului moral, Părerii despre educațiune; greșelile ce se fac în practica aceleia și îndreptarea lor, Educațiune și nu instrucțiune* (M.-Radna, 1908), *Disciplina școlară* (Arad, 1911)).

Dintre învățătorii care s-au remarcat în această direcție, atât la susținerea de dizertații cât și la dezbaterile și discuțiile de care erau acestea urmate se remarcă îndeosebi Iosif Moldovan, Iosif Stanca, Tedor Cherechia, Petru Vancu, Traian Givulescu și Ioan Roșu.

Modul cum legislația școlară promovată de guvernul maghiar afecta educația elevilor români a făcut obiectul unei lungi dezbateri în urma dizertației numită *Capacitatea școlii în activitatea sa*, citită de Tedor Cherechia cu prilejul adunării generale din Șiria (1904). În acest context au fost combătute cu argumente pedagogice proiectele de legi care vizau modificarea legislației școlare în sensul propunerii limbii maghiare în școlile „poporale” cu limba de predare nemaghiară, inițiată de ministrul de culte și instrucțiune publică ungar Berzeviczy Albert. În final, la propunerea lui Nicolae Ștef, adunarea generală a decis cu unanimitate să însărcineze Consistoriul cu redactarea unui protest la guvern în chestiunea acestor proiecte⁶³.

Un interes aparte a suscitat în cadrul discuțiilor și problema acceptării sau interzicerii *pedepselor corporale* în școală, în urma dizertației cu același nume citită de învățătoarea Ersilia Cadar cu ocazia adunării generale de la Giula (1905). În această chestiune s-a concluzionat că pedepsele corporale aplicate în mod rațional și în cazuri de mare necesitate sunt admisibile, acestea fiind utile din punct de vedere pedagogic doar atunci când duc la atingerea scopului educativ⁶⁴.

De regulă, adunările reuniunii, atât cele de la nivel central cât și cele din despărțăminte, erau însoțite de organizarea unor importante manifestări muzicale și teatrale, care dădeau întrunirilor societății un pronunțat caracter cultural. Informații despre programele acestor concerte precum și cu privire la impactul avut asupra participanților regăsim pe larg în presa timpului. Consemnăm mai jos, spre exemplificare, programele artistice a două astfel de manifestări.

Astfel, cu ocazia adunării generale desfășurate la Șiria în anul 1904, cu concursul corului învățătorilor din acest despărțământ și a unor tinere talente muzicale locale, s-a desfășurat în sediul Casei Naționale din localitate un impozant concert, urmat de petrecere și dans. Deschiderea programului a fost făcută într-un mod solemn, prin intonarea de către un cor bărbătesc a imnului *Deșteaptă-te Române*, producând o mare însuflețire în rândul audienței. Au urmat declamări de poezii din Mihai Eminescu (*Epigonii*) și George Coșbuc (*El-Zorab*),

⁶³ *Tribuna*, 1904, nr. 158, p. 7; *Reuniunea învățătorilor*, 1904, nr. 1-2, p. 12

⁶⁴ *Reuniunea învățătorilor*, 1905, nr. 2, p. 46

un monolog din Vasile Alecsandri (*Herșcu Boccegiul*), dialogul *Școală veche și școală nouă* a lui Iuliu Grofșorean, și interpretări la pian cu acompaniament de voce a unor apreciate melodii românești: *Numele tău*, *Balade* (de compozitorul Ciprian Porumbescu), *Te cheamă privighetoarea* și *Știi tu mândră* (de George Dima) și *Hop țurca-furca*. În final a fost interpretată de corul bărbătesc piesa *Despărțirea Basarabiei*⁶⁵.

O altă manifestare muzicală care a surprins plăcut totalitatea participanților a fost organizată cu prilejul adunării generale din anul 1908, în programul acesteia figurând în special compoziții clasice ca: *Imnul unirii* de Porumbescu-Popovici, *Serenadă*, de H. Marchner, *Mama Anghelușa*, cântonetă de Vasile Alecsandri, *Dorul*, de Trifu Lugojan și *Marșul economilor* de C. Porumbescu⁶⁶.

Nelipsite cu ocazia acestor adunări erau și organizarea unor excursii, ocazii de recreere dar și în același timp de cunoaștere reciprocă, de sociabilizare, de strângere a legăturilor și coeziunii dintre învățători. Amintim în acest sens, pentru exemplificare, excursia organizată de învățătorimea arădeană după adunarea generală din anul 1902 la gimnaziul din Brad și la minele de aur din zonă, cu scopul întăririi legăturilor cu dascălii de aici⁶⁷.

Alături de adunarea generală, care reprezenta forul decizional suprem, societatea a dispus și de un organism executiv, reprezentat de comitetul central. Conform statutelor (nr. 17), acesta ținea anual două ședințe⁶⁸, în cadrul cărora se luau dispoziții pentru îndeplinirea deciziilor luate cu ocazia ultimei adunări generale și - prin intermediul unui *circular* - se luau măsuri pentru alcătuirea unor programe de activitate anuale pentru despărțăminte. Dintre numeroasele teme de lucru indicate acestora amintim: *Reforme în învățământul nostru confesional*, *Necesitatea conștiinței și ambițiunei în activitatea învățătorului*, *Ce pași ar fi să se întreprindă pentru a dezvolta simțul în popor pentru instituțiunile noastre culturale?*, *Disciplina școlară*, *Însemnătatea jocurilor de copii în raport cu educațiunea școlară*, *Lige de temperanță între școlari* ș.a.⁶⁹.

În scopul implicării cât mai multor învățători în ținerea de dizertații și conferințe au fost periodic instituite premii pentru cele mai bune lucrări.

O problemă constantă a reuniunii a fost în fiecare an și cea a colectării taxelor de membri. În consecință, cu ocazia acestor ședințe se luau măsuri pentru încasarea taxelor restante și se recomanda membrilor să se folosească - pentru a fi la curent cu literatura didactică și a-și lărgi orizontul cultural - de cărțile din bibliotecă. Se luau dispoziții pentru organizarea adunărilor generale și se alegeau dizertațiile potrivite pentru susținerea în cadrul acestora.

⁶⁵ *Tribuna*, 1904, nr. 146, p. 6; nr. 149, p. 6-7; nr. 158, p. 8

⁶⁶ *Reuniunea învățătorilor*, 1908, nr. 8, p. 175

⁶⁷ *Tribuna*, 1902, nr. 128, p. 5

⁶⁸ AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 228/1890, f. 41

⁶⁹ *Reuniunea învățătorilor*, 1907, nr. 6-7, p. 116; nr. 11-12, p. 284; *Ibidem*, 1910, nr. 11, p. 352

După modelul adunărilor generale ale reuniunii și despărțămintele țineau anual întruniri periodice, atât în centrele despărțămintelor cât și în localitățile rurale, cel puțin două anual, cu o tematică prestabilită, în cadrul cărora membri asistau la lecții deschise - așa zise *lecții de model* - din abecedar, citire, geometrie, istorie, care erau apoi analizate în plenul adunării și dezbăteau probleme de pedagogie și de metodică didactică. Aceste dezbateri erau utile atât învățătorilor în vârstă, care nu erau la curent cu principiile moderne ale pedagogiei, cât și celor mai tineri, care puteau să-și însușească din experiența primilor. După prezentarea temelor aveau loc discuții prelungite în scopul adâncirii problemelor tratate, punându-se în evidență experiența variată a cadrelor didactice. În felul acesta adunările prilejuiau un schimb larg de opinii și experiență între învățători, urmărindu-se astfel popularizarea celor mai bune metode de predare (folosirea hărților, atlaselor, insectarelor) și implicit perfecționarea metodică-didactică a membrilor.

În centrul preocupărilor societății s-a aflat și culturalizarea populației românești. Ca atare, în nenumărate rânduri în adunările lor învățătorii luau în discuție găsirea mijloacelor celor mai accesibile și eficiente prin care locuitorii satelor să fie conștientizați de importanța trimiterii copiilor lor să învețe carte. Învățătorii sesizau dependența economică a românilor de starea lor culturală, apreciindu-se faptul că „neștiința este izvorul tuturor relelor, și aceasta stă în calea propășirii neamului românesc”. În acest sens școala era considerată ca fiind „magazinul bogățiilor lumești, iar învățătorul împărțitorul acelor”⁷⁰.

În paralel se dezbăteau disertații despre mătăsărit, albinărit, pomicultură, horticultură, legumărit, îmbrățișarea meseriilor, pentru ca astfel învățătorii, întorși fiecare în satele lor, să fie în măsură să sprijine eficient populația românească în îmbrățișarea acestor îndeletniciri economice menite a conduce la ridicarea stării lor materiale.

În același timp, se obișnuia ca aceste întruniri ale despărțămintelor să se transforme în adevărate serbări cultural-artistice, prin desfășurarea unor importante concerte și reprezentații corale și teatrale, la care luau parte atât învățătorii cât și populația din zonele în care acestea aveau loc, toate constituindu-se în modalități adecvate pentru strângerea legăturilor dintre învățători și comunitățile românești precum și pentru lărgirea orizontului cultural al participanților. În asemenea împrejurări programul artistic era susținut de renumite coruri vocale și reuniuni muzicale locale. Ideea organizării unor asemenea manifestații avea și rațiuni pecuniare, sumele strânse fiind utilizate în scopul augmentării fondului societății, cumpărării de cărți pentru bibliotecă și editării periodicului acesteia.

Din dorința de a reglementa funcționarea despărțămintelor în mod unitar, a fost conceput pentru acestea un *regulament intern*, complementar prevederilor statutare, în care au fost inserate informații detaliate despre rolul adunărilor

⁷⁰ *Ibidem*, 1906-7, nr. 1-2, p. 4, 8

generale, drepturile și obligațiile fiecărei categorii de membri, atribuțiile funcționarilor ș.a.⁷¹. Regulamentul a fost votat în mod definitiv cu ocazia adunării ținută în Giula, la 12/24 iulie 1905. Totodată, în scopul stabilirii unei proceduri uniforme în ceea ce privește administrarea fondurilor și patrimoniului reuniunii, a fost compus și un regulament general de casă.

Încă din primii săi ani de existență, reuniunea a manifestat o preocupare constantă și pentru înființarea de biblioteci, mai întâi la nivel central apoi în fiecare despărțământ în parte, pentru a înlesni membrilor accesul la cărți din diverse domenii științifice și culturale. În același timp, conștientizând importanța bibliotecilor pentru procesul educațional, învățătorii au fost îndemnați, ca în colaborare cu preoții, să constituie pe lângă școala la care activau câte o bibliotecă.

Cărțile din bibliotecile reuniunii au fost adunate cu stăruitoare eforturi, conducerea acesteia destinând din modestele ei fonduri anual o parte pentru achiziționarea de cărți. De reținut totodată faptul că multe cărți au fost donate de către membri și sprijinatorii ei, reuniunea publicând în periodicele vremii numeroase apeluri la donații, adresate personalităților culturale, redacțiilor ziarelor, societăților culturale (în special *Astrei* și *Academiei Române*). În consecință, fondul de carte a crescut de la an la an, ajungând de la 222 opere în 348 volume în anul 1899⁷² la 267 opere în 447 volume în 1902⁷³, 1017 opere în 1274 volume în 1904⁷⁴, 1111 opere în 1261 volume în 1908⁷⁵, la 1312 opere în 1520 volume în anul 1913⁷⁶.

Din punctul de vedere al conținutului acestor cărți, predominau - potrivit cataloagelor întocmite de bibliotecarul reuniunii -, în primul rând cărțile cu conținut didactic și pedagogic (de istoria pedagogiei, metodică predării diferitelor obiecte de învățământ, manuale școlare, psihologie), menite a contribui la perfecționarea profesională a cadrelor didactice, urmate îndeaproape de cărțile cu conținut științific-literar, istorico-politic și religios. Se remarcă îndeosebi numărul mare al cărților românești aparținând generației romantice, temele predilecte fiind cele de literatură română, istorie, cultivarea tradițiilor și spiritului poporului român. Din literatura română erau prezente scrierile lui Mihai Eminescu, George Coșbuc, Ioan Slavici, Vasile Alecsandri, Iosif Vulcan, B. P. Hașdeu, I. Agârbiceanu, P. Ispirescu, Petre Dulfu, I. Bianu, N. Negruzzi, Laurian Massim ș. a. Dintre volumele cu conținut istoric amintim cărțile semnate de A. Demetrescu, (*Istoria romană*), I. Bogdan (*Cronicele moldovenești*), Dr. I. Lupaș (*Mitropolitul Andrei baron de Șaguna*), A. Sturdza (*Programul partidului național român*), Mihail Kogălniceanu (*Desrobirea Țiganilor*), D. Cantemir (*Istoria imperiului*

⁷¹ *Ibidem*, 1905-6, nr. 11, p. 213-222

⁷² *Protocolul Adunării Generale a X-a ...*, Editura reuniunii, Arad, 1900, p. 114

⁷³ AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 228/1890, f. 26

⁷⁴ *Reuniunea învățătorilor*, 1905, nr. 2, p. 49

⁷⁵ *Ibidem*, 1908, nr. 12, p. 333; nr. 8, p. 191

⁷⁶ *Ibidem*, 1913, nr. 7-8, p. 178

otoman), Nicolae Iorga (*Istoria Românilor, Istoria lumii, Studii istorice*), T. Filipescu (*Coloniile românești din Bosnia*), A. Demetrescu (*Istoria romană*), Z. Arbure (*Basarabia în secolul XIX*)⁷⁷.

Din cele de mai sus, se poate constata că biblioteca era menită să fie atât un mijloc adecvat de perfecționare pentru învățători, cât și unul prin care aceștia să aibă posibilitatea lărgirii orizontului lor cultural-științific prin dobândirea de cunoștințe din cele mai variate domenii ale culturii și științei.

Parcursarea informației documentare păstrate ne permite identificarea a numeroase organe de presă care au făcut parte pe unul sau mai mulți ani din bibliotecile acestei societăți culturale. Este vorba despre periodice atât din Transilvania cât și din România, cum sunt: *Biserica și școala* (Arad), *Anuarul școlilor populare* (Arad), *Răvașul* (Cluj), *Foaia școlastică* (Blaj), *Educatorul* (Oravița), *Transilvania* (Sibiu), *Vatra școlară* (Sibiu), *Amicul școlii* (București), *Revista generală a învățământului* (București), *Pedagogia experimentală* (București), *Revista culturală* (Craiova) ș. a.⁷⁸

Din aceste periodice, învățătorii aveau posibilitatea să se informeze în legătură cu evenimentele și întâmplările mai importante ale vremii precum și să fie la curent cu noile idei și principii didactico-pedagogice din țară și din străinătate.

Pentru păstrarea în bună ordine a bibliotecilor, principiile de organizare și administrare ale acestora, modul de procurare și utilizare a cărților și periodicelor precum și responsabilitățile bibliotecarului au fost fixate într-un regulament special⁷⁹. În paralel, pentru o informare permanentă și precisă despre situația fiecărei biblioteci, s-au creat registre-inventar de evidență și registre de împrumut a cărților. Iar membrilor, pentru a fi la curent cu publicațiile aflate în custodia bibliotecii, li s-a pus la dispoziție câte o copie a registrului de evidență.

Reuniunea arădeană a militat și pentru editarea sub egida sa a unui organ de presă, ea fiind de altfel prima reuniune învățătorescă din Transilvania care a susținut un asemenea demers. La 22 mai 1877 a apărut astfel la Arad, ca publicație oficială a *Reuniunii învățătorilor din dieceza Aradului*, revista *Minte și inimă*, avându-l ca redactor responsabil pe învățătorul Ioan Cioară. Susținerea revistei avea un îndoit scop: pe de o parte se avea în vedere informarea și popularizarea activității sale în cercuri cât mai largi, pentru a atrage atenția celor interesați asupra problemelor cu care se confruntau școala și reprezentanții ei din acele vremuri, iar pe de altă parte se dorea lărgirea orizontului cultural al dascălilor prin punerea la dispoziție lor a numeroase informații din sfera didacticii, pedagogiei precum și din alte domenii ale științei și literaturii.

Temele pedagogice abordate de preferință în paginile revistei au fost din domeniul predării limbii române și a științelor naturale, în detrimentul domeniului

⁷⁷ *Ibidem*, p. 190-200

⁷⁸ *Ibidem*, p. 200-201

⁷⁹ *Ibidem*, 1907, nr. 3, p. 48-51

confesional, ilustrând orientarea învățământului românesc din acel timp spre deconfesionalizare⁸⁰.

Publicația milita totodată pentru alcătuirea unui fond bănesc care să fie destinat ajutorării învățătorilor, fond la care să contribuie atât administrația locală cât și parohiile. Promițătoarea activitate a revistei este însă întreruptă în martie 1878, dată la care aceasta își încetează apariția, fiind înlocuită cu o publicație a eparhiei.

Începând din anul 1892, la doar doi ani de după reorganizare, reuniunea va edita revista *Protocolul adunării generale*. Având o apariție anuală, în paginile sale au fost publicate relatări cu privire la adunările generale ale societății, dizertațiile și lecțiile practice susținute în cadrul acestora. În acest fel învățătorii care nu luau parte la ședințe se puteau informa din aceasta despre chestiunile discutate și deciziile luate cu aceste ocazii. Cu toate utilitatea ei, publicația nu a corespuns în totalitate dorințelor membrilor. Se resimțea cu precădere necesitatea editării unei publicații mai complexe a societății, cu adevărat pedagogice, în care să-și găsească locul pe lângă o parte oficială, rezervată publicării proceselor verbale ale adunărilor reuniunii și rapoartelor generale, și o parte culturală dedicată publicării dizertațiilor susținute la adunările generale, studiilor și articolelor din sfera învățământului ș.a. Pentru materializarea acestei idei a insistat mai ales învățătorul Petru Vancu începând din anul 1900, însă posibilitățile financiare reduse ale societății au împiedicat realizarea acestui deziderat la acel moment. Premisele pentru concretizarea demersului au devenit favorabile peste câțiva ani, și astfel, întrunind acordul tuturor membrilor, adunarea generală ținută la Șiria în anul 1904 a decis renunțarea la vechea publicație și punerea bazelor revistei *Reuniunea învățătorilor*. Primul număr al acesteia, apărută sub îngrijirea vicepreședintelui Iosif Moldovan, a văzut lumina tiparului la 1 octombrie 1904.

Ca oficios al Reuniunii învățătorilor din părțile Aradului, revista a oglindit în mare măsură activitatea organizatorică, pedagogică și culturală desfășurată de învățători în adunările lor generale. Pe lângă problemele de pedagogie și metodică didactică, ea a acordat largi spații și dezbaterii unor probleme legate direct de activitatea învățătorilor precum desfășurarea examenelor, organizarea inspecției școlare, îmbunătățirea situației lor materiale etc.⁸¹.

Tendențele de orientare a învățământului românesc spre latura științifică și practică în detrimentul orientării confesionale se fac simțite și în paginile acesteia.

Publicarea lunară a revistei necesita din partea reuniunii importante eforturi financiare. Prin urmare au fost inițiate strădanii în direcția alcătuirii unui fond special de editare, făcându-se apeluri la donații către institutele financiar-bancare

⁸⁰ *Minte și inimă*, 1878, nr. 3, p. 48 (vezi și Vasile Popeangă, *Asociațiile învățătoresci din Transilvania din secolul al XIX-lea*, în *Revista de pedagogie*, 1964, nr. 1, p. 82)

⁸¹ Vasile Popeangă, *Asociațiile învățătoresci din Transilvania din secolul al XIX-lea*, în *Revista de pedagogie*, 1964, nr. 1, p. 84

românești din regiune și în special la banca *Victoria* din Arad. Tot în acest scop s-a apelat și la Consistoriul diecezan⁸².

Pe de altă parte, pe tot parcursul apariției publicația a fost susținută de învățători prin abonamente, donații, colecte și organizarea de manifestații culturale, a căror venituri erau alocate editării acesteia⁸³.

Între anii 1904-1908, redactarea publicației a căzut în sarcina lui Iosif Moldovan, vicepreședintele și apoi, din 1906, președintele societății. Începând cu anul 1908, această sarcină a fost delegată unui comitet de redacție format din 6 membri: Iosif Moldovan, Nicolae Ștef, Iuliu Groșorean, Dimitrie Popoviciu, Ioan Crișan și Iosif Stanca, la care se adaugă ca redactor responsabil Petru Vancu⁸⁴.

Prestigiul crescând și aprecierea de care se bucura revista în rândul cititorilor săi dar mai ales a dascălilor a determinat conducerea reuniunii învățătoresci de la Timișoara să propună - în anul 1909 - transformarea periodicului *Reuniunea învățătorilor* în publicație oficială pentru toate cele trei reuniuni care activau în dieceza ortodoxă a Aradului, propunere refuzată însă de reuniunea orădeană⁸⁵.

Cu toate acestea, revista a continuat să fie liantul între reuniunile învățătoresci din zonă, prezentând, mai ales în ultimii săi ani de apariție, numeroase informații privind activitatea și manifestările culturale ale acestora.

Pentru a-și desfășura activitatea în bune condițiuni, reuniunea arădeană avea nevoie fără doar și poate de importante fonduri materiale, pe care să le utilizeze în vederea achiziționării de cărți pentru biblioteci și pentru editarea periodicului său. O parte importantă a fondurilor sale proveneau din taxele pe care le plăteau membrii, însă tocmai de aici venea principala dificultate, mulți dascăli întârziind ani la rând cu plata acesteia. Prin urmare, cu intenția de a pune chestiunile financiare al reuniunii pe o bază mai sigură, comitetul central a luat o serie de măsuri, tipărind și trimițând fiecărui despărțământ un anumit număr de *declarațiuni* pe câte 5 ani, pentru ca fiecare membru să le subscrie și să le înapoieze la centru pentru a fi păstrate în arhivă⁸⁶.

Totodată, în scopul augmentării fondului societății au fost emise diplome de membru și au fost îndemnați toți învățătorii să-și procure una în schimbul a 2 coroane.

De asemenea, starea materială precară a învățătorimii datorată retribuției foarte scăzute a determinat în decursul anilor căutarea unor modalități de ameliorare a situației acestora. Acestei preocupări, care a stat de altfel aproape în fiecare an în atenția adunărilor generale ale tuturor reuniunilor învățătoresci ale

⁸² *Reuniunea învățătorilor*, 1905, nr. 1, p. 6

⁸³ Un exemplu edificator este cazul învățătorului Mihai Vidu, care împreună cu câțiva elevi coriști, a colindat cu ocazia Crăciunului anului 1905 pe la casele fruntașilor din Hălmagiu, adunând suma de 10 coroane, pe care o va dona ulterior reuniunii (*Ibidem*, nr. 7, p. 160)

⁸⁴ *Ibidem*, 1908, nr. 1, p. 3; nr. 8, p. 180

⁸⁵ *Ibidem*, 1910, nr. 3, p. 58; *Ibidem*, 1911, nr. , 7, p. 243

⁸⁶ *Ibidem*, 1905, nr. 1, p. 4-5

românilor din Ungaria, i-a dat curs în cele din urmă și autoritatea ecleziastică ortodoxă de la Sibiu, care a convocat pe reprezentanții acestora pe data de 10-11 ianuarie 1907 la o anchetă în vederea găsirii de soluții pentru această delicată situație⁸⁷.

Cu puțin timp în urmă, printr-o decizie din 9/22 octombrie 1906 Congresul național bisericesc decretase urcarea minimalului salarelor învățătoresți la suma de 800 coroane. Convocată în orașul Sibiu, din partea reuniunii arădene au fost delegați 7 învățători, câte unul din fiecare protopopiat: Iosif Moldovan (Arad), Dimitrie Popovici (Radna), Iuliu Grofșorean (Șiria), Pavel Dârlea (Boroșineu), Dimitrie Boar (Chișineu), Nicolau Boșcaiu (Buteni) și Mihail Vidu (Hălmațiu)⁸⁸.

În urma discuțiilor purtate cu această ocazie s-a decis să fie însărcinate toate consistoriile ortodoxe cu punerea în aplicare a acestei dispoziții, menită a fi un pas important în direcția îmbunătățirii situației financiare a învățătorilor români⁸⁹.

Apoi, pentru a facilita membrilor care doreau să se perfecționeze din punct de vedere didactic și pedagogic prin cercetarea școlilor din țările învecinate, conducerea reuniunii a solicitat Consistoriul diecezan să-i aloce anual o anumită sumă de bani cu care să se poată trimite unii învățători să studieze materialele și mijloacele de învățământ folosite de acestea, cu obligația ca după întoarcere, să facă un raport detaliat despre cele văzute⁹⁰.

O altă importantă inițiativă a reuniunii arădene, promovată începând din anul 1912, a fost cea referitoare la înființarea unui așa numit *fond de ajutorare* pentru învățători. Se intenționa ca veniturile rezultate de pe urma fructificării acestuia să fie utilizate în scopul ajutorării acelor membri care nu dispuneau de mijloace materiale suficiente traiului sau în eventualitatea îmbolnăvirii lor⁹¹.

În urma răspunsurilor pozitive primite din partea membrilor fiecărui despărțământ, inițiatorul - învățătorul Petru Vancu - a fost însărcinat cu alcătuirea unui proiect de statut în baza căruia să funcționeze preconizatul fond. Proiectul a fost prezentat cu ocazia adunării generale din anul 1913 de la Șiria. Potrivit acestuia, mijloacele pentru susținerea respectivului fond urmau să fie: dotațiunile particulare și taxele anuale ale membrilor, care se fixau în sumă de 10 coroane⁹².

Pentru realizarea scopului precizat în statut, fondul urma să-și dezvolte activitatea printr-o adunare generală, un comitet și un birou (prezidiul și funcționarii). În cazul în care în anumiți ani petițiile de ajutorare erau puține iar capitalul fondului ar aduce câștiguri însemnate, urmau să fie lansate concursuri de

⁸⁷ Ancheta învățătorilor din mitropolia gr. or. română din Ungaria și Transilvania a fost convocată pe baza ordinului Consistoriului mitropolitan din 13 noiembrie 1906

⁸⁸ *Ibidem*, 1906, nr. 6, p. 116; *Ibidem*, 1907, nr. 1-2, p. 12

⁸⁹ *Ibidem*, 1907, nr. 1-2, p. 14; *Tribuna*, 1907, nr. 2, p. 2-3

⁹⁰ *Protocolul Adunării Generale a X-a ...*, Editura reuniunii, Arad, 1900, p. 68

⁹¹ *Reuniunea învățătorilor*, 1912, nr. 10, p. 297; *Ibidem*, 1913, nr. 7-8, p. 166; *Ibidem*, 1914, nr. 4, p. 123

⁹² *Ibidem*, 1914, nr. 4, p. 124

stipendii pentru copiii de învățători cu o stare materială modestă pentru a putea astfel să-și continue studiile⁹³.

Aprobat în principiu de adunarea generală, proiectul a fost recomandat pentru studiere și dezbatere despărțămintelor, pentru a se putea lua ulterior o hotărâre în unanimitate cu privire la această chestiune.

Activitatea reuniunii nu a fost îndreptată doar în direcția găsirii celor mai eficiente mijloace pentru perfecționarea membrilor ei, ci au fost inițiate și o serie de măsuri menite a contribui la îmbunătățirea situației economice și culturale a românilor din zonă. În această direcție reuniunea arădeană a împrumutat din experiența acumulată în rândul *Asociației naționale arădene pentru cultura și conversarea poporului român*, stabilindu-și ca scop suplimentar ridicarea nivelului de instrucție și de educație a țăranimii române din mijlocul căreia s-a ridicat.

Prin urmare, în decursul anilor preocuparea pentru îmbunătățirea stării materiale a populației românești și-a regăsit materializarea în cadrul unor laudabile inițiative. Astfel, luându-și în serios datoria pe care o aveau - în calitatea lor, alături de preoți, de lideri ai comunităților românești - față de starea culturală și materială precară a românilor, cu prilejul adunării generale din Arad din anul 1900, la propunerea membrului fondator Ștefan Antonescu, - care dealtfel oferă pentru acest scop și suma de 50 coroane - s-a instituit un concurs cu premii pentru compunerea unei lucrări în care să fie explicată pe înțelesul țăranului român modalitatea cultivării raționale a grădinilor de legume. Lucrarea, având termen de finalizare 1 mai 1901, urma apoi să fie tipărită sub formă de broșură și să fie împărțită țăranilor la un preț moderat⁹⁴.

Se decide, tot din prilejul acestei adunări, înființarea unei secțiuni de apicultură, alcătuindu-se pentru ea și un regulament de funcționare. Potrivit acestuia, scopul secțiunii era de a contribui la răspândirea albinăritului în rândul populației românești, această îndeletnicire putând deveni importantă sursă alternativă de venit. Membri ei puteau fi atât învățătorii cât și orice român de religie ortodoxă din cele 7 despărțăminte ale reuniunii. Secțiunea era prevăzută să-și înceapă activitatea din momentul în care ar fi avut cel puțin 100 de membri⁹⁵.

Din sfera unor inițiative similare au făcut parte și acțiunile preconizate de reuniune în vederea reducerii analfabetismului, foarte răspândit în rândul populației adulte românești. Aceasta și în sensul legii electorale maghiare restrictive, care dădea dreptul de alegere doar celor care știau să scrie și să citească. Prin urmare, cu prilejul adunării generale ținută la Radna (1908), învățătorii au fost îndemnați ca în măsura timpului disponibil, să țină cu populația analfabetă cursuri libere de scris și citit. Aceste cursuri trebuiau să fie urmate de

⁹³ *Ibidem*, p. 126-127

⁹⁴ *Familia*, 1901, nr. 14, p. 166; *Protocolul Adunării Generale a X-a ...*, Editura reuniunii, Arad, 1900, p. 7-8

⁹⁵ *Protocolul Adunării Generale a X-a ...*, Editura reuniunii, Arad, 1900, p. 7-9, 55-56

sustinerea de prelegeri populare din sfera economiei, industriei, comerțului precum și pentru combaterea diverselor vicii din sânul său precum alcoolismul și concubinajul⁹⁶.

Spre acest scop, în colaborare cu *Asociația Națională Arădeană* a fost instituit chiar un premiu de 200 coroane pentru cei care se vor distinge în instruirea analfabeților⁹⁷.

Reuniunii arădene îi aparține și propaganda în favorul unor asocieri cu caracter economic, foarte răspândite și cu rezultate benefice vizibile în mediul maghiar și german din Transilvania. Astfel, pentru a stimula și în rândul țăranilor români spiritul asociaționismului economic, conducerea reuniunii a alcătuit un proiect de statut pentru societăți populare de economii și într-ajutorare, însărcinându-și membri cu impulsivarea înființării unor astfel de societăți în mediul rural românesc⁹⁸.

Pe parcursul celor peste patru decenii de existență, reuniunea a înregistrat și alte strădanii. Astfel, în anul 1908, îndemnată de nesiguranța prin care trecea școala românească în acea vreme, la propunerea învățătorului Ioan Roșu conducerea societății a inițiat prin intermediul membrilor săi adunarea de informații și materiale pentru scrierea unei istorii cuprinzătoare, a unei monografii a tuturor școlilor românești confesionale de pe teritoriul său. Deoarece unii învățători nu conștientizau importanța acestui demers, și, prin urmare, nici la repetate apeluri nu trimiteau datele despre școala unde activau, conducerea s-a văzut obligată să decidă ca această sarcină să devină o îndatorire specială a fiecărui membru, alcătuind în acest scop chiar un set de întrebări ajutătoare⁹⁹.

Reuniunea arădeană s-a asociat și protestelor vehemente izbucnite la începutul anului 1907 la nivelul întregii Transilvanii împotriva legilor lui Apponyi, legi ce introduceau limba maghiară ca limbă de predare în școlile elementare românești și ale celorlalte naționalități din monarhie. Importante manifestații de protest, ținute sub egida sa au fost inițiate în tot decursul acestui an.

Din dorința de a întări cât mai mult legăturile cu reuniunile învățătoresci din regiune¹⁰⁰, în interesul cauzei comune tuturor învățătorilor, începând din 1898 s-a încetățenit obiceiul ca reuniunea arădeană să fie reprezentată în fiecare an la manifestările acestora prin câțiva delegați. La rândul lor și acestea își trimiteau reprezentanți la adunările sale.

În semn de recunoaștere a meritelor avute la înființarea reuniunii și a serviciilor prestate în slujba sporirii prestigiului ei, Teodor Ceontea, primul președinte de după reînființare, a fost ales cu ocazia adunării generale din 1906 și

⁹⁶ *Reuniunea învățătorilor*, 1908, nr. 8, p. 179; nr. 11, p. 282

⁹⁷ *Ibidem*, 1910, nr. 8, p. 154; nr. 11, p. 284; nr. 12, p. 343-344 Premiul a fost acordat în cadrul adunării generale de la Curtici din anul 1909 următorilor 4 învățători: Nicolae Ștefu (Arad), I. Russu (Pecica), P. Agen (Buhani) și Crișan (Șiria) (*Tribuna*, 1909, nr. 177, p. 7)

⁹⁸ *Protocolul Adunării Generale a X-a ...*, Editura reuniunii, Arad, 1900, p. 7-8, 116-124

⁹⁹ *Reuniunea învățătorilor*, 1908, nr. 6, p. 125-128; *Ibidem*, 1911, nr. 8-9, p. 288-290

¹⁰⁰ Este vorba de reuniunile învățătoresci cu sediul la Timișoara, Oradea și Caransebeș

ca prim membru de onoare al societății¹⁰¹. Dealtfel, la scurt timp după decesul acestuia, survenit în 15 decembrie 1906¹⁰², o importantă inițiativă a societății a fost și aceea de ridicare la mormântul acestuia a unui impozant monument în scopul eternizării memoriei lui. Ideea a fost lansată de președintele Iosif Moldovan în cadrul ședinței extraordinare a comitetului din 1/14 februarie 1907, ocazie cu care s-a și alocat suma de 335 cor. 65 fileri. La reușita demersului sau asociat și foștii elevi ai lui Teodor Ceontea, Nicolae Ștefu și Iosif Velcean, care au donat primul 100 exemplare din cartea sa *Scrieri pentru popor*, iar al doilea 50 exemplare din publicația *Chestiunea pedepselor*, sumele rezultate din vânzarea lor urmând să fie utilizate spre scopul indicat¹⁰³.

Totodată, în scopul adunării de contribuiri benevole, comitetul a dispus tipărirea unor coli de subscriere și distribuirea lor în comitat. La procurarea sumelor necesare a concurat și revista societății, *Reuniunea învățătorilor*, prin publicarea de numeroase apeluri de susținere a proiectului. Concomitent, comitetul a fost însărcinat să ia legătura cu un întreprinzător cu care să fixeze detaliile privitoare la planul și prețul monumentului¹⁰⁴.

În adunarea generală din anul 1911 s-a decis, după mai multe consultări, ca acesta să fie ridicat în grădina seminarului diecezan din Arad¹⁰⁵.

Bustul a fost sculptat în marmură de Carara de sculptorul Andor Albert și a fost așezat pe un pedestal înalt de doi metri, cioplit din piatră sură de granit prin pietrarul Iosif Menrath, ambii din Arad. Ridicarea monumentului a costat reuniunea 2.000 de coroane, sumă adunată în cea mai mare parte prin colecta întreprinsă în rândul învățătorilor din cele trei reuniuni existente pe teritoriul diecezei Aradului¹⁰⁶.

Odată finalizat, acesta a fost așezat în grădina seminarului în data de 28 iulie/10 august 1912 în prezența președintelui și secretarului general al reuniunii. În fundamentul monumentului s-a așezat și un „document comemorativ”, scris

¹⁰¹ *Ibidem*, 1907, nr. 6-7, p. 131 Profesorul Teodor Ceontea s-a născut la 10 august 1847 în localitatea Deda, jud. Turda-Mureș, urmează studiile primare la Reghin și la Blaj iar cele academice la Universitățile din Graz și Viena. Cu începere din toamna anului 1876 va ocupa catedra de matematică, fizică, geografie și istorie universală de la Institutul Pedagogic din Arad. Activitatea didactică a fost dublată de o energică activitate extrașcolară, de impulsinare a instituțiilor culturale arădene, precum Tipografia Diecezană, al cărui director a fost între anii 1884-1901. A deținut funcții de conducere la nivelul Asociației Naționale Arădene, a fost membru în consiliul eparhial și în congresul mitropolitan de la Sibiu. A publicat manuale didactice, articole de actualitate și studii din domeniul educativ și chiar încercări poetice în presa vremii: *Familia*, *Telegraful român*, *Biserica și Școala* ș.a. Numele profesorului Teodor Ceontea a rămas însă profund legat de activitatea *Reuniunii învățătorilor români arădeni*, al cărei președinte a fost între anii 1890-1906.

¹⁰² *Ibidem*, nr. 8, p. 173; *Ibidem*, 1912, nr. 8-9, p. 239

¹⁰³ *Ibidem*, 1907, nr. 8, p. 173-174

¹⁰⁴ *Ibidem*, nr. 3, p. 59; nr. 9-10, p. 201

¹⁰⁵ *Ibidem*, 1911, nr. 10, p. 320

¹⁰⁶ *Ibidem*, 1912, nr. 8-9, p. 219

de întreg comitetul, iar pe fațada acestuia a fost gravat cu litere aurite următorul epitaf: „Profesorului Teodor Ceontea 1847-1906. Învățătorii români, 1912”¹⁰⁷.

Inaugurarea monumentului a avut loc în ziua de 18 septembrie/1 octombrie 1912, cu prilejul celei de-a XXII-a adunare generală a reuniunii. Alături de numeroși localnici, la manifestări au participat reprezentanți ai *Astrei* și ai comunei Deda, locul natal al defunctului, preoți și peste 400 de învățători, membri ai reuniunilor învățărești din Arad, Timișoara, Caransebeș și Oradea Mare¹⁰⁸.

Cuvântul de deschidere a aparținut lui Iosif Moldovan care, încă de la bun început, a afirmat că consideră ridicarea monumentului „una dintre cele mai frumoase și mai însemnate sărbători din viața noastră dascălească”, aceasta deoarece „acest prinos de recunoștință s-a adus unui mare dascăl, care sufletul și l-a pus pentru fericirea recunoscătorilor învățători”. Elogiind personalitatea lui Teodor Ceontea, după aprecierea sa este suficient „să pronunțăm acest nume și să privim la piatra ce se desvălește înaintea noastră, ca să înțelegem ce se petrece în acest loc și timp, fără a descrie pe lung faptul ce a unit în cugete și simțiri pe învățătorii români de la cele trei reuniuni ale Aradului, Timișorii și Orăzii-mari”¹⁰⁹.

La cuvânt a urmat părintele arhimandrit Augustin Hamsea, care a făcut o scurtă incursiune istorică în trecutul institutului seminarial arădean, insistând în mod deosebit asupra timpului și împrejurărilor în care și-a desfășurat activitatea didactică și culturală ilustrul profesor Teodor Ceontea. În final a adresat învățătorimii un călduros apel la urmarea devotamentului și străduințelor acestuia pentru cauza școlară și națională românească.

Au mai rostit alocuțiuni Vasile Goldiș (ca reprezentant al *Astrei* din Sibiu), învățătorul Grigorie Ceontea (reprezentantul comunei Deda), Iuliu Vuia (din partea *Reuniunii învățărești din Timișoara*), Mihail G. Crăciun (reprezentantul *Reuniunii învățărești din Caransebeș*) și Ioan Cloambeș (din partea *Reuniunii învățărești din Oradea*)¹¹⁰.

În noiembrie același an s-a sărbătorit cu mare fast aniversarea a 100 de ani de la întemeierea Preparandiei din Arad, veche instituție de cultură românească, prilej cu care au participat reprezentanți ai reuniunilor din întreaga Transilvanie, foarte mulți absolvenți ai acestei școli, evenimentul fiind salutat cu căldură frățească și din România¹¹¹.

Ultima adunare generală a reuniunii a avut loc în comuna Șiria, la 14-15 septembrie 1913. Din cauza frământărilor ce survin în anii următori odată cu izbucnirea primului război mondial, precum și datorită recrutării unora dintre învățători în armată, activitatea societății este suspendată până la încetarea ostilităților.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 220

¹⁰⁸ *Ibidem*, nr. 10, p. 301-303

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 301-302

¹¹⁰ *Ibidem*

¹¹¹ *Românul*, 1912, nr. 233, p. 4; nr. 235, p. 7; nr. 244, p. 1-8

Concluzionând, în urma analizei făcută asupra activității *Reuniunii învățătorilor români din Arad*, putem afirma că pe parcursul existenței sale de mai bine de patru decenii, aceasta a avut atât perioade de înflorire și activitate susținută cât și perioade de stagnare sau chiar de regres. Elanul și entuziasmul din primii ani a fost urmat de disensiuni și neînțelegeri în anii 1878-1887, care au dus la scindarea societății și reorganizarea ei pe alte baze. A avut de întâmpinat multe obstacole și restricții venite atât din partea autorităților confesionale arădene cât mai ales din partea administrației de stat. Cu toate acestea, prin intermediul inițiativelor sale reuniunea și-a adus o substanțială contribuție la transformarea, modernizarea și îmbunătățirea sistemului de învățământ confesional, la diversificarea și actualizarea programei școlare prin includerea unor noi discipline și, în același timp, la orientarea treptată a învățământului românesc spre laicizare. A desfășurat o susținută activitate atât pentru consolidarea și impunerea ei în planul vieții socio-culturale din zonă, a perfecționării proprii, cât și pentru creșterea prestigiului învățământului *poporal*, a însuși culturii poporului român, luptând pentru reducerea semnificativă a analfabetismului din rândul populației.

ANEXE DOCUMENTARE

I.

Lista prelegerilor și dizertațiilor susținute de membri Reuniunii învățătorilor români din Arad cu ocazia adunărilor generale în perioada anilor 1900-1913

Adunarea generală din Arad (12-13 iulie 1900)

1. *La începutul secolului XX* (de Pavel Dirlea, *Protocolul adunării generale a X-a ...*, Editura Reuniunii, Arad, 1900, p. 27-38);
2. *Cine să examineze în școalele populare cu ocasiunea examenelor* (de Petru Vancu, *Ibidem*, p. 51-55);
3. *Despre frecvența școlară* (de Solomon Giurcoane, *Ibidem*, p. 57-60).

Adunarea generală din Arad (26-27 august 1901)

4. *Esamenul* (de Iosif Moldovan, *Biserica și școala*, 1901, nr. 32, p. 375);
5. *Vieritul modern și folosul lui* (de Ioan Vancu, *Ibidem*);
6. *Frecvența școlară* (de Ștefan Leucuța, *Ibidem*);
7. *Fondurile de bucate în ajutorul școlii confesionale* (de Nicolae Bocșai, *Ibidem*);
8. *Prelegere practică din limba maghiară* (de Iosif Tisu, *Ibidem*).

Adunarea generală din Hălmagiu (18-19 iulie 1902)

9. *Predarea limbei materne în școala poporală* (de Iuliu Grofșorean, AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, dos. 228/1890, f. 24);
10. *Însemnătatea și folosul gunoierului în economie* (de P. Givulescu în *Ibidem*, f. 27);

11. *Sala de învățământ și obiectele dintr-ânsa* (prelegere practică în lb. maghiară, de T. Cherechea, *Ibidem*; *Tribuna*, 1902, nr. 128).

Adunarea generală din Arad (6-7/19-20 august 1903)

12. *Metodul fonomimic*, (de Traian Givulescu, *Biserica și școala*, 1903, p. 250-251);
13. *Armonia între familie și școală* (de Ilie Cristea, *Ibidem*);
14. Prelegere practică din Gramatică (de Iuliu Grofșorean, *Ibidem*);
15. *Lucsul devenit datină la poporul nostru* (de Ioan Vancu, *Ibidem*);
16. *Însemnătatea prelegerilor populare* (de Teodor Cherechian, *Ibidem*).

Adunarea generală din Șiria (15-17/28-30 august 1904)

17. *Psihologia revoluțiilor* (de prof. Ioan Costa, *Reuniunea învățătorilor*, nr. 1-2, p. 9);
18. *Sărăcia și avuția* (de contabilul consistorial George Purcariu, *Ibidem*, p. 10);
19. *Cugetarea și instinctul la animale* (de prof. Nicolae Miluhin, *Ibidem*, p. 12);
20. *Capacitatea școlii în activitatea sa* (de Teodor Cherechian, *Ibidem*);
21. *Noi, învățătorii și poporul nostru* (de Dimitrie Micu, *Ibidem*, 1905, nr. 7, p. 108-115);
22. *Chestiunea pedepselor corporale* (de Pavel Dârlea, *Ibidem*, p. 116-120);
23. *Cum să se propună religiunea în școala poporală* (de Liviu Dublea, *Ibidem*, p. 14);
24. *Importanța reuniunilor învățătoarești* (de Iosif Moldovan, *Ibidem*, p. 21-25).

Adunarea generală din Giula (10-11 iunie/23-24 iulie 1905)

25. *Un monument* (de Sever Secula, *Ibidem*, nr. 3, p. 61-64);
26. *Reformarea învățământului nostru confesional* (de I. Roman, *Ibidem*, p. 65-83);
27. *Metoda sunetelor vii* (de I. Moldovan, *Ibidem*, p. 90-94);
28. *Pedepsele corporale* (de Ersilia Cadar, *Ibidem*, nr. 2, p. 46);
29. *Terminologia matematicii* (de Traian Givulescu, *Ibidem*, p. 47);
30. *Necesitatea conștiinței și ambițiunei în activitatea învățătorului* (de Ioan Roșu, *Ibidem*);
31. *Iubirea prea mare ca defect în educațiune* (de G. Petrescu, *Ibidem*);
32. *Societățile de consum* (de Patriciu Covaciu, *Ibidem*).

Adunarea generală din Pecica (29-30 august 1906)

33. *Ioan Amos Comenius* (de Nicolae Cristea, *Ibidem*, 1906, nr. 1-2, p. 16);
34. *Alcoholismul* (de George Petrescu, *Ibidem*, p. 18);
35. *Școala practică* (de Iosif Stanca, *Ibidem*, p. 19);
36. *În tot binele e și ceva rău și vice-versa* (de Iuliu Grofșorean, *Ibidem*, 1907, nr. 1-2, p. 19-23);
37. *Rolul învățătorului* (de Dimitrie Boariu, *Ibidem*, 1906, nr. 1-2, p. 20);
38. *Cunoașterea individualității elevului* (de Ioan Roșu, *Ibidem*);
39. *Cauze, cari oprimă chemarea învățătorului* (de Ioan Borba, *Ibidem*, p. 21).

Adunarea generală din Arad (29-30 august 1907)

40. *Principiile supreme ale didacticei din punct de vedere istorico-critic* (de dr. Petru Pipoș, *Ibidem*, 1907, nr. 9-10, p. 197);
41. *Proiect de procedură la propunerea desemnului în școala poporală* (de Iosif Moldovan, *Ibidem*, p. 198);
42. *Elemente străine în limba română* (de Ioan Costa, *Ibidem*, p. 200);

43. *Despre pedepse* (de Petru Binchiciu, *Ibidem*);
44. *Cornelia mama Grachilor* (de Elena Murgu, *Ibidem*).

Adunarea generală din M.-Radna (27-28 iulie/9-10 august 1908)

45. *Educațiunea modernă* (de Iosif Stanca, *Ibidem*, 1908, nr. 8, p. 174);
46. *Metodul direct la propunerea limbei maghiare* (de Dimitrie Boariu, *Ibidem*);
47. *Educațiune și nu instrucțiune* (de Traian Givulescu, *Ibidem*);
48. *Influența educațiunii pentru deșteptarea și formarea caracterului moral* (de Dimitrie Olariu, *Ibidem*);
49. *Părerii despre educațiune; greșelile ce se fac în practica aceleia și îndreptarea lor* (de P. F. Dârlea, *Ibidem*);
50. *Vocațiune și diligență-speculă și trândăvie* (de Ioan Roșu, *Ibidem*).

Adunarea generală din Curtici (16-17/ 29-30 august 1909)

51. *O scurtă reprivire asupra înaintării în cultură a omenimii în raport cu educațiunea generală a popoarelor* (de Pavel Dârlea, *Tribuna*, 1909, nr. 165, p. 6);
52. *Cartea*, (prelegere practică din limba maghiară, de Ioan Belle, *Ibidem*);
53. *Pedagogia veche în raport cu cea nouă* (de Ioan Ardelean, *Ibidem*);
54. *Linia cercuală* (prelegere practică din geometrie, de Petru Colțău, *Ibidem*).

Adunarea generală din Nădlac (15-16/28-29 august 1910)

55. *Unele piedici în calea bunei economizări a poporului* (de Gheorghe Purcariu, *Reuniunea învățătorilor*, 1910, nr. 8, p. 150);
56. *Cultura sufletească, ca bază a fericirii omenești* (de Teodor Mariș, *Ibidem*);
57. *Gheorghe Lazăr* (de Iosif Stanca, *Ibidem*);
58. *Roua și bruma* (de Petru Roșu, *Ibidem*).

Adunarea generală din Arad (4-5/17-18 septembrie 1911)

59. *Disciplina școlară* (de Dimitrie Boariu, *Ibidem*, 1911, nr. 10, p. 318);
60. *Telegrafia fără sârmă* (de Vasile Micula, *Ibidem*, p. 319);
61. *Activitatea extra-școlară a învățătorului* (de Ioan Vancu, *Ibidem*, p. 319);
62. *Însemnătatea jocurilor de copii în raport cu educațiunea școlară* (de Ioan Caba, *Ibidem*);
63. *Lige de temperanță între școlari* (de Ioan Bele, *Ibidem*, p. 320).

Adunarea generală din Arad (18-19 septembrie/1-2 octombrie 1912)

64. *Rousseau, ideile sale pedagogice și critica acestora* (de dr. Petru Pipoș, *Ibidem*, 1912, nr. 10, p. 291);
65. *Două mijloace prin cari școala poporală poate înarma omenirea cu cultura sufletească* (de Teodor Mariș, *Ibidem*, p. 295);
66. *Metodul fonomimic și avantajele sale* (de Iosif Moldovan, *Ibidem*, nr. 8-9, p. 214).

Adunarea generală din Șiria (1-2/14-15 septembrie 1913)

67. *Date nouă despre Gheorghe Lazăr* (de Dr. Avram Sădean, *Ibidem*, 1913, nr. 7-8, p. 157);
68. *Care e cauza de institutele pedagogice nu sunt cercetate de mai mulți elevi, iar tinerii nu se aplică pe cariera învățătoarească* (de Petru Vancu, *Ibidem*, p. 158);

69. *Influența familiei în educație* (de Mihail Vidu, *Ibidem*);
 70. *Un confort al manualelor pentru limba maghiară* (de Ioan Crișan, *Ibidem*);
 71. *Puterea educativă a școlii prin noutatea și aparatul științific* (de Teodor Cherechean, *Ibidem*);
 72. *Probleme și chestii ce ne privesc* (de Petru Roșu, *Ibidem*).

II.

Nr. 198/897

Reuniunea învățătorilor de la școlile populare gr. or. române din protopopiatele:

1. Arad, 2. Chișineu, 3. Șiria, 4. Boroșineu, 5. Buteni, 6. Radna, 7. Hălmațiu

**Protocolul adunării generale extraordinare constitutoare, ținută la 4/16
septembrie 1897 în sala cea mare a seminarului diecesan**

1. Conform convocării publicate în foaia diecesană „Biserica și școala” s-au întrunit învățătorii în biserica parochială-catedrală din loc, la 10 ore a. m. Aici P. C. Sa părintele protosincol Augustin Hamsea a servit îndatinata rugăciune de începere „Chemarea Sft. Duch”, iar după aceasta însoțit de învățătorii-preoți: Ioan Bosganu din Cicer și Ștefan Stanu din Vasiova, a servit parastas pentru odihna sufletelor tuturor bărbaților de școală, cari prin activitatea lor au contribuit la promovarea intereselor școlii române confesionale din această diecesă. La sfârșitul parastasului P. C. Sa a ținut o cuvântare foarte frumoasă, în care a făcut istoricul dezvoltării și înființării școlilor noastre din diecesă, îndeosebi accentuând înființarea preparandiei noastre din Arad și rezultatele ei, încopciend la locurile competente activitatea și zelul bărbaților de pie memorie: Archiepiscopii și episcopii Sava Brancoviciu și Andreiu Baron de Șaguna; directorii preparandiali: Alesandru Gavra și Ioan Russu; profesorii: dr. Atanasiu Șandor, dr. Lazăr Petroviciu, Atanasiu Tuducescu, Lazăr Tescula și Petru Popoviciu și a asesorului referinte școlar dr. Georgiu Popa, cari au contribuit la înființarea institutelor noastre de învățământ și la progresul ajuns prin acele.

După fețele celor prezenți se putea ceti satisfacțiunea generală.

2. După cele amintite în punctul precedent, învățătorii s-au întrunit în sala cea mare a seminarului decesan. Aici președintele Teodor Ceontea, salutând pre C. Sa părintele protosincol Augustin Hamsea, ca reprezentant al Înalt Preasfințitului Domn Episcop Ioan Meșianu, adevăratul protector și patron al reuniunii noastre, îl roagă să asigure pre Înalt Preasfinția Sa despre devotamentul și iubirea ce i-o păstrăm.

Cei prezenți își arată consimțământul prin urări entusiasmte.

3. Președintele salutând pre membri de binevenire și expunând scopul întrunirii, dechiară adun[area] generală extraordinară de deschisă.

Se ia la cunoștință cu plăcere.

4. Se dă cetire actului Vener. Consistoriu de dtto 12/VIII a. c. nr. 2809, prin care ni se aduce la cunoștință că Înaltul Ministeriu sub nr. 30.787 a. c. a provăzut statutele reuniunii cu clausula de aprobare.

Se ia la cunoștință cu plăcere.

5. Se dă cetire statutelor întărite în întreaga lor estensiune.

Se iau la cunoștință.

6. Președintele espune, că pe baza unui decis al comitetului, sub nr. 184 a. c. a recercat toate reuniunile protopresbiterali a rectifica listele membrilor și a se constitui pe baza noilor statute. Reuniunile protopresbiterale satisfăcând mandatului au suscernet listele rectificate și rezultatele constituirilor, cari cetindu-se se constată că:

a) Reuniunea protopresbiterală Arad are 37 membrii ordinari:

președinte Ioan Efticiu, învățător în Peșca
secretar Iosif Moldovan, -//- în Arad
cassar Ioan Vancu, -//- -//-
controlor Savu Bugariu -//- Micălaca
bibliotecar Mihai Olteanu -//- Arad

b) Reuniunea protopresbiterală Chișineu are 32 membrii ordinari:

președinte Ioan Voluntir, învățător în Nadaș
secretar Demetriu Boar, -//- Nădab
cassar Miron Olariu, -//- Otlaca
controlor Teodor Lucaciu, -//- Giula-Varșand
bibliotecar Demetriu Nadalam, -//- Socodor

c) Reuniunea protopresbiterală Șiria are 33 membrii ordinari:

președinte Alexiu Doboș, învățător în Șiria
secretar Iuliu Grofșorea, -//- Gașa
cassar Petru ancă, -//- Măderat
controlor Liviu Papp, -//- Covasint
bibliotecar Aurel Muntean, -//- Musca

d) Reuniunea protopresbiterală Boroșineu are 24 membrii ordinari

președinte Iulian Butariu, învățător în Seleuș Cighirel
secretar Petru Costin, -//- Moroda
cassar Pavel Leu, -//- Talpoș
controlor Romul Popoviciu, -//- Seleuș
bibliotecar Paul Duma, -//- Boroșineu

e) Reuniunea protopresbiterală Buteni are 41 membrii ordinari

președinte Nicolau Boșcaiu, învățător în Bodești
secretar Petru Popa, -//- Cill
cassar Vasiliu Suci, -//- Buteni
controlor Petru Perva, -//- -//-
bibliotecar Corneliu Novac, -//- Almaș

f) Reuniunea protopresbiterală Radna are 33 membrii ordinari

președinte Dimitrie Romanu, învățător în Radna
secretar Damaschin Medrea, -//- Iteu
cassar Georgiu Stoian, -//- Păuliș
controlor Aurel Mircu, -//- Totvărădia
bibliotecar Solomon Jurcone, -//- Temeșești

g) Reuniunea protopresbiterală Hălmagiu are 38 membrii ordinari

președinte Mihai Vidu, învățător în Hălmagiu
secretar Petru Mager, -//- Bodești
cassar Ioan Popescu, -//- Hălmăgel
controlor Traian Nicodin, -//- Brusturi
bibliotecar Teodor Popoviciu, -//- Bănești.

De tot Reuniunea districtuală are 238 membrii ordinari, dintre cari - conform listei prezențelor - se constată a fi de față 77 membrii, deci conform nr. 13 adunarea generală se află îndreptățită de a aduce decisiuni valide.

7. Președintele în numele întregului birou și comitet depune mandatul, provocând adun[area] generală, ca pentru conducerea noii restaurări să-și aleagă un președinte și un notar adhoc.

Adun[area] generală întâmpină biroul și comitetul retras cu urări de „să trăiască”!; iar pentru conducerea actului de restaurare se constituie, proclamând de președinte adhoc pe învăț[ătorul] Florian Popoviciu, de notar pe Petru Vancu, iar de bărbați de încredere Ioan Efticiu și Dimitriu Romanu.

8. Purcedându-se la alegerea noului birou și comitet, la propunerea conmembrului Augustin Boțoc, pentru facerea combinării, se esmite o comisiune constătătoare din dnii:

Iosif Moldovan, Demetriu Romanu. Nicolau Boșcaiu. Damaschin Medrea, Protasiu Givulescu, Augustin Boțoc și Iuliu Groșorean; iar până la-ntoarcerea comisiunii ședința se suspende.

9. Reîntorcându-se comisiunea, președintele redeschide ședința și provoacă pre referințele aceleia a-și face raportul. Comisiunea raportează, că constituindu-se sub presiul conmembrului Dimitriu Romanu și a notarului Protasiu Givulescu, după combinarea făcută, are onoare a propune, iar adunarea generală aclamă de:

Președinte: Teodor Ceontea, profesor Arad
 Vice-președ.: Nicolau Ștef, învățător -//-
 Secretar prim: Iosif Moldovan, -//- -//-
 -//- secund: Ioan Vancu, -//- -//-
 Cassar: Iuliu Groșoreanu, -//- Galșa
 Bibliotecar: Mihai Olteanu, -//- Arad
 Controlor: Petru Vancu, -//- Măderat.

Iar de membrii în comitet, pre lângă președinții reuniunilor protopresbiterale pre învățătorii:

Dimitriu Popoviciu din Cuvin
 Florian Popoviciu -//- Bichiș
 Augustin Boțoc -//- Comlăuș
 Vasiliu Suciuc -//- Buteni
 Ioan Roman jun. -//- Șeitin,

pre cari președintele ad-hoc îi proclamă de aleși pe periodul de trei ani 1897-1900.

10. Președintele reales Teodor Ceontea, după multă insistință a membrilor, fiind asigurat din partea lor despre tot sucursul, reocupându-și locul, aduce la cunoștință ad[unării] generale că dl profesor Ioan Petranu a donat bibliotecii reuniunii noastre un exemplar din opul „*Sintaxa limbii române*” edată de dsa.

Se ia la cunoștință cu plăcere, exprimându-i-se dlui donator mulțămîta.

11. La dorință generală, se esmite o comisiune constătătoare din președintele Teodor Ceontea, Dimitriu Romanu, Ioan Efticiu, Florian Popoviciu și Augustin Boțocu pentru a prezenta Înalt P. Sfințitului Domn episcop Ioan Mețianu omagiile, și ai exprima mulțămîta adun[ării] generale pentru tot sucursul în chestiunea statutelor.

12. Autenti[fi]carea protocolului se încredințează membrilor din loc.

Ne mai fiind alte agende ședința se ridică.

Dat ca mai sus.

Teodor Ceontea,

Iosif Moldovan.

președinte

notar

Acest protocol s-a cetit și autenti[fi]cat. Arad în 6/18 septemb[rie] 1897.

Membrii comisiunei autenti[fi]cătoare:

Teodor Ceontea, președinte

Iosif Moldovan, notar

Mihai Olteanu,

Nicolae Ștef

Ioan Vancu

(AN-DJA, *fond Episcopia ortodoxă română Arad*, Grupa IV, dos. 228/1890, f. 515-516)

Adrian APAN

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE PRIVIND TESTAMENTUL EPISCOPULUI MIHAIL PAVEL

Personalitatea episcopului Mihail Pavel se leagă de două episcopii greco – catolice (pe care el le-a condus) și anume : Episcopia greco – catolică de Gherla (al cărei episcop a fost între anii 1872 – 1879) și Episcopia greco – catolică de Oradea (al cărei păstor a fost în perioada 1879 – 1902). În general, episcopul s-a remarcat printr-un deosebit spirit de caritate și prin marea simpatie pe care a manifestat-o față de școlile românești. În acest sens, el a desfășurat o activitate rodnică cu rezultate semnificative¹.

Mihail Pavel s-a născut în 1827, în localitatea Recea, din județul Satu – Mare. Numele tatălui său era Constantin iar al mamei sale era Maria. După terminarea studiilor primare la Baia – Mare iar a celor liceale la Satu – Mare și Cașovia, a fost trimis la studii la Institutul “Sfânta Barbara” din Viena și la Seminarul din Ungvár, pe care l-a absolvit în 1851. Inițial, a fost numit funcționar la Cancelaria episcopală din Muncaci iar apoi a fost trimis ca paroh în localitatea Apșa de Jos. În anul 1860 a fost protopop al Slatinei², localitate de care îl vor lega mai multe proprietăți, pe care le-a menționat (în mod special) în testamentul său. Din anul 1862 a fost vicar al Maramureșului³.

Paralel cu activitatea sa ecleziastică, episcopul Pavel s-a preocupat și de organizarea și administrarea proprietăților sale, pe care a dorit să le lase moștenire unor rudeni apropiate dar și finilor săi. Astfel, la începutul testamentului, datat 14 aprilie 1899, a fost amintită calitatea de moștenitori a unor rudeni ale sale, precum Pavel Mihai (arhivarul), care a fost fiul fratelui său Ioan, decedat la momentul elaborării testamentului, și copiii nepotului său Pavel László, (Pavel Constantin și Pavel Mihai) fost preot în localitatea Ocna Șugatag. Mihai Pavel a fost căsătorit cu Lucreția Vultur, ea rămânând văduvă. Totodată, în testament, era amintită și familia lui Gera Sándor și a soției acestuia, Lengyel Borbala, împreună cu copii lor Gera Ilona și Gera Iren. De fapt, episcopul Pavel i-a botezat pe cei doi copii ai soților Gera. Activitatea lui Gera Sándor în favoarea episcopului a fost

¹ Ioan Georgescu, *Episcopul Mihail Pavel, viața și faptele lui, 1827 – 1902*, Oradea, 1927, *passim* ; Arhivele Naționale, Direcția județeană Bihor (în cont. AN-DJBH), *fond Episcopia greco – catolică Oradea*, inv. 881, dos. 411, 412, 413, 414, 704, 708, 709, 712, 713, 724; Iacob Radu, *Istoria diecezei române – unite a Orăzii – Mari scrisă cu prilejul aniversării de 150 de ani de la înființarea aceleia, 1777 – 1927*, Oradea, 1930, p. 167 - 193

² Este vorba de o localitate din Maramureș.

³ Iacob Radu, *op. cit.*, p. 167 - 168

de asemenea amintită. Acesta s-a impus printr-o muncă eficientă în cadrul Internatului de orfani din Beiuș, care tocmai se înființa, dar și prin modul cum a administrat moșiile episcopului din Slatina și Sărvăzău. Cu amintitele părți, episcopul Mihail Pavel a încheiat unele contracte de succesiune, și anume cele din 25 iulie 1893 și 11 decembrie 1896 care trebuiau literalmente respectate, conform voinței de neschimbat a episcopului. Mare dezamăgire i-a adus însă episcopului tânărul Mihail Pavel, arhivarul, care nu a respectat întocmai dorința acestuia, așa cum vom vedea în continuare.

Pe lângă cei amintiți, episcopul a mai moștenit și o parte din proprietățile sorei sale Pavel Ilona (Iuliana), căsătorită cu Ioan Vultur. Datorită decesului acesteia, o parte a proprietății ei a revenit episcopului Pavel, iar altă parte nepotului episcopului, Pavel Mihai, arhivarul, ultimul primind un procent dublu față de primul. Între aceștia doi s-a realizat o înțelegere conform căreia episcopul ar trebui să administreze toată proprietatea, pentru a se evita împărțirea acesteia. Astfel, episcopul urma să administreze parcelele din porțiunea de hotar așa-numită „Zatonya”, din comuna Handal, nu departe de Apșa de Jos. De fapt, episcopul avea o preferință deosebită pentru locul „Zatonya”, pe care dorea să-l păstreze cu orice preț, fapt care nu s-a repercutat în mod negativ asupra comoștenitorului său nepot, arhivarul, Pavel Mihai, care a și fost întabulat pe 2/3 din jumătate din proprietatea lui Ioan Vultur și a Iuliane Pavel, proprietate ce consta într-o grădină mare, împreună cu casa de acolo și cu terenurile aferente, arabil și fânaș, situate în hotarul de jos al Slatinei, pământul din interiorul comunei Slatina, jumătate din jelerii lui Ioan Vultur precum și un atelier de fierărie, dar și pământuri pe care episcopul le-a cumpărat de la diverse persoane⁴. Partea de 1/3 care îi revenise episcopului, din proprietatea sorei sale răposate, a fost lăsată nepoților Constantin Pavel și Mihai Pavel, care erau minori, fiii decedatului Pável László, amintit mai sus. Referitor la intravilanul și casa în care au locuit Iuliana Pavel și Ioan Vultur, procentele moștenite atât de episcop, cât și de nepotul acestuia Mihai Pavel, arhivarul⁵ au fost date, cu

drept de uzufruct perpetuu, rudeniilor îndepărtate ale episcopului: Ana Maricuța, căsătorită cu Ioan Botta și Ana Flore, căsătorită cu Dumitru Ilsin.

În ceea ce privește locul numit „Zatonya”, episcopul dorea achiziționarea lui integrală, pentru a-l lăsa apoi moștenire în favoarea minorilor orfani Constantin Pavel și Mihai Pavel, cu condiția, menționată clar în testament, ca aceștia, nici atunci când vor fi mari, să nu-l înstrăineze și nici să nu-l aglomereze în datorii, pentru ca, în cazul în care aceștia ar muri fără moștenitori, toată această proprietate să poată trece în posesia lui Gera Iren și Gera Ilona și, ulterior, a finului lui, Gera Sándor. În testament se remarcă grija deosebită pe care episcopul

⁴ A.N-DJBH, *fond Episcopia greco – catolică Oradea*, dos. 88, f. 114 - 115

⁵ Regretăm folosirea excesivă a unor cuvinte, precum „episcopul” sau „arhivarul”, dar facem aceasta pentru a-i deosebi pe cei trei Pavel Mihai care sunt prezenți în acest testament; unul este episcopul, altul este arhivarul iar altul este minorul, fiul lui Pavel Laszlo.

o manifesta față de copii orfani Constantin și Mihai Pavel și față de Gera Sándor, constatând, la un moment dat, că nu se putea baza deloc pe sprijinul Lucreției Vultur și nici pe cel al nepotului său Mihai Pavel, care l-a supărat profund pe episcop, prin atitudinea sa necorespunzătoare, prin neascultare, delăsare, necredință, cauzându-i multe suferințe, amărăciune și tristețe. Pentru acest fapt, episcopul, neputând încredința soarta unor minori în mâinile unor rudenii care nu mai prezentau credibilitate și afecțiune față de aceste probleme, a numit un nou contabil, care trebuia să gestioneze tot ceea ce episcopul a dorit să se întâmple în viitor, fără nici un fel de modificare ulterioară. La un moment dat, episcopul Pavel a cerut Notariatului regesc, referitor la proprietatea din Sărvăzău, și revizuirea dreptului de moștenitoarea-văduvă a Lucreției Vultur, pentru a facilita accesul copiilor săi la proprietate.

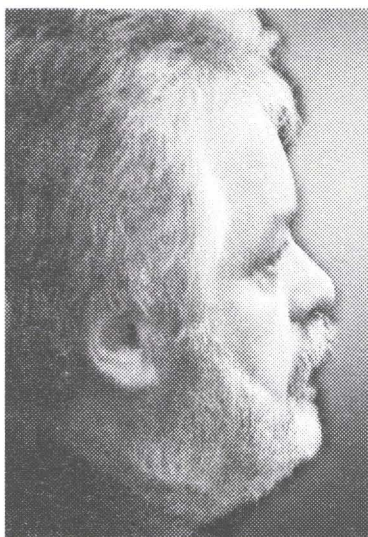
În finalul testamentului, Mihail Pavel, puțin întristat de unele tendințe ale unor membri de familie, neprecizate însă în acest act, pe care noi îl punem în discuție, recurge la utilizarea câtorva termeni duri la adresa acestora, și anume. “toate acestea, de aceea le-am considerat necesare pentru a fi scrise, pentru că doresc ca moșia mea, pe care cu multă trudă și oboseală am realizat-o, după moartea mea, nimeni n-ar fi fost în stare să o administreze, ci numai eu. Rudele mele să-și facă rost de propriile proprietăți și pe acelea să le administreze cu propria lor viziune, pentru că, referitor la ceea ce eu am dobândit, numai eu pot administra și nimeni altul. Tot, de aceea, rog toate părțile interesate să respecte decizia mea, pentru că, dacă ar fi necesar, aş implica toate instituțiile abilitate pentru ca, astfel, voința mea să rămână neschimbată”.

Testamentul este însoțit și de un *post scriptum*, prin care episcopul își exprimă dezamăgirea față de atitudinea nepotului său Mihai Pavel, care a dat în arendă unui evreu “frumoasa moșie din Slatina”, pe care acesta a arendat-o, pe parcele, unui evreu, riscând astfel ca proprietatea funciară să se scindeze. Totodată, era atenționat evreul pentru a nu se atinge de pădurea din Măgura, care se afla tot în proprietatea episcopului și care a necesitat mari sume pentru întreținere.

La finalul vieții sale, episcopul Mihail Pavel, după ce s-a remarcat prin spiritul său de caritate și prin atitudinea sa fermă în ceea ce privește sprijinirea școlilor, a rămas în memoria posterității, așa cum putem observa din cartea lui Iacob Radu, ca un: “ umil, modest și cruțător până la abnegarea și neglijarea persoanei sale, fără însă să fie avar și nemilos, a adunat ban lângă ban, ca să poată ajuta pe cei lipsiți, mai ales pe tinerii școlari săraci...”⁶.

⁶ Iacob Radu, *op. cit.*, *passim*

PRESA ORĂDEANĂ ȘI FINALUL DE MILIENIU

1. 2000 – o scurtă analiză

Ultimul an din cel de al doilea mileniu a fost, din perspectivă media, unul cât se poate de interesant. Nu doar pentru că era cel de al treilea cu două rânduri complete de alegeri – locale și generale -, după 1992 și 1996, dar mai ales pentru că a marcat puternic evoluția cotidianelor și a adus pe lume un săptămânal de succes.

Tabloul este unul al convulsiilor redacționale majore. În primul rând, cotidianul *Vest*, după o agonie ce a durat mai toată toamna, își încetează apariția. „Decesul” a fost precedat de plecări masive, generate de lipsa fondurilor materiale, salariile fiind plătite cu întârzieri mari. Conducerea ziarului cunoaște modificări succesive¹, dar nimic nu mai poate schimba un destin ce avusese chiar în „tiparul” inițial indiciile unui final nedorit.

Dr. Florin ARDELEAN,

lector la Universitatea din Oradea,
cu preocupări de istoria presei locale

¹ La 1 octombrie, redactorul-șef Florin Ardelean pleacă la televiziunea locală TVS, locul său fiind luat de Dorin Iancu. Numai că acesta moare la scurtă vreme, pe 22 octombrie. În ultima perioadă, *Vest* își schimbă și locația, fiind condus de Doina Dumiter. De altfel, directorul publicației, Mariana Maier, plecase, la începutul verii, în Statele Unite.

Cu toate acestea, numărul cotidianelor locale se păstrează la patru, câtă vreme, pe 15 octombrie, vede lumina tiparului primul număr al ziarului *Realitatea bihoreană*. Avându-i patroni pe Ioan și Viorel Micula, publicația a încropit o redacție din oameni de la *Vest* în majoritate¹, a scos un prim număr mai mult de „calibrare”², fără a fi difuzat prin chioșcuri, avându-l ca director pe Inocențiu Voinea³, adus de la București din redacția cotidianului *Realitatea românească*, prima publicație a fraților Micula.

Și redacția *Jurnal bihorean* a avut de trecut printr-un seism major. Tot în luna octombrie este lansat săptămânalul *Bihoreanul*, editat de „ProSport” SA, companie a „Media Pro Group”, avându-l în frunte pe Adrian Sârbu. Se consuma astfel un fenomen cât se poate de interesant, cu efecte asupra evoluției presei locale, în contextul dat de tendințele din presa centrală: **trustizarea mediei românești**. Acțiunea a cunoscut două forme principale. Prima, *integrarea pe verticală*, fie pornind de la posturile de televiziune deja existente, spre piața presei audio și a celei scrise, fie invers. *Bihoreanul* este fructul media al primului simptom – de la televiziuni spre ziare, pe când frații Micula au început prin a edita ziare, au continuat prin deschiderea unor posturi de radio, ca abia apoi să-și facă televiziuni. A doua, *integrarea pe orizontală*, a vizat „înghițirea” unor instituții media de același fel: ziare, radiouri, televiziuni. Și aceasta a fost prezentă în presa bihoreană, patronii holdingului „Transilvania General Import Export” reușind să devină acționari principali, în 2003, și ai cotidianului *Crișana*. În plus, aceștia vor crede de cuviință să editeze și un cotidian în limba maghiară.

Redacția din Piața 1 Decembrie, avându-l patron pe Alexandru Kiss, s-a văzut decimată, de la o zi la alta. Luna octombrie marchează plecarea din redacție a celor care vor face săptămânalul grupului „Media Pro”: Mircea Chirilă, Florin Ciucaș, Florin Budea, Simona Iacob, Cătălin Sărmășan, Olivia Steer, Ovidiu Pascu. La aceștia se adaugă cei plecați la *Realitatea bihoreană*. Ei vor constitui doar „primul val”, peste un an de zile urmând să plece și alții, datorită unui conflict dintre noul proprietar al ziarului și structura sindicală a publicației. *Crișana* o va pierde pe Liliana Sime⁴, plecată la *Bihoreanul*, dar și pe Anca Fetea și Veronica Bursașiu pe care le regăsim în gruparea *Jurnal bihorean*, grav descompletată. Am putea spune că 2000 este cel mai dinamic an din perspectiva

¹ De la *Jurnal bihorean* au venit Daniel Man, Sandu Durdeu și Manuela Moț.

² Primul număr al cotidianului *Realitatea bihoreană* a avut înscris pe frontispiciu cifra “0”, fiind difuzat doar la Casa de Cultură a Sindicatelor, unde a avut loc un miting electoral PNL, cu ocazia vizitei la Oradea a lui Theodor Stolojan. Numărul 1 a apărut luni, 16 octombrie.

³ Aducerea lui Inocențiu Voinea a avut loc după ce a eșuat tentativa lui Sorin Petrache de a ocupa funcția de director al *Realității bihorene*, la începutul lunii octombrie.

⁴ Liliana Sime își va regăsi aplombul, *Bihoreanul* prilejuindu-i manifestări jurnalistice la limita potențialului său investigațional, dar și discursiv-epic. Din nefericire, jurnalista care a debutat la *Jurnalul de dimineață*, renăscut din cenușa primului eșec, va da “cinstea pe rușine”, fiind surprinsă în flagrant de luare de mită, la începutul anului 2004. A fost dată afară de la *Bihoreanul*, a activat un timp în redacția *Informației de Vest*, apoi a dispărut din peisajul jurnalistic bihorene.

„schimburilor” inter-redacționale, dar și al climatului media, în general. Aspectul economic, perceperea jurnalismului ca o afacere, dar în același timp folosirea lui și ca armă de influență sau șantaj, germenii tabloidizării, toate acestea vor fi caracteristici definitorii ai unui an care dezavuează ultimele manifestări ale romantismului gazetăresc. Improvizațiile sunt respinse chiar în premise, un anume tipar, în funcție de ceea ce urmărea o publicație sau alta – cotidian sau săptămânal, deopotrivă – va fi impus fără menajamente. În același timp, se separă tranșant și definitiv partea managerială a jurnalismului de partea redacțională, precum și acestea două la un loc de segmentul patronal.

Alegerile locale din iunie, precum și acelea generale, din noiembrie-decembrie, vor da nota electorală a unui an care va marca revenirea la putere a PDSR-ului. Ion Iliescu va găsi drumul spre Cotroceni, iar Petru Filip, după patru ani de activitate de consilier local, va câștiga, în al doilea tur, postul de primar al Municipiului Oradea. Toate aceste evoluții din sfera politicului vor fi urmărite, consemnate, dar mai ales exploatate de către presa locală, fără a mai remarca acute de ordin pasional. Machetele oferite de partide, spre publicare, vor fi inserate în edițiile tuturor cotidianelor⁵, făcându-se o distincție netă între publicitatea electorală și articolele asumate de colectivele publicațiilor. Cantitativ, remarcăm o dublare a aparițiilor. Vor excela, prin numărul de pagini comandate, PD, PDSR, PNL, ApR. De remarcat lipsa cu desăvârșire a UDMR-ului din zona publicității electorale în cotidienele românești, dar și discreția, aparițiile cu totul sporadice a machetelor PRM-ului. De asemenea, liderii formațiunilor politice pomenite, cei naționali, mai ales în cazul alegerilor generale, cât și cei locali, vor persevera prin apariții în presa orădeană în perioada permisă legal de campania electorală. Deși televiziunile vor crește constant în privința impactului la prezumtivul alegător, publicitatea electorală prin presa scrisă va cunoaște, față de 1996, un spor semnificativ nu doar cantitativ, ci și în privința calității. Aceasta dovedește profesionalizarea staff-urilor de campanie ale partidelor, obsesia acestora pentru vectorul de imagine, capabil să propulseze formațiunea politică sau candidații acesteia. O atenție critică a fost acordată afișajului electoral, câtă vreme a existat o competiție neloială între partide în disputarea locurilor de afișaj. S-a ajuns până acolo încât au putut fi văzuți candidați lipiți pe coșurile de gunoi! Redacțiile s-au ales cu bani frumoși în urma acestui exercițiu de marketing politic, învățând din experiențele anilor 1992 și 1996, chiar dacă în numeroase situații notele de plată ale candidaților sau partidelor spre o redacție sau alta au fost onorate cu întârziere sau amânate *sine die*.

Anul 2000 nu a fost zguduit de convulsii de tipul mineriadelor și nici nu a oferit spectacolul grotesc al unor scandaluri cu iz sexual explicit. Asta nu înseamnă însă că presa a șomat în privința știrilor senzaționale sau a relatării pe

⁵ Doar *Realitatea bihoreană*, în prima lună și jumătate de existență, se va remarca prin reclamă electorală direcționată. Beneficiarii vor fi PNL și Cornel Popa, candidat pe lista deputaților, fost director general al holdingului fraților Micula.

marginea unor evenimente cu totul speciale. La acest ultim capitol, trebuie menționat un episod consumat la începutul lunii august, în proximitatea Primăriei din Sânmartin. Dorel Crăciun, primarul proaspăt ales, membru al PSM, a fost victima unei agresiuni de-o violență extremă, soldată cu rănirea acestuia. Scopul agresorilor a fost acela de a-l lichida. Toate cotidienele, fără excepție, am relatat despre incident, despre urmările acestuia, dar și despre cercetările infructuoase ale poliției, incapabilă sau fără dorință de a da de urmele agresorilor. De altfel, în presa locală au apărut sute de articole despre situația de la Sânmartin, în centrul de interes fiind aranjamentele cu terenuri, a căror valoare a fost speculată din plin. Cartierul cu supranumele „Beverly Hills”⁶ este expresia materială a acestor interese, în care au fost angrenate numele cele mai sonore din administrația județului, din poliție, justiție și politică, adevărat paravan pentru operațiuni funciare de anvergură. Niciun demers al presei nu s-a finalizat prin consecințe de ordin disciplinar sau penal, chiar dacă, după atacul asupra lui Dorel Crăciun, o comisie a primului-ministru s-a deplasat în bogata comună bihoreană. Așa cum vom citi în paginile presei, nimeni nu a fost găsit vinovat, iar agresiunea fără precedent din vara anului 2000 asupra primarului va avea, cel puțin până în momentul de față, autori necunoscuți⁷. Nicio anchetă jurnalistică nu a reușit decât să investigheze lucruri parțiale, semnalând un caz sau altul, la modul punctual, lăsându-se impresia că la Sânmartin nu există „oameni buni” și „oameni răi”, ci doar interese care au antagonizat grupări care s-au răfuit pentru avantaje materiale imense. Firește, nu doar suprafețele de teren au fost obiect al tranzacțiilor oneroase, ci și bazele de agrement din Băile „1 Mai”, parcările și alte unități de cazare sau alimentație publică.

Un alt scandal, consecință a alegerilor locale pentru forul legislativ județean, urmărit de presă toată vara, a fost acela legat de constituirea Consiliului Județean și alegerea președintelui și a celor doi vicepreședinți. Am avut de-a face cu un joc al culiselor atât de bine condus încât, în ciuda manevrelor disperate ale lui Mihai Bar, președintele în exercițiu, atât al Consiliului, cât și al filialei Bihor a PDSR, acesta a fost debarcat, în locul lui având câștig de cauză Ștefan Seremi, din partea Partidului Democrat. Negocierile ascunse au fost „monitorizate” de toate cotidienele. În două rânduri consecutiv, Consiliul Județean nu s-a putut constitui, ședințele fiind boicotate de consilierii din PDSR, PRM și PUNR. În cele din urmă, la a treia tentativă, alianța conjuncturală realizată de PD, UDMR, PNL, ApR și UFD a avut câștig de cauză. A urmat un proces lung, Mihai Bar atacând în justiție modalitatea prin care a fost „lucrat”. Doar alegerea acestuia ca deputat pe listele PDSR a stins un conflict care a generat convulsii majore în filiala PDSR, ziarele

⁶ Pe un spațiu la periferia localității, spre Băile Felix, s-a constituit un cartier de vile. Terenul, inițial, a fost speculat de către cei care au reușit să invoce legea pentru un schimb de suprafețe, din extravilan în intravilan. Profitul obținut a fost imens.

⁷ Dorel Crăciun i-a urmat în funcția de primar doamnei Victoria Lazăr, aleasă, în 1996, pe listele PDSR. Un rol important în toate aranjamentele efectuate, despre care presa era la curent, a avut secretara primăriei, Livia Bara.

abia așteptând să anunțe suspendarea lui Mihai Bar din funcția de președinte. Până la urmă, s-au mulțumit doar cu un alt scandal: în preajma Conferinței Județene a PDSR, a fost bătut secretarul executiv al social-democraților, Ioan Bercea, aflat în tabăra adversarilor lui Bar, condusă de Florian Serac. Ziarele au speculat, așa cum vom vedea, pe seama faptului că agresorul ar fi fost tocmai ... Mihai Bar. La fel ca în cazul lui Dorel Crăciun, misterul a planat și mai planează încă asupra acestui caz specific unei lumi populate mai degrabă de zurbagii politici decât de oameni aflați în slujba „Cetății”, precum cere filosofia politică. În sfârșit, cel de al treilea scandal, izbucnit chiar în preajma primului tur de scrutin al alegerilor generale, l-a vizat pe deputatul PNȚCD Mircea Negrău, acuzat că ar fi colaborat cu Securitatea⁸. „Locotenent” credincios al lui Nistor Bădiceanu, acesta a recunoscut, precizând că a fost nevoit să cedeze, din pricina unor șantaje. Presa nu l-a crezut și nici nu l-a compătimit, iar PNȚCD a găsit de cuviință, imediat, să-l dea afară din organizația județeană. Lua astfel sfârșit o activitate politică a unui deputat care s-a remarcat mai cu seamă datorită „năzbâtiilor” pe care le-a făcut fiul, bătaș al sexului frumos, așa cum vom vedea din cuprinsul ziarelor anului 2000. De altfel, drama PNȚCD, conturată în alegerile pentru Parlament, când nu a reușit să realizeze pragul, într-o alinață electorală ce plătea astfel „bilanțul” celor patru ani de guvernare, va fi sancționată de presa locală, pe măsura speranțelor transformate în resentimente. Exclamația „Victorie!” ce ținea prima pagină a *Jurnalului bihorean*, la anunțarea izbânzii lui Emil Constantinescu, în decembrie 1996, fusese ultima mare manifestare a *presei de elan*. Anul electoral 2000 nu va mai permite astfel de infantilisme și efuziuni sentimentaloide între presă și sfera politică. Nici măcar „pericolul” reprezentat pentru democrația din România, în eventualitatea în care Corneliu Vadim Tudor ar fi câștigat și alegerile din turul doi, nu a mobilizat presa într-un unison al atitudinii editoriale. Trecuse vremea alinierii la „comandamentele” interesului național sau la dezideratele solemne ale societății civile.

Numirea judecătorului Traian Munteanu în calitate de președinte al Tribunalului Bihor a declanșat o campanie din partea justiției orădene care a obținut, până la urmă, în dauna tuturor supozițiilor, mutarea instituției în clădirea Prefecturii. Chiar la începutul lunii decembrie, funcționarii administrației județene puteau fi văzuți pe prima pagină a ziarelor cărând mobilier și dosare, peste drum, prin fața statuii lui Ady Endre. O vreme, presa a relatat despre diferitele proiecte privitoare la un nou sediu al Consiliului Județean și al Prefecturii, ca până la urmă acestea să-și amenajeze sediile în spațiul disponibilizat de Tribunal și Judecătorie. Între timp, prefect al județului devenise Valerian Țibu, câtă vreme Lucian Silaghi fusese propulsat într-o funcție de secretar de stat, la București. Până la urmă, Valerian Țibu va fi prefectul de Bihor care va marca trecerea în noul mileniu, PDSR nefiind în stare, după câștigarea alegerilor, să numească un nou prefect

⁸ Este prima consecință a intrării în activitate a Consiliului Național de Studiere a Arhivelor Securității, conform adoptării Legii „Ticu Dumitrescu”.

decât spre sfârșitul lunii ianuarie, 2001, în persoana controversatului Aurel Tărau, tatăl „petrolistului” Adrian Tărau⁹.

Anul 2000 a marcat sfârșitul unei perioade de evoluție a presei bihorene, pe care am putea-o numi drept **deceniul adevărării la libertatea de expresie și a responsabilităților media**. Maturizarea ca proces dinamic a semnalizat și numeroase episoade de regresie temporară. Un nou mod de a face presă va miza pe strategii pragmatice, care vor lua în considerare singurul atribut care conferă presei valoare: capacitatea de a se menține pe piață, producând profit pentru patron! Toate celelalte considerente care decurg din scopurile nobile și strategiile de instituție aflată în slujba cetățeanului vor păli în fața acestei adevărate reguli de fier, obligatorii de altfel pentru orice activitate de ordin economic, care se soldează, anual, cu o balanță de venituri și cheltuieli. Intervenția oamenilor de afaceri care vor construi adevărate imperii media va redimensiona jurnalismul, atât instituțional, ca redacție, cât și uman, ca reporter sau redactor angajat în colective ce trebuiau să dovedească atașament pentru cei care puneau la dispoziție fondurile materiale. Acest aspect va duce la discuții serioase cu privire la deontologia profesiei de ziarist, a raportului dintre disciplina redacțională și conștiința ziaristului. Fiecare va rezolva sau nu aceste dispute în felul care îi va veni cel mai bine la îndemână.

2. Crișana sau încununarea tradiției

Crișana va sfârși ultimul an al ultimului deceniu din mileniul II aproape identic ca înfățișare a edițiilor, de la prima la ultima pagină, cum a început respectivul deceniu. Această consecvență a avut virtuțile sale, dar a contabilizat și numeroase dezavantaje. Înainte de toate, este vorba de un mod de a face jurnalism tributar tehnoredactării specifice presei antedecembriste, pentru care predomina conținutul articolelor în defavoarea preeminenței mesajului cuprins în titluri menite să sară în ochii cititorilor. Dintre virtuți, menționăm: seriozitatea immanentă, o anume rigoare a utilizării fiecărui centimetru pătrat din suprafața fiecărei pagini, riscând să producă însă o suprasaturație, o aglomerare a articolelor (ceea ce este mult nu produce, automat, o îmbogățire a conținutului; refuzul prealabil al oricărui senzaționalism, meteahnă specifică presei care s-a născut după decembrie 1989, refuzul titlurilor imense, cu corp 40 sau chiar mai mult, precum și discreție în prezentarea faptelor cu violență (violurile, crimele, tâlhăriile sunt prezentate rareori pe prima pagină); gestionarea fiecărui subiect în raport cu importanța lui editorială, nu cu o grilă a evaluărilor cititorului avid de lecturarea unor subiecte de impact judiciar. Toate aceste caracteristici provin dintr-o constanță remarcabilă a componenței colectivului redacțional, dar mai cu seamă a staff-ului de conducere, dintr-o metodă de a face presă, bine asimilată mai ales în anii antedecembrști.

⁹ Adrian Tărau va fi arestat de către procurorul Alexandru Lele, în aprilie 2001, declanșând astfel un scandal imens, în cascadă, ce a depășit mult sfera justiției, spre politica la cel mai înalt nivel.

Dezavantajele se pliază pe refuzul constant de a promova noul¹⁰. Jurnalismul românesc a parcurs mai multe etape în ultimul deceniu al secolului XX, lucru vizibil în chipul mereu modificat al primei pagini, gândită să atragă și să înfățișeze chiar spiritul rebel și scandalos al vremurilor. Or, *Crișana* pare a pluti într-o atemporalitate mucegăită. Prima pagină, întregul sumar al fiecărui număr timp de 11 ani, reflectă un conservatorism de structură, încăpățânat și repulsiv la contactul cu noul marketing media. În plus, așa cum am mai subliniat, temele actualității locale sunt, de regulă, subordonate unor imperative de ordin „superior”, cum ar fi alarma naționalistă trasă cu rigoare și consecvență, evenimentele politice sau economice naționale, oricum glosate pe larg și mult mai prompt de către presa centrală. Din acest punct de vedere, cotidianul din Aleea Romană 3 a pierdut cititori, mai ales pe segmentul celor tineri și foarte activi, cu o mentalitate în proces rapid de reconfigurare. Bazinul său de cititori este unul gata fidelizat, redacția nestrăduindu-se prea mult în a obține alți posibili abonați sau cumpărători¹¹.

Am pomenit, mai sus, de o remarcabilă stabilitate redacțională la *Crișana*. În bună măsură, fenomenul este datorat și privatizării prin metoda MEBO, realizată în anul 1993, ceea ce a dus și la o solidarizare de natură economică a tuturor angajaților. Practic, timp de zece ani de zile, de la *Crișana* nu s-a plecat decât, ca să zic așa, cu piciorul înainte. Pierderile redacționale au fost de natură determinant biologică. Dimpotrivă, venirile au marcat două valuri. Primul, în 1990-1991, iar cel de al doilea, la începutul anului 1997, așa cum am constatat deja. Anul 2000 va afecta acest „mit” al colectivului unui ziar remarcabil prin constanță și stabilitate. Am putea spune că pentru prima oară și *Crișana* este sincronă cu ceea ce se petrecea, ca direcție sau trend, în presa locală – seisme redacționale, plecările și recoagulările. Pentru a argumenta acest punct de vedere, este suficient să vedem cum era structurată caseta redacțională la începutul, respectiv la sfârșitul anului. Iată cine dădea viață publicației, chiar la debutul anului 2000¹²: Petru Șandor – redactor șef; Miron Blaga – redactor șef adjunct; Departamentul politică, economie, reformă: Gabriel Georgescu – șef departament, Alexandru Negru, Anca Fetea-Cun, Veronica Bursașiu, Simona Racolța; Departamentul social, relații cu publicul: Mihai Lascu – șef departament, Otilia Ciursaș, Liliana Sime; Departamentul cultură, învățământ: Nicoale Brânda – șef departament, Octavian Blaga, Alexandru Sfârlea, Pașcu Balaci, Stelian Vasilescu; Departamentul tineret-divertisment: Doina Aronescu-Neagoe – șef departament, Moise-Ovidiu Dan, Ramona Barbur, Angela Gribincea; Departamentul sport: Vasile Sere – șef departament, Eugen Miron, Raul Mateaș; Departamentul

¹⁰ Foarte târziu, abia în 2003, *Crișana* va avea și ediție electronică. Să nu uităm apoi cât de târziu a trecut la o tehnoredactare computerizată sau la edițiile de luna.

¹¹ „Pagina tineretului” a fost, totuși, o inițiativă care a spart acest conservatorism, cu rezultate frumoase.

¹² *Crișana*, 2000, nr. 2698, p. 2.

corespondenți: Nicolae Șandru – șef departament, Carmen Rus, Dan Ispas, Mia Morgovan, Ramona Bodea, Mircea Stan; Departament marketing-comercial: Dan Matea – șef departament¹³. Calitatea de director al Casei de presă și editură SC „Anotimp” SRL a avut-o Ioan Laza, imediat după moartea lui Ioan Crețu. Acesta nu s-a limitat la a exercita o funcție de administrație, ci a fost, de fapt, cel care a dat fața ziarului, care a impus și vegheat întreaga politică editorială de la *Crișana*. Meticulos, specialist pe probleme de politică externă, rodat în activități jurnalistice, directorul ziarului a știut să pună la treabă un colectiv dispus să se afirme și să relanseze în alte condiții politice și civice un cotidian ce și-a găsit locul și rostul într-un timp în care totul părea vremelnice și înșelător.

La sfârșitul anului 2000, observăm o casetă redacțională mult schimbată. Pentru prima oară în existența post-decembristă a cotidianului se petrecea o modificare semnificativă de „aport uman”¹⁴: Anca Fetea-Cun și Veronica Bursașiu au plecat, din departamentul condus de Gabriel Georgescu, la *Jurnal bihorean*, Liliana Sime a „migrat” la noul săptămânal, *Bihoreanul*, în timp ce șeful departamentului social, Nicolae Șandru, a decedat: din Departamentul cultură lipsesc Stelian Vasilescu și Pașcu Balaci (primul pe considerente de vârstă, iar cel de al doilea pentru că și-a fixat opțiunea exclusiv pentru meseria de avocat); Raul Mateaș, de la „Sport”, preferă să plece la cotidianul din Piața 1 Decembrie. Sigur, conducerea nu a stat cu mâinile în sân, ci a căutat să înfunde „golurile” produse, cu nume precum: Loredana Popovici, Călin Mircea Popa, Nicolae Popa, dar și prin constituirea unui secretariat general de redacție sub conducerea lui Eugen Miron.

Nu cred că putem vorbi de un seism redacțional, dar, cu certitudine, *Crișana* a fost confruntată cu o criză redacțională în octombrie-noiembrie 2000, pentru prima dată după 1990 resimțindu-se o lipsă de reporteri. Ea nu va fi decât pasageră, chiar dacă, în 2003, în momentul în care frații Micula devin acționarii principali și preiau publicația, va mai avea loc un episod dinamic în fișetul cărților de muncă¹⁵. A fost afectată, prin plecările din toamna anului 2000, mai ales secțiunea de actualitate, de investigație, a cotidianului. Liliana Sime tocmai izbutise să se impună, să „prindă” destul de des prima pagină, cu subiecte incitante, nu neapărat „recoltate” din buletinul de presă al poliției, iar Anca Fetea avea deja un portofoliu semnificativ de investigații. Amândouă, după venirea în redacție, au dat un suflu nou, o anume vitalitate, un alt unghi din care era privită activitatea gazetărească. Veronica Bursașiu a fost al treilea element al unei structuri care constituia, ca să zicem așa, prima linie, „tranșeele” de contact ale ziarului cu evenimentul. Ea s-a remarcat mai ales prin articolele pe baza

¹³ Ar putea surprinde ipostaza aceasta, de șef al unui departament non-editorial, pe care o îmbrățișa Dan Matea. El este, de fapt, un jurnalist foarte activ, mobil și cu antene sensibile în domeniile cele mai delicate ale actualității: politică, justiție, afaceri.

¹⁴ *Crișana*, 2000, nr. 3001, p. 2.

¹⁵ Atunci au plecat sau a trebuit să plece chiar oamenii de la vârful ierarhiei: Ioan Laza, Petru Șandor, Miron Blaga, Nicolae Brânda. Noul redactor-șef a fost desemnat Dan Matea.

subiectelor recrutate din sfera vieții politice locale, formându-se ca un jurnalist capabil să administreze în bune condiții relațiile cu liderii politici, locali sau chiar naționali.

Este poate obositor, dar trebuie menționat faptul că analiza colecției cotidianului *Crișana* din 2000 indică o paginație respectată cu sfințenie, rubrici deja rodade¹⁶ în anii precedenți, opțiuni gazetărești reconfirmate, o primă pagină care seamănă ca două picături de apă cu orice ediție a anilor '90. În ceea ce privește avântul național-reactiv față de „pericolul” maghiar, constatăm o domolire a tonului și o rarefiere a ritmicității, chiar dacă optica va rămâne aceeași, iar materialele publicate cu diverse prilejuri nu vor face excepție de la retoricile anilor precedenți. Din acest punct de vedere, putem lua în discuție, printre altele, articolul *Consilierii UDMR din Valea lui Mihai reconstituie istoria Ungariei schimbând denumirile de străzi*, semnat de Liliana Sime¹⁷, în care se constată avalanșa de nume noi date unor străzi din localitatea menționată, renunțându-se la cele vechi (cum ar fi „Garofelor”, „Liliacului” sau „Castanilor”), în favoarea altora: „Kossuth Lajos”, „Deak Ferenc”, „Orban Balasz” etc. Nu mai puțin de 59 de străzi au avut nume modificate (singurele nume românești strecurate au fost „Caragiale” și „Cantacuzino”!), ceea ce a provocat un deranj masiv, câtă vreme sute de localnici au trebuit să-și schimbe cărțile de identitate, în raport cu noua adresă locativă.

Atenția atât de sensibilă acordată eventualului pericol în care s-ar afla Transilvania mai provoacă o alarmă, după atâtea altele: „*Pericolul iugoslav îi paște și pe maghiarii din Transilvania*” titrează *Crișana*¹⁸, preluând cele mai interesante pasaje dintr-un articol apărut în „Magyar Nemzet”, care trece în revistă posibilitățile ca anumite comunități maghiare din România sau Slovacia să aibă de suferit din cauza reactivării naționalismelor în Balcani, după consumarea dramei Iugoslaviei. Oarecum conex cu acest subiect atât de succulent și de peren al posibilelor agresiuni ungurești asupra țării noastre, este și articolul *În Transilvania pot avea loc mari tulburări sociale*¹⁹, de fapt un document inserat ca articol de fond, purtând semnătura lui Corneliu Vadim Tudor. Liderul PRM lua atitudine vehementă față de suspendarea din funcție, chiar în ziua de 24 ianuarie, a primarului Gheorghe Funar, acțiune pusă la cale de „Regimul Emil Constantinescu, care nu este numai trădător de țară, ci și absolut demential (...) în cârdășie cu organizația teroristă UDMR”. Astfel de atitudini nu surprind, dimpotrivă, reiterează periodic puncte de vedere care au făcut gloria cotidianului, de publicație profund românească, hotărâtă să servească interesele neamului și să denunțe trădătorii de Patrie. Dorin Suciuc continuă să trimită „Correspondențe” din

¹⁶ Cele mai semnificative rubrici continuă să fie *Barca lui Noe*, *Periscop*, *Audiențele „Crișanei”*, *Viața fără fard*, *Punctul pe „i”*, *Pagina tineretului*.

¹⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 2709, p. 1, 12.

¹⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 2710, p. 12.

¹⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 2714, p. 1.

Budapesta, chiar dacă o face mai rar. Un astfel de prilej este folosit²⁰ pentru a denunța activitatea a doi kongresmeni americani, Tom Lantos și John Porter, menită a bloca promulgarea „Legii statutului cultelor religioase”, pe motiv că ar aduce atingere comunităților de credincioși mai restrânse ca număr, printre care și acelea maghiare.

Două date calendaristice reactivează, ca de altfel în fiecare an, articolele cu trimitere directă la relațiile tensionate, de-a lungul istoriei, dintre români și maghiari, prilej de a le scoate de la naftalină, pentru o nouă „cartografiere” a mișcărilor și nedreptăților. Prima este data de 15 martie. În articolul de fond, din numărul apărut în 15 martie 2000, *Crișana*²¹ se întreabă: *Un deceniu de sfidare: 15 martie – aniversare sau comemorare?* Articolul, semnat de Dan Matea, „pe baza informațiilor Mediafax”, nu trimite la evenimentele istorice de la revoluția din 1848-1849, cum s-ar putea crede, ci la acelea, mult mai recente, consumate la Târgu-Mureș, în 1990. Într-o altă ediție a ziarului, care face analiza festivităților de la Oradea, Ioan Laza folosește rubrica „Periscop” pentru a „preda” *Lección UDMR-istă*²². Articolul observă pertinent că manifestarea a fost „dreasă pe gustul europenismului udemerist”, chiar dacă steagurile tricolore maghiare au fost covârșitoare, iar „cei care văd în România <<o unitate artificială>> și jinduiesc după <<sfânta patrie maghiară>> au fost și acum la datorie”²³.

A doua dată este cea de 30 august, ziua în care, la Viena, în 1940, statul român a fost supus unei silnicii a istoriei. *Crișana* dedică împlinirii a 60 de ani de la sinistrul eveniment o atenție aparte și dureroasă: *30 august 1940 – Ziua cea mai neagră a istoriei românilor*²⁴ este titlul unei prime pagini, ce cuprinde un documentar ce reconstituie atmosfera istorică a tragediei petrecute la finalul acelei veri, când războiul părea să dea câștig de cauză Germaniei lui Hitler, pentru ca ziarul orădean să continue cu alte două pagini în ediția din ziua următoare²⁵: *30 august 1940, Dictatul de la Viena: Rugul durerii neamului românesc*, purtând semnătura lui Mihai Stratulat.

Din fericire, cotidianul nu insistă numai asupra momentelor mai mult sau mai puțin traumatice din istoria neamului în raporturile cu vecinii, ci și asupra evenimentelor cu impact emoțional pozitiv. Cel mai important dintre acestea este, fără îndoială, Marea Unire. Observăm că în timp, din 1990 spre 2000, s-a estompat progresiv atenția acordată marcării Zilei Naționale. Cu toate acestea, spre lauda ei, *Crișana* consemnează evocările și manifestările științifice prilejuite de rememorarea celor petrecute în preajma datei de 1 Decembrie 1918, cu atât mai

²⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 2732, p. 1, 3.

²¹ *Ibidem*, 2000, nr. 2758, p. 1, 12.

²² *Ibidem*, 2000, nr. 2760, p. 1, 12.

²³ Articole despre festivitățile prilejuite de sărbătorirea zilei de 15 martie de comunitatea maghiară din Oradea au mai fost scrise de Liliana Sime, Veronica Bursașiu și col. (r) Tatar Zoltan.

²⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 2898, p. 3.

²⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 2899, p. 6, 7. De data aceasta, autorul insistă asupra suferințelor îndurate de românii care au fost deportați sau de către cei ce au ajuns în lagăre de detenție.

mult cu cât Oradea, mai ales Aurel Lazăr, a avut un merit aparte în realizarea reîntregirii neamului. O astfel de trimitere este la o sesiune de comunicări științifice dedicată sărbătorii naționale²⁶. Nu lipsește evocarea felului cum a fost sărbătorită Marea Unire la Oradea sau în alte orașe ale județului Bihor²⁷, dar și relatări de la Alba Iulia²⁸. Din nefericire, astfel de abordări dintr-un punct de vedere pozitiv și energizant pentru spiritul solidarității naționale sunt prea puține, ceea ce denotă o atitudine mai ales psihologică tributară unei anumite frustrări, pe care nici presa nu o putea digera, ci o transmitea mai departe, revascularizând un complex istoric pe care păream a-l avea în raport cu Ungaria, mai ales.

Abundă acele articole care trezesc mai degrabă sentimente negative, resentimente sau frustrări irepresibile. Acesta este cazul unor materiale publicistice dintre care mai enumerăm doar câteva: vizita în Oradea, pentru câteva ore, a lui Torgyan Jozsef, președintele Partidului Micilor Gospodari și Proprietari din Ungaria, ministru al agriculturii la vremea respectivă²⁹, considerat drept un naționalist șovin; *UDMR, UDMR, ce maniere-s astea, bre?!³⁰*, un pamflet la rubrica *Barca lui Noe*, semnat de Petru Șandor, pornind de la funcțiile de conducere pe care UDMR le-a obținut în Primăria Oradea și în Consiliul Județean, după alegerile locale; schimbul de replici³¹ între Episcopia Romano-Catolică Oradea și Nicolae Brânda pe chestiunea retrocedării sediului Muzeului „Țării Crișurilor”, un diferend tranșat politic înainte de a se lua o decizie în instanță, episod dureros pentru comunitate, dar care până la urmă a găsit o soluție de compromis.

A greșit *Crișana* insistând atât de prodigios pe „dosarul” fierbinte al conflictului interetnic româno-maghiar, care, din fericire, nu a răbufnit într-o formă care să ducă la un război civil? A mizat greșit pe un subiect considerat de tot mai multă lume ca făcând parte din arsenalul unei mentalități defuncte? A instigat *Crișana*, prin atitudinea sa violent demascatoare la adresa unor cercuri ostile țării noastre, din Ungaria, România sau lumea largă, în trena unor publicații precum „România Mare”? Iată întrebări la care este greu de răspuns într-o formă cu totul obiectivă. Orice abordare a vreunui răspuns este minată în prealabil de riscul de-a greși dintr-o patimă sau alta. Vremurile au indicat țintele pentru un ziar sau altul. Identitatea de ziarist era și mai este considerată diferită. Unii nu concep ziaristul în afara noțiunii de patriot, alții, dimpotrivă, consideră că orice atașament prea colorat etnic duce la o anamorfoză gravă a punctelor de vedere și a mesajelor conținute în articolele de presă semnate de jurnalistul-patriot.

Crișana și-a construit strategiile editoriale pornind de la o angajare febrilă pe frontul apărării națiunii din considerente care țin de trecutul ziarului, de tactica adoptată în primii ani post-decembriști, tulburi și instabili, de construcția interioară a

²⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 2978, p. 3.

²⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 2980, p. 1, 6, 7.

²⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 2980, p. 20.

²⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 2833, p. 1, 13.

³⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 2889, p. 12.

³¹ *Ibidem*, 2000, nr. 2866, p. 8, p.

fiecărui ziarist în parte, de atașamentul la valorile politice ale stângii, așa cum au fost ele conturate, dinspre PDSR, până la extrema reprezentată de PRM, trecând prin PDAR și PUNR. Crezul „goșist” a antrenat, inevitabil, tușa național-reactivă, precum a determinat și a anumită înțelegere sau simpatie față de „vestigiile” politice, manageriale, culturale, administrative ale „vechiului regim”. Întregul proces a fost pe cât de natural, pe atât de inevitabil.

Sub raport politic, ziarul din Aleea Romană 3 continuă să scrie foarte critic la adresa Puterii, în linia conturată de ultimii trei ani³². Simpatia pentru ApR este evidentă, în contextul în care *Crișana* nu-și ascunde simpatiile nici pentru PDSR și, parțial, PNL sau PD. Declanșarea campaniei electorale pentru alegerile locale găsește cotidianul deschis pentru toți cei dispuși să plătească reclamă electorală. Veronica Bursașiu scrie pe larg despre sosirea lui Petre Roman la Oradea, pentru a-l lansa spre fotoliul de primar al Municipiului Oradea pe cel care dorea al doilea mandat – Petru Filip³³. Ostilitatea față de PNȚCD nu dispare în preajma alegerilor. Dimpotrivă, partidul condus de Ion Diaconescu este ținta atacurilor³⁴, iar prezența la Oradea a ministrului de Interne, Constantin Dudu Ionescu, nu rămâne netaxată de ziariști³⁵. Acesta i-a făcut să aștepte până la exasperare pentru o conferință de presă care nu a mai avut loc, pur și simplu pentru că ziariștii orădeni au plecat, lăsându-l pe demnitarul țărănist să se gândească la lipsa de onoare a celui care nu se poate ține de un program deja anunțat.

În toată luna mai, pe măsură ce alegerile locale se apropiau (primul tur a avut loc pe 4 iunie, iar al doilea două săptămâni mai târziu), s-au înmulțit machetele pe care partidele le-au trimis spre publicare. Cele mai multe dintre ale au aparținut PD, PDSR, PNL, ApR, PSDR, PUR și PUNR. Foarte rare au fost aparițiile unor machete de publicitate electorală din partea PRM, ceea ce poate părea curios. Un lucru cu totul aparte se referă la faptul că un membru al redacției, Nicolae Șandru, s-a înscris în campania electorală, în calitate de candidat independent la Consiliul Local Oradea. S-a întâmplat ca aceeași ediție de ziar³⁶ să conțină articole semnate de „ziarist”, dar și machete electorale care invitau locuitorii urbei să-l voteze pe „independentul” Nicoale Șandru. Rezultatele primului tur de scrutin sunt anunțate pe un ton neutral³⁷: *Bătălia pentru Oradea continuă: Kapy Ștefan și Petru Filip se întâlnesc în turul doi*, după ce chiar în prima zi de după alegeri, 5 iunie, pe două pagini este publicat un

³² Un singur articol poate edifica asupra percepției politice a gazetarilor de la *Crișana*, net împotriva Puterii, dar mai ales al PNȚCD-ului, dintr-un șir de zeci de astfel de materiale, risipite în mai toate edițiile cotidianului. Articolul are titlul *Nu trageți în pianist*, este semnat de Nicolae Brânda și tratează exact neputința politică a țărăniștilor – în *Crișana*, 2000, nr. 2721, p. 1, 3.

³³ *Crișana*, 2000, nr. 2786, p. 1, 3.

³⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 2791, p. 1, 16.

³⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 2801, p. 1, 3. Titlul articolului este sugestiv: *Ziariștii bihoreni l-au lăsat cu ochii în soare pe ministrul de interne*. Autoarea lui este Liliana Sime.

³⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 2810, p. 1, 3. Pe prima pagină, Nicolae Șandru a publicat articolul *Gazul electoral*, la rubrica *Periscop*, pentru ca în pagina a 3-a să fie inserată o machetă electorală, cu fotografia și datele personale ale candidatului independent.

³⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 2826, p. 1, 3.

fotoreportaj din diferite secții de votare³⁸. Sunt consemnate și rezultatele pentru Consiliile Local și Județean, iar cele două săptămâni între tururile de scrutin sunt calme. Petru Filip este sigur de victorie, ceea ce se și confirmă: *Petru Filip revine!*³⁹, titrează *Crișana*, fără emoție, făcând trimitere la faptul că același Petru Filip fusese primar din 1991 până în 1996.

Până la alegerile din noiembrie-decembrie, scena politică locală se inflamează în situația în care Mihai Bar pierde președinția Consiliului Județean, după o luptă aprigă pe care *Crișana* a monitorizat-o cu atenție și profesionalism⁴⁰. Conflictul pentru putere izbucnește în PDSR Bihor, între două tabere reprezentate de Mihai Bar și deputatul Florian Serac. *Crișana* publică mai multe articole dând de înțeles că se situează împotriva lui Bar: *Dacă voi nu mă vreți, eu ...mă vreau*⁴¹ își intitulează Dan Matea articolul, făcând aluzie la cramponarea de putere a lui Mihai Bar, despre care se zvonea tot mai insistent că va fi supendat din funcția de președinte al Filialei PDSR Bihor⁴². În acest context, este convocată Conferința Județeană a PDSR, care a avut însă un preambul cât se poate de nedorit. *Crișana* anunță, într-un articol de prima pagină, sub o fotografie din timpul lucrărilor conferinței: *Și trandafirii se altoiesc, nu-i așa?!*. În PDSR Bihor s-a instaurat democrația bătei⁴³. Mihai Bar reușise să rămână liderul filialei, dar în noaptea de dinaintea conferinței, Ioan Bercea, secretarul executiv al PDSR Bihor, fusese crunt bătut. El era principalul adversar al lui Mihai Bar! Nici până în ziua de astăzi nu se știe cine l-a bătut pe cel care, mai târziu, se va răzbuna, reușind să-l marginalizeze o bună bucată de vreme pe ex-președintele Consiliului Județean Bihor, în tandem, firește, cu Florian Serac.

Exact pe fundalul acestor certuri din partidul celor trei trandafiri, la Sânmartin a avut loc agresiunea împotriva primarului, Dorel Crăciun. *Crișana* a scris pe larg despre cele întâmplate⁴⁴, despre mersul anchetei⁴⁵ și împotmolirea completă a cercetărilor⁴⁶, în contextul în care nu sunt uitate cazurile de corupție privind terenurile din „Beverly Hills” sau administrarea unităților de agrement.

Alegerile generale s-au desfășurat, cel puțin în paginile *Crișanei*, anunțând un deznodământ aproape cunoscut. Singurul moment fierbinte a fost acela al vizitei în Bihor făcută de Ion Iliescu, relatată cu multă emoție pozitivă de către reporterii *Crișanei*⁴⁷. Iarăși, cele mai multe machete electorale vin din partea PDSR, PD, PNL, devansate cu mult fiind acelea plătite de ApR, CDR 2000, PRM sau PUNR. Rezultatul primului tur este anunțat cu o jubilație bine temperată: *Ion Iliescu și*

³⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 2825, p. 6, 7.

³⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 2836, p. 1, 3.

⁴⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 2831, p. 1; nr. 2832, p. 1, 12; nr. 2837, p. 1; nr. 2839, p. 1.

⁴¹ *Ibidem*, 2000, nr. 2876, p. 1, 12

⁴² *Ibidem*, 2000, nr. 2891, p. 3.

⁴³ *Ibidem*, 2000, nr. 2893, p. 1, 3.

⁴⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 2876, p. 1, 3.

⁴⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 2893, p. 1.

⁴⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 2904, p. 1, 7.

⁴⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 2955, p. 1, 3.

*Corneliu Vadim Tudor își vor încrucișa spadele în turul doi al prezidențialelor; CDR 2000 a fost spulberată*⁴⁸. Deși *Crișana* avea toate motivele să exclame „Victorie!”, ba chiar de două ori (!), nu o va face, așteptând victoria lui Ion Iliescu din turul al II-lea al prezidențialelor, pentru a titra, la „Periscop” – *Iliescu, președinte!*⁴⁹. Astfel, orecum simplu, fără a chiui de bucurie, colectivul redacțional încheia un ciclu de 4 ani, în care a fost cel mai consecvent și acerb critic al puterii.

Nistor Bădiceanu era, de-acum, o biată umbră a unei istorii triste, servantul său, Mircea Negrău, un informator al Securității dovedit chiar în preajma alegerilor⁵⁰, în aceeași ediție de ziar în care, culmea rușinii, deputatul ce se dorea reales pe listele CDR 2000 avea, în pagina 13 (!) o machetă electorală. Se împlineau oarecum simbolic patru ani de exercitare a unei puteri incoerente și clientelare din partea acelor care, la instalare, fuseseră investiți cu misiunea de a salva România de minciună și a-l despărți pe român de mizerie. Poate niciodată o iluzie nu a fost mai crunt sfidată. *Crișana* a fost ziarul care a ilustrat cel mai sever, dar și realist, un eșec care nu a fost nici măcar memorabil.

Crișana putea jubila cu discreția celui care avea, totuși, un mic of, poate două. ApR nu intrase în Parlament dintr-o deficiență minimală de prag electoral. Interviuurile pe care cotidianul le publicase cu atâta curtoazie, avându-l interlocutor chiar pe Teodor Meleșcanu, nu-și atinseseră scopul. Nici Nicolae Șandru nu și-a putut încununa visul: candidatura lui pentru un loc în „parlamentul” local a fost un eșec. Dar, nu-i așa?, într-o lume imperfectă, nici bucuriile nu pot fi desăvârșite. Oricum, colectivul redacțional, supus, cum am arătat deja, unei „remanieri” în regim urgent, putea aștepta cu satisfacție sfârșitul unui mileniu și debutul festiv al altuia.

Crișana plus de duminică a continuat să apară în același format, fără a modifica paginația sau rubricile. Pare, totuși, o publicație obosită, ca și când ar fi fost exploatat un zăcământ care și-a epuizat minereul valoros, lăsând loc doar sterilului. Tonul este unul agresiv și critic, pamfletar pe alocuri la adresa puterii, făcând loc unor materiale favorabile stângii politice sau unor personaje controversate din istoria mai recentă sau mai îndepărtată a României, cu insistență asupra dimensiunii patriotice sau naționaliste, considerate valori ale românismului. Publicația aștepta ca pe o izbăvire alegerile generale, mizând plauzibil pe o sancțiune politică a electoratului față de Puterea de dreapta. „Pronosticul” a fost unul cât se poate de corect.

Al cincilea anotimp și-a redus drastic frecvența apariției. Din lunar, suplimentul cultural al *Crișanei* a ajuns unul trimestrial⁵¹. În anul 2000, au văzut lumina tiparului doar patru numere, existând, oarecum, o tensiune între numele gazetei și realitatea astronomică a distribuției sezonelor. Conținutul ei rămâne unul strict literar, cultivând colaborările deja menționate și continuând să publice poezie, proză, teatru, cronici de carte sau memorialistică, valorificând astfel un potențial

⁴⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 2975, p. 1, 10

⁴⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 2986, p. 1, 3.

⁵⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 2972, p. 1.

⁵¹ Bogat în conținut, editat în 32 pagini.

creativ pe alocuri remarcabil. Cel de al 35 număr al revistei, al patrulea pe anul 2000, are drept editorial un text semnat de cel care a dat contur și a investit substanță în publicația literară – Miron Blaga. Poet de vocație, jurnalist prin accident, polemist din pasiune, acesta anunță într-un chip neașteptat încetarea apariției suplimentului *Al cincilea anotimp*, în editorialul „*Adio, pică frunza*”⁵². Ne-am fi așteptat ca respectivul titlu să anunțe inevitabila pierdere a puterii de către coaliția de guvernământ. Când colo, titlul autumnal era fundalul unei despărțiri elegiace: „Azi-măine, <<al cincilea anotimp>> ar fi intrat în al cincilea an de existență”⁵³. Însă nu totdeauna soarta unei reviste stă **numai** în sufletul, mintea și talentul unor oameni. Câteodată (sau cel mai adesea) **conjuncturile** sunt hotărâtoare...”. Colectivul redacțional încerca un singur regret: a lansat un număr prea mic de creatori. În schimb, se putea bucura de un privilegiu hărăzit celor puțini: în vremuri vitrege, care nu aveau nimic în comun cu literatura și iluzia sublimă a creației, *Al cincilea anotimp* a respirat în noosferă. Dar sfârșitul de mileniu i-a tăiat dreptul la ființă. Firește, din considerente strict contabilești.

Anul 2000 începuse sub auspicii miraculoase, *Crișana* aducând la cunoștința cititorilor un fenomen aproape paranormal: *Zeci de ieșeni sfințesc cartoanele pentru jocurile de bingo*⁵⁴. Totul se petrecea la Catedrala Mitropolitană, din „dulcele Târg”, într-o tentativă de a-l reconcilia pe moldovean cu bogăția. Din nefericire, consecințele intervenției preoțești nu au fost pe măsura speranțelor. Același an se încheia, printr-o ediție de ziar cu numărul 3001, pe 30 decembrie, din sumarul căruia mult mai important decât faptul că noul guvern își începuse activitatea prin modificarea „Legii răspunderii ministeriale” era informația cu iz transcendentă: *Patriarhul Teoctist îndeamnă la rugăciune*⁵⁵. O parte a ziariștilor din presa locală a avut o intuiție ce merită toată lauda: încrederea în Cel de Sus era de preferat încrederii în premier. Ceea ce i s-a întâmplat lui Adrian Năstase, după ce și-a finalizat mandatul, motivează pe deplin recursul la rugăciune. Poate singurul remediu pentru *tristețea* națională.

3. Jurnalul de dimineață și drumul spre anonim

Anul 2000 marchează o stabilizare pentru redacția din strada Cuza Vodă 15. După gravele probleme din anul precedent, când cotidianul a fost la un pas de a fi obligat să-și mai înceteze o dată apariția, Narcis Fekete încearcă să mai reconstruiască, la *Jurnalul de dimineață*, a câta oară?, o echipă de succes. Lansarea cotidianului color și regional cu același nume a avut drept țintă recâștigarea unui prestigiu șifonat, dar în același timp și o lansare pe o piață a divertismentului frivol, într-o arie extinsă, în nord-vestul țării, cuprinzând județele limitrofe Bihorului.

⁵² *Al cincilea anotimp*, 2000, nr. 4 (35), p. 1.

⁵³ Primul număr a apărut în februarie, 1997.

⁵⁴ *Crișana*, 2000, nr. 2699, p. 1

⁵⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 3001, p. 1.

Cotidianul orădean va continua să mizeze predilect pe materialele redactate în așa fel încât să tenteze cititorul pasionat de întâmplări fioroase. Tentativa aceasta este străvezie, câtă vreme număr de număr un titlu aflat într-o casetă, deasupra frontispiciului, lansa momeala. De cele mai multe ori, senzațiile promise în pagina a patra nu erau decât surogatul unor întâmplări de duzină. Șiretlicul a prins, însă, suficient de mult ca să păstreze o sumă frumoasă de cititori. Fie că era vorba despre un scandal sau un subiect fierbinte al actualității, fie că se recurgea la stratagema de-a confecționa un astfel de eveniment din mai nimic, cititorul era îndemnat să dea credit unui material din cuprinsul ediției, promis a-i satisface porția de curiozitate malefică. Practica nu este una imorală, ci cu totul lăudabilă din perspectiva marketingului. Nimic nu este pernicios atunci când încerci să-ți vinzi produsul, dacă nu frizezi patologicul prin proiectul pus în operă.

Caseta redacțională continuă să apară, mai în fiecare număr, pe coloana din dreapta a pagini a doua. Ea conținea numele celor din redacție, adresa, telefoanele destinate anunțurilor gratuite de „Mica publicitate”. Un text aproape imposibil de lecturat, din cauza literelor extrem de mici, făcea precizarea, corectă, că „toate drepturile asupra materialelor și reclamelor publicate în <<Jurnalul de dimineață>> aparțin editorului”, dar greșea atunci când încerca să arunce povara răspunderii „pentru materialele publicate” exclusiv pe umerii semnatarilor, câtă vreme culpa, conform legii, revine și editorului. De asemenea, se menționa faptul că tiparul era executat la „Mediagraf” SA. Lipseau în continuare precizările cu privire la firma editoare și proprietarii acesteia. Din octombrie, publicația își va schimba tipografia⁵⁶, apelând la serviciile „West Tipo” SA. Dificultățile transpar și din faptul că, de regulă, edițiile au 12 sau cel mult 16 pagini, cu excepția unor numere din timpul campaniilor electorale, în situația publicării unor machete de publicitate electorală pe trei sau chiar cinci pagini. Fiind cu regim gratuit, anunțurile de mică publicitate acoperă frecvent patru pagini.

Cât privește componența echipei, aceasta este destul de subțire, cotidianul începând anul în formula: Valentin Buda – redactor-șef; Ciprian Pașca – redactor, editor coordonator; Adrian Labos și Carmen Bozsanyi – responsabili de număr; Ioan Sferlea – coordonator sport; Mihai Zamfir – secretar tehnic; Flavius Miheș – coordonator design, Cristian Horgoș – publicist comentator; Teodora Ivan și Sorin Șandor – redactori, pentru ca reporterii publicației să fie: Violeta Monea, Steliana Sărac, Dana Lupșan, Monica Baidoc, Emilia Romocea, Marian Ciriclă. Departamentul de strategie-dezvoltare era condus de Peter Binet, cel de publicitate de Ștefan Avram, iar cel de difuzare de Adrian Ionescu și Marius Chirică. Pe parcursul anului, în redacție au sosit pentru un timp scurt sau ceva mai lung: Sanda Halgas, Denisa Halgas, Ovidiu Pop, Claudiu Tărău, Marius Moș, Georgeta Delurișiu, Marieta Sferlea, Marioara Donat și George Staicu. Frământările intraredacționale nu au încetat nici o clipă. Nu se poate vorbi de o stabilitate sau

⁵⁶ *Jurnalul de dimineață*, 2000, nr. 1646, p. 2.

de un proiect conturat la nivelul redacției. Totul evolua de la o zi la alta, cu resurse umane imposibil de prognozat. Caseta se va modifica succesiv, venirile și plecările reprezentând un handicap serios în constituirea unui colectiv omogen și performant. La mijlocul anului⁵⁷ nu o mai găsim în redacție pe Carmen Bozsany, una dintre cele mai vechi componente ale echipei, având în supraveghere domeniul medical și deja celebra Morgă a orașului, dar nici pe Sorin Șandor, plecat la *Vest*. În schimb, în casetă, pe o fontă de 100%, neagră, cu litere albe regăsim același text bizar: „Interesele *Jurnalului de dimineață* sunt reprezentate numai de persoanele înscrise în caseta redacțională”. Mențiunea este fără precedent, cu totul hilară, imposibil de luat în serios câtă vreme orice firmă care edita un ziar avea și are un patron sau administrator. Nici într-un caz ziariștii nu pot fi delegați cu responsabilitățile și mai ales cu interesele legate strict de societatea comercială. Respectivul text trebuia să reprezinte paravanul sub care se ascundeau de instituțiile fiscale ale vremii Narcis și Daiana Fekete. *Jurnalul de dimineață* este singurul caz cunoscut în care redacția avea și portofoliu managerial, de-a valma. Firește, totul era o aparență.

Modificările survenite în media scrisă orădeană, dar și în cea video, în ultimele trei luni ale anului, nu au lăsat fără urmări nici *Jurnalul de dimineață*. Câțiva reporteri își vor încerca norocul la *Realitatea bihoreană*, printre aceștia fiind Sanda Halgas, iar Adrian Laboș va pleca la *Antena 1*, preferând televiziunea ziarului. Această din urmă plecare a fost resimțită din plin, la fel ca în cazul „dezertărilor” masive spre *Crișana* sau *Jurnal bihorean* în anii precedenți. Remediu îl vor reprezenta tot tinerii, în care patronii invizibili ai cotidianului își vor pune toate speranțele. Doar Marieta Sferlea, Ovidiu Pop și Marius Moș vor legitima aceste așteptări. Niciodată, însă, ele nu vor contrabalansa viciile de procedură administrativă, endemice la cotidianul în discuție.

Cel mai important merit al redacției în aceste circumstanțe, a fost acela că a reușit să stopeze declinul. E drept, nu putem vorbi de un reviriment, precum în '95 sau '96, dar menținerea pe piață a fost un succes.

Primul număr din anul 2000 al cotidianului *Jurnalul de dimineață* încearcă să stoarcă de senzațional noaptea de Revelion. Ce-i drept, reușește⁵⁸, câtă vreme aflăm de un „Ninja” care a rănit ușor o femeie, de o păruială între două fete care și-au disputat același iubit sau de faptul că 28 de bihoreni nu au putut sărbători, fiind imobilizați la pat, de febră. Drama ambiguă a violurilor va continua să pună pe gânduri cititorii, în contextul în care o tânără va susține că a fost batjocorită, dar expertiza medicală o va contrazice suficient de mult ca ziarul să titreze *Violată și nu prea!*⁵⁹.

Atenția cotidianului se îndreaptă spre acele instituții care își țin porțile închise față de curiozitatea celor mulți. Una dintre acestea este Penitenciarul din

⁵⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 1567, p. 2.

⁵⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 1414, p. 1.

⁵⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 1416, p. 3.

Oradea, unde aflăm că există o mare densitate a deținuților – *Un deținut și jumătate la un pat de pușcărie*⁶⁰. Alte cifre sunt edificatoare: dintre cei aproape 1.000 de infractori condamnați cu diferite pedepse privative de libertate, 3% sunt minori, iar aproape jumătate (45%) recidiviști. Acestea sunt motivele pentru care Adrian Laboș decide să treacă dincolo de ușile zăvorâte, realizând un reportaj cu un titlu ademenitor, *Viața de dincolo de gratii*⁶¹, despre traiul de zi cu zi al unui om închis într-un infern din chiar centrul orașului, răvășit de dorul de cei de acasă și înrăit de condițiile în care trebuia să supraviețuiască.

Astfel de subiecte, unele care au atras prin insolit, au fost căutate cu obstinație și cu bune rezultate de către redactorii *Jurnalului de dimineață*. O femeie vrea să facă din Oradea „noul Ierusalim”⁶², este titlul unui articol de fond care relatează despre o oarecare „Biserică Universală” ce ar fi urmat să fie instalată chiar în sediul Muzeului „Țării Crișurilor”. Întemeietorul acesteia nu era un alt Calvin sau Luther, ci o femeie al cărui nume, Emilia Bârsan, s-a întâmplat să rămână cu totul anonim, în ciuda proiectului ei cu totul „remarcabil”, de vreme ce a prins prima pagină a unui cotidian. Un subiect care are într-adevăr o relevanță jurnalistică este cel referitor la copiii străzii, care intra în actualitatea ziarelor mai ales pe timpul iernii, când se înregistrau numeroase cazuri de oameni morți din cauza înghețului, degerături și conflicte între cei fără adăpost și locatarii unor blocuri de locuințe. Dar, de data aceasta, Adrian Laboș este interesat de un alt aspect ce ține tot de viața cumplită a celor fără familie și adăpost, pentru care copilăria este un calvar, iar viața o cursă contra-cronometru pentru supraviețuire: *Copiii străzii sau cum să devii infractor*⁶³. O altă temă este aceea a mizeriei cotidiene, a orașului care iese din iarnă cu drumurile ciuruite și mormanele de gunoaie ivindu-se de sub nămeții mistuiți de razele soarelui primăvăratec: *Oradea sub asediul mizeriei*⁶⁴, dar și *Oradea, cel mai murdar oraș din Bihor*⁶⁵.

Beneficiile lunii aprilie nu întârzie să se arate, totuși. Cei mai fericiți sunt, de departe, boschetarii. Folosind două versuri dintr-un cântec celebru, din repertoriul formației „Phoenix” – *Hei, hei, verde e iarba, soarele-i sus pe cer*⁶⁶ -, Valentin Buda a scris despre un „eveniment” cu totul anodin, un banal moment din viața mărunță a orașului: un om cu destinul arondat exclusiv statisticilor sociologice, care s-a dedat somnului, într-o zi solară, în plin centrul orașului, pe un petic de iarbă. Dar primăvara înseamnă, înainte de toate, hormoni scoși la plimbare. Chiar în ediția sa de 1 aprilie, fără a fi o păcăleală, *Jurnalul de dimineață* își anunța cititorii, cu litere mari, deasupra frontispiciului, cu trimitere în pagina 4, după „scenariul” deja arătat, despre un fapt menit să incite sau doar să

⁶⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 1431, p. 1, 4.

⁶¹ *Ibidem*, 2000, nr. 1432, p. 4.

⁶² *Ibidem*, 2000, nr. 1441, p. 1, 3.

⁶³ *Ibidem*, 2000, nr. 1442, p. 1, 4.

⁶⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 1482, p. 3.

⁶⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 1491, p. 4.

⁶⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 1502, p. 1.

excite: *Show porno la Oradea!*⁶⁷. Spectacolul, cu totul inedit în orașul de pe Crișul Repede, a avut loc la „Desdemon”, un bar de noapte din Ioșia Nord, în care, într-adevăr, s-au petrecut lucruri fierbinți. La apropierea toamnei, reporterii cotidianului și-au omorât timpul printre prostituatele urbei⁶⁸. Firește, nu este vorba de acelea cu tarif în valută: *O noapte printre prostituatele de mâna a doua ale orașului*⁶⁹. Autorii, cei ce s-au delectat cu voluptăți la preț redus, au fost Ovidiu Pop și Marius Moș. Din punct de vedere jurnalistic, de data aceasta, articolul a meritat tot efortul. Ziariștii au reușit să înfățișeze o secvență credibilă și sugestivă despre viața „zânelor”, fie că acestea își exercitau farmecele în zona Teatrului de Stat, vecinătatea Grădinii Zoologice ori prin intersecțiile „bântuite de șoferii de TIR.

Nu au lipsit nici în 2000 nenorocirile provocate de revărsările apelor: *Bihorul din nou sub ape*⁷⁰, anunță Teodora Ivan, iar Marius Moș se ocupă, în același număr al cotidianului, de inundațiile provocate de pârâul Peța. Tragediile nu întârzie să se producă: *Apeleucid: doi oameni și-au pierdut viața din cauza furiei apelor*⁷¹. Și cum o nenorocire nu vine niciodată singură, ziarul mai relatează și despre faptul că trei persoane din localitatea Picleu au fost mușcate de o pisică turbată. Vaccinul antirabic avea un preț prohibitiv: 11 milioane lei⁷². Cum „pofta vine mâncând”, iar apele nu invadeau uscatul chiar în fiecare zi, reporterii cotidianului din strada Cuza Vodă 15 s-au gândit să ispitească vrăjitoarele! *Cutremur în 2005*⁷³. Acesta a fost un titlu menit să vândă tirajul. Totul se baza pe prezicerile unei vrăjitoare care, în pagina a șaptea, dădea ca sigur faptul că, „În 2005, România va fi devastată de un cutremur!”. Iar ca totul să aibă un „brand” dincolo de orice dubiu, se consemna faptul că prezicerea era făcută de nimeni alta decât fata Omidei.

Am consemnat în anul precedent și o putem face, din nefericire, și în 2000, anumite induceri în eroare, cu bună-știință, practicate cu scopul de a cuceri interesul virtualului cumpărător. Dacă treaba cu vrăjitoarea este o șmecherie admisibilă, cu totul reprobabilă este minciuna din capul paginii a doua, dând titlul unui articol: *Cinci orădeni, membri ai legislativului european*⁷⁴. Nu este vorba despre un lucru cu totul miraculos, potrivit căruia Oradea să fi devenit, deja în 2000, oraș integrat în Uniunea Europeană. Nu. Era consemnat un alt fapt, e drept,

⁶⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 1491, p. 1, 4.

⁶⁸ Cu o frecvență de două sau chiar trei ori pe an, *Jurnalul de dimineață* s-a ocupat de fetele ce practicau, pe malurile Crișului Repede, cea mai veche meserie din lume. Niciodată, însă, fenomenul nu a fost surprins altfel decât ca un material documentat în pripă și scris cu scopul de a trezi instinctele cititorului.

⁶⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 1617, p. 1, 4.

⁷⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 1496, p. 1, 3.

⁷¹ *Ibidem*, 2000, nr. 1497, p. 1, 3.

⁷² *Ibidem*, 2000, nr. 1499, p. 1, 3.

⁷³ *Ibidem*, 2000, nr. 1587, p. 1.

⁷⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 1575, p. 2.

cu totul stimabil: cinci tineri din Oradea urmau să participe la lucrările Parlamentului European al Tinerilor, la Berna. Diferența dintre titlul articolului și conținut este una pe cât de jenantă, pe atât de ipocrită. O altă eroare care stârnește râsul poate fi consemnată într-un număr de la sfârșitul lunii august: *Furt filmat în direct*⁷⁵. Cum proverbul, ușor, modificat, îndeamnă ca la titlul lăudat să nu te duci cu sacul, în pagina a șaptea am aflat doar despre niște muncitori care au furat bolțari, fiind imortalizați de o cameră de supraveghere. Pentru ca titlul să se verifice, respectiv furtul să fi fost „filmat în direct”, ar fi trebuit ca toată activitatea hoților să fi fost transmisă de un post de televiziune, „live”. Lucrul acesta, firește, nu s-a petrecut. Într-adevăr, hoția fusese filmată, dar nu transmisă „în direct”. Un alt fapt ce poate fi taxat ca inducere în eroare se referă la o chestiune cu totul specială: sexul adolescenților de vârstă școlară. *Sex în școli*⁷⁶ este titlul unui articol de fond, dar care nu se referă la eventuale cazuri fierbinți, de elevi și eleve demascați în ipostaze lubrice. Din nou este vorba de-o înșelătorie ieftină. Titlul articolului vrea să vândă scump o știre banală: implementarea în școli a unui program de educație sanitară pentru elevii claselor VI-VIII.

În sfârșit, să mai glosăm asupra a două situații în care lăcomia a provocat știri de presă. Prima are ceva din mitologia găinii care a născut pui vii, în „Evenimentul zilei”, dar numai aparent. Întâmplător, firește, în primul număr color, tipărit la SC „West Tipo” SA⁷⁷, Adrian Laboș anunța: *Găini turbate la Valea lui Mihai*⁷⁸. Nu era un lucru miraculos, ci consemna doar o realitate mai puțin întâlnită: o vulpe turbată a ucis 50 de găini. Totul s-a agravat în momentul în care acestea au fost luate și mâncate de 50 de țigani, iar alții 11 au avut contact cu găinile moarte. Al doilea caz medical provocat de ingerarea cărnii unui animal mort, dar primul din punct de vedere cronologic, s-a petrecut în colonia de romi de la Cheșereu: *Zece țigani au mâncat un cal mort*⁷⁹, anunța pe prima pagină *Jurnalul de dimineață*. Consecința: internarea lor la Spitalul Clinic de boli infecțioase, cu diagnostic de toxiinfecție alimentară. Șapte dintre romii internați erau copii. Din fericire, nici unul nu a avut de suferit de pe urma mânzelui înfulecat.

Să schimbăm însă regimul „alimentar” și să remarcăm faptul că Teodora Ivan a acaparat complet, după plecarea lui Claudiu Someșan, scena politicii, relatând despre evenimente și personaje mai mult sau mai puțin agitate. Din acest punct de vedere, merită subliniat un lucru care a fost și mai este specific (și) presei locale: *parti-pris*-urile, un anume trafic de simpatie sau antipatie cu un partid sau om politic. Pentru a înțelege mai bine, să deslușim un exemplu cât se poate de grăitor. În conflictul dintre Mihai Bar și o parte semnificativă a filialei locale, în

⁷⁵ Ibidem, 2000, nr. 1618, p. 1, 7.

⁷⁶ Ibidem, 2000, nr. 1659, p. 1, 4.

⁷⁷ Numerele color au început la data de 2 octombrie și au ținut până după alegerile generale, revenind la alb-negru pe 16 decembrie.

⁷⁸ Ibidem, 2000, nr. 1646, p. 1, 3.

⁷⁹ Ibidem, 2000, nr. 1509, p. 1.

frunte cu tandemul Florian Serac – Ioan Bercea, *Crișana* a luat, cum am văzut deja, partea grupării ce i se opunea președintelui, uneltind suspendarea acestuia la o Conferință Județeană a PDRS Bihor, de la începutul lunii august. În noaptea premergătoare forumului, Ioan Bercea a fost „bătut crunt”, în opinia ziarului din Alea Romană 3, iar sugestiile trimiteau spre Mihai Bar, autorul bănuat al agresiunii. În plus, *Crișana* a publicat articole critice la adresa liderului social-democrat ce tocmai pierduse șefia Consiliului Județean. O cu totul altă percepție găsim în *Jurnalul de dimineață*. O tăcere totală se așterne asupra incidentului căruia i-a căzut victimă secretarul executiv al PDSR. Nimic nu s-a întâmplat, nu-i așa? Mergând pe linia susținerii lui Mihai Bar, Teodora Ivan abia de apucă să consemneze într-un articol de zece rânduri, din pagina a treia, despre lucrările Conferinței, alegând un titlu convingător; *Mihai Bar rămâne liderul PDSR Bihor*⁸⁰. Peste doar o săptămână, cotidianul orădean va merge tot pe mâna acestuia, titrând: *Scandalul din PDSR Bihor – o cacealma*⁸¹, ba chiar acreditând ideea că Ioan Bercea ar fi vinovat de dezastrul înregistrat de PDSR Bihor în constituirea staff-ului de conducere al Consiliului Județean. În tot acest timp, același cotidian va scrie onest și constant⁸² despre agresiunea la care a fost supus primarul din Sânmartin, ceea ce nu dovedește neapărat o relație ascunsă dintre redacția *Jurnalului de dimineață* și Dorel Crăciun, ci mai degrabă lipsa unui interes manifest față de una dintre grupările ce se războiau pentru privilegii, în cea mai bogată comună din județ.

Exemplul descris mai sus indică o anumită realitate invizibilă, o relație de culise între jurnaliști și exponenții vieții publice, dominată de amiciții sau dușmăniile. Acestea se văd limpede în momentul în care un cotidian sau altul are o atitudine vădit disproporționată într-o situație dată, ceea ce-l particularizează, ca mesaj jurnalistic. Consecințele pot fi grave din clipa în care ziarul devine locul în care cineva are dreptul să dispună, după bunul plac, de felul cum este redactat un material sau, și mai grav, să decidă apariția sau retragerea lui de la publicare. În cazul în care acea persoană nu face parte din redacție și nici nu are atribuții manageriale la firma care editează ziarul, amestecul devine inadmisibil, constituind o gravă atingere adusă libertății de expresie. Din nefericire, astfel de „întâmplări” au „pichetat” prea des poate drumul presei locale de la improvizatie și elan, spre profesiune și responsabilitate. Relațiile invizibile prin care se asigura, într-o redacție, protecție de imagine pentru un anume personaj public sau agresiuni de imagine împotriva rivalului acestuia constituie o formă gravă de manipulare prin media.

În ceea ce privește cele două campanii electorale pentru alegerile locale și generale, *Jurnalul de dimineață* a „jucat” corect, publicând machetele primite de la partidele ce se confruntau, contra sumelor cuvenite spațiului închiriat, fără a

⁸⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 1595, p. 3

⁸¹ *Ibidem*, 2000, nr. 1601, p. 1, 5.

⁸² *Ibidem*, 2000, nr. 1595, p. 1, 4; nr. 1596, p. 1; nr. 1597, p. 1, 4; nr. 1629, p. 1.

amesteca articolele redacționale cu publicitatea electorală. La fel ca în toate celelalte cotidiene locale, cele mai multe pagini au fost alocate următoarelor partide: PD, PDRS, PNL, ApR, dar și liderilor acestora, fie din plan local sau național.

Dincolo de abundența cu care ne-am obișnuit privind articolele cu tentă senzationalistă sau consemnând fapte cu violență, uneori chiar sadică, cotidianul orădean a avut o inițiativă ce merită consemnată: publicarea unor interviuri masive, realizate de către Dimitrie Bălan, de regulă, sub titlul *Colocviile „JDD”*. Astfel, rând pe rând, au fost intervievați cu destulă relevanță: Nicolae Manolescu, Petru Filip, Felix Kopellman, Petre Roman, Ștefan Seremi, Ioan Pop de Popa, Stelian Vasilescu, Dorel Tifor, Tiberiu Mudura, Avram Geoldeș, Aurel Babeș, Ioan Mircea Pașcu, Ioan Alexandrescu. Fără a fi interviuri de referință, luate unor personalități, cele mai multe dintre dialoguri au reflectat o anume actualitate sau au fixat spiritualitatea unui om. Prin acestea, *Jurnalul de dimineață* a izbutit să dea amprentă omenească unor funcții sau demnități publice.

Cel ce compară colecția anului 2000 cu cele ale anilor precedenți, poate fi plăcut surprins. Nu mai este oripilat de fotografiile ilustrând cadavre tocmai „tivate”, la Morgă, ori gata „macerate” în apele Crișului Repede. Se petrecuse, cu adevărat, o schimbare de atitudine? Plecase din redacție cel cu porniri scatofile? O slujbă a unui sobor de preoți reușise să anihileze gândurile ademenite de urâciunile ființei? Un fum izbăvitor de tămâie alungase lombroziile frisonante? Nimic din toate acestea! Energia și pofta cu care cotidianul din strada Cuza Vodă 15 utiliza o astfel de ilustrație pentru a-și șoca cititorii au fost, pur și simplu, transferate. Nu foarte departe, ci în ediția regională, cu frontispiciul la culoarea verde, având același titlu precum cotidianul la culoarea roșie: *Jurnalul de dimineață color*. Lansat în noiembrie 1999, al doilea jurnal editat de Narcis Fekete, concomitent cu ziarul de tradiție cu frontispiciu roșu, a avut o evoluție, în 2000, asupra căreia trebuie să stăruim. Nu neapărat dintr-un estetism serafic. Dimpotrivă.

Direct spus, *Jurnalul de dimineață color* s-a dovedit a fi o colecție impresionantă de goliciuni parțiale și oribilități savant selecționate. Având pe manșetă precizarea că este *Cotidian de informație, divertisment și anunțuri gratuite prin telefon*, publicația pare a confunda informația cu colportarea de știri culese din almanahuri străine, interzise minorilor, sau de pe site-uri de Internet la fel de prohibitive. Adresa redacției se confundă cu adresa cotidianului-„tată”, cu extensie doar județeană: strada Cuza Vodă nr. 15. Echipa este constituită dintr-un „Colectiv de coordonare”, avându-i nominalizați pe Ioan Gavriș (coordonator redacție), Doru Prescure (coordonator difuzare regională), Alexandru Szabo (consilier relații cu publicul), „pălmașii”, mai precis „pălmașele” fiind Gabriela Iancu, Carmen Firican, Alina Ciuhandu. Firește, Narcis și Daiana Fekete au extrapolat textul prezent în caseta redacțională a ziarului local și în cel regional, investindu-i pe cei ce figurau în casetă cu calitatea de reprezentanți ai intereselor *Jurnalului de dimineață color*.

„Cotidianul verde”, cum a fost supranumit pentru a-l diferenția de celălalt cu frontispiciul la culoarea roșie, a apărut în 16 pagini, având copertele și paginile din mijloc full-color, iar restul alb-negru. Structura paginației reflecta interesele cititorului vizat. O primă pagină cu informații uluitoare de pe mapamond, garnisite cu fotografii semi-nud, alte cinci reproducând subiecte din toate domeniile, selecționate după criteriul senzaționalului, două pagini, la mijloc, cu subiecte erotice, șapte pagini cu anunțuri de mică publicitate, inclusiv mesaje matrimoniale, înscrise într-un talon oferit chiar de ziar, iar ultima pagină dedicată altor curiozități care frizau limitele normalității. Curios este faptul că toate materialele erau semnate cu inițiale, fără ca acestea să coincidă cu numele persoanelor din caseta redacțională. Discreția este motivată de posibila rușine de a-ți vedea numele sub texte care nu erau dintre cele mai „ortodoxe”

Izvorul a secăt, se pare, pentru că începând cu data de 1 iulie, cotidianul se transformă în săptămânal, mărindu-și numărul de pagini la 24. A fost un pretext pentru a dispărea din casetă numele celor care aveau în responsabilitate chiar interesele publicației. Iar în lipsa acestora, firește, nici caseta nu mai era necesară, astfel încât săptămânalul are deghizamentele unei apariții media pirat. Prețul a crescut de la 3.000 la 5.000 lei.

Destinat, fără nici o exagerare, obsedaților sexual sau amatorilor de scârboșenii, *Jurnalul de dimineată color* a oferit subiecte pe măsura celor cărora se adresa. O colecție macabră a viermilor de cadavre⁸³, aseasonată cu fotografiile color ale unor cadavre ce tocmai erau autopsiate erau argumentele supreme ale faptului că viermii trădează criminalii! Cine era cel ce oferea asemenea „delicatesuri”? Un oarecare „I. S.”⁸⁴. Nu au fost uitate malformațiile, prezentate drept o posibilă moștenire dintr-o viață anterioară⁸⁵, iar *Muzeul groazei din Philadelphia*⁸⁶ este înfățișat prin hidoșeniile cele mai reprezentative: mumia unei femei ce și-a conservat părul, tumoarea unui președinte american, un adult și doi copii eviscerați, atârând de-un perete!

Sinistrul are o paletă diversă, iar grotescul nu poate fi epuizat cu una, cu două. Pe aceste „constante” ale morbidității a mizat și echipa de inși clandestini de la *Jurnalul de dimineată color*. *Sex lângă amantul măcelărit*⁸⁷ poate stârni pasiuni în orice privitor, cu condiția să poți suporta un spectacol al hidoșeniei dusă la paroxism, indiciu de precaritate mentală și porniri sadice în stare latentă. „Antrenamentul” poate fi continuat, publicația oferind din belșug „material” care poate lua pe nepregătite până și un psihiatru. Câteva titluri sunt edificatoare: *Indienii Jivaro vând capete*

⁸³ *Jurnalul de dimineată color*, 2000, nr. 100, p. 1, 9.

⁸⁴ Nu lipsesc, pentru a întregi plăcerea sinistă, capete mutilate de explozii, intestinalele unui cadavru despicat sau craniul devorat de viermi. Epitetul „respingător” este un eufemism în cazul acesta.

⁸⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 104, p. 6.

⁸⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 106, p. 1, 9.

⁸⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 107, p. 1, 9.

umane⁸⁸ (pentru ca un eventual cumpărător român să fie convins de calitatea „mărfii” sunt reproduse câteva mostre, printre care și căpățâna unui turist care nu a nimerit cea mai bună agenție pentru a-și petrece concediul de vis), *O femeie este îndrăgostită de cadavrul ei*⁸⁹ (confesiunea unei tinere care adoră să facă pe moarta și să contabilizeze reacțiile bărbaților), *Un bărbat dorește să urineze ca o femeie*⁹⁰ (inutil să mai facem precizări despre fotografiile foarte naturaliste care dovedesc dorința bărbatului!). Culmea acestor incursiuni în imaginarul scârbavnic este dată de un titlu – *Embrioni umani ca delicată culinară*⁹¹. Textul, un elogiu adus discursivității dezgustului, este cu mult întrecut de imaginile oferite, printre care un avorton pregătit pentru ...supă.

Celălalt „versant”, ca un fel de anihilare prin senzații compensative, este dat de erotismul convertit în sado-masochism. Preocupările nu se opresc doar la povestea centurii de castitate, a temeiurilor poligamiei sau a utilității antidepresive a vibratoarelor, ci plusează spre subiecte „hard”: *Shannen Doherty – de la încântătoarea Brenda din Beverly Hills, într-un film fără perdea*⁹² sau circumcizia la femei, ilustrată prin fotografii care focalizează exact spre cele mai intime zone ale feminității, într-o tentativă infamă de a arăta ceea ce nu trebuie arătat sub nici un pretext într-un cotidian de „informație, divertisment și mica publicitate prin telefon”⁹³. Nu este uitată necrofilia⁹⁴, precum trebuiau, musai, tratate sexul la pânaie sau în container, relațiile intime la serviciu, cheful cu testiculele pe podea. O sarabandă a obsesionalului libidinal! Fotografii generoase „umectau” ochii cititorului febrilizat, iar conotațiile „științifice” ale demersurilor gazetărești sunt cu strălucire afirmate grație unui adevăr de necontestat: *Holbatul la țâțe îi face pe bărbați să trăiască mai mult*⁹⁵.

Abisul poate fi tentant, purulența poate și ea avea nuanțe estetice, dar sagacitatea cu care echipa cotidianului și săptămânalului „verde” a găsit de cuviință să inventarieze oribilul în stază poate constitui un subiect de analiză demn de un psihanalist. Ca jurnalist, nu pot decât să pun, fără ezitare, un „diagnostic” ce evită tranchilizantele sau cămașa de forță: *Jurnalul de dimineață color* a fost o barbarie.

4. Vest sau un final anunțat în premise

Vest nu a mai apucat sfârșitul de mileniu. „Combustibilul” i s-a terminat chiar de sărbătorile din decembrie. Până atunci, mai multe momente marcaseră destinul unui cotidian mai tot timpul „distrofic”, oricum subnutrit cronic sub

⁸⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 115, p. 1, 9.

⁸⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 120, p. 1, 9

⁹⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 131, p. 9.

⁹¹ *Ibidem*, 2000, nr. 137, p. 1, p.

⁹² *Ibidem*, 2000, nr. 113, p. 16

⁹³ *Ibidem*, 2000, nr. 127, p. 1, 9.

⁹⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 136, p. 1, 9.

⁹⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 196, p. 21.

raport financiar. Unele dintre acestea i-au dat speranțe pentru o continuare fericită, altele i-au pecetluit soarta.

Plecarea lui Gelu Abrahan, în februarie, a lăsat secretariatul de redacție parțial descoperit. Același lucru se petrece cu pagina comunității maghiare, Erszeny Zsuzsanna părăsind și ea echipa. Semnalele nu prevesteau nimic bun. Numai că totul se relansează, iluziile încep să se reînfrîpe după ce, în martie, sosește Sorin Petrache. Acesta plecase de la *Jurnal bihorean*, avusese o scurtă perioadă de colaborare la *Crișana*, dar s-a hotărât, în cele din urmă, pentru *Vest*. Începe, pentru durata unei jumătăți de an, o manifestare foarte activă a investigației jurnalistice, anchetele succedându-se, una după alta, aducând aminte, din multe puncte de vedere, inclusiv prin țintele vizate, de anii 1997 și 1998, când *Jurnal bihorean* a devenit faimos prin publicarea unor materiale sub titlul de pagină „Ancheta Jb”.

Sorin Petrache nu prea își rezervă timp pentru acomodare. Prima anchetă vine chiar în ziua în care numele lui este trecut în casetă (3 martie), având în vizor un gest mult discutat la vremea lui, comis de președintele Emil Constantinescu. *Gafele unui președinte și respectul unei țigăncușe*⁹⁶, este titlul investigației, care deconspiră acțiunea ticluită la Cotroceni, de a trimite scrisori de felicitare către persoane anonime, semnate chiar de președinte. Una dintre acestea, ajunsă în satul Gurbediu, a fost trimisă unei fete care tocmai împlinise 18 ani, Anița Bercean, de etnie rromă. Sorin Petrache speculează exact dimensiunea electorală a gestului, faptul că Emil Constantinescu își pregătea, deja, al doilea mandat. Nimeni nu avea de unde să știe că președintele va renunța înainte de a se declanșa bătălia.

Acesta a fost doar începutul. Imediat va veni o altă anchetă, de data aceasta „victimă” fiind chiar o membră a breslei jurnaliștilor – Mia Morgovan, director al săptămânalului *Mesagerul de Salonta* și corespondent al ziarului *Crișana*. Aceasta este acuzată de cerșetorie pe Internet⁹⁷. Mia Morgovan a solicitat ajutor financiar comunității de români din SUA folosind o adresă de pe Internet, argumentând că în România riscă să moară de foame. Totul a fost dat în vileag, iar ziarista, copleșită de rușine, a promis că va restitui toți banii primiți. Al treilea subiect abordat de către Sorin Petrache a vizat un domeniu cu totul exotic, învăluit într-o mitologie din care s-au inspirat scriitori și regizori de film: „Legiunea străină franceză”. Pornind de la un anunț din presa locală, care indica modalitatea de-a ajunge să te înrolezi în faimoasa armată de mercenari⁹⁸, noua achiziție a redacției *Vest*, despre care se știa că făcuse, cândva, parte din Legiunea străină, a publicat, sub titlul *Totul despre Legiunea străină franceză*⁹⁹, un documentar captivant, menit să le deschidă ochii celor care riscau să fie înșelați.

⁹⁶ *Vest*, 2000, nr. 514, p. 1, 3.

⁹⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 516, p. 1, 4.

⁹⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 517, p. 1.

⁹⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 518, p. 1, 6.

Debutul lui Sorin Petrache la *Vest* a fost, precum se poate lesne constata, fulminat. El venise bine pregătit, având în „tolbă” câteva subiecte gata ținute, pe care nu a făcut decât să le redacteze, uluind noii colegi prin sprinteneală și poftă de treabă. Inevitabil, el nu a putut eschiva invidia celor din colectiv, frustrarea provocată de succesul de prima pagină al noului venit. Acest mic amănunt nu l-a deranjat câtuși de puțin, continuând să publice aproape pe bandă rulantă rezultatele unor investigații. Personajele „vânate” în mod predilect, chiar cu o anumită insistență perfect motivată însă, au fost Ovidiu Ținca și Mircea Ifrim. Amândoi erau decani, primul al Facultății de Științe Juridice, al doilea al celei de Medicină și Farmacie.

Ovidiu Ținca, fost colonel de securitate și fost șef al SRI pe zona de nord-vest, a mai avut de-a face, consistent, cu ziaristii. De data aceasta, Sorin Petrache îl acuză de faptul că ar fi interceptat telefonul lui Florin Ciucaș¹⁰⁰, fostul coleg de la *Jurnal bihorean*, în vremuri glorioase. Totul a pornit de la un „Memoriu”, provenit de la absolvenți ai respectivei facultăți, expediat pe adresa Ministerului Educației Naționale, în care reclamau comportamentul decanului Ținca. Un fragment semnificativ a fost publicat pe prima pagină a cotidianului. Absolvenții, în pericol de a nu-și putea lua licența, din cauza exigenței și capriciilor celui reclamat, solicitau măsuri radicale: „vă rugăm să trimiteți o echipă de control competentă și incoruptibilă la Oradea, care să verifice activitatea securistului Ținca Ovidiu și să dispuneți înlăturarea acestuia din învățământ”¹⁰¹.

Nimic nu este întâmplător! Ancheta din *Vest* era publicată exact în momentul în care aveau loc alegeri la Universitatea din Oradea pentru toate posturile de conducere, din fiecare facultate, până la Rectoratul Universității. Mizele erau uriașe, iar lucrăturile de culise activate și păstrate în stare de alarmă. *Război la Universitate*¹⁰², semnaleză, într-un titlu agresiv, din prima pagină, același Sorin Petrache, pentru a publica integral, în pagina a treia, textul faimosului „Memoriu”. După un scurt respiro, interval în care investigațiile publicate nu au avut nici un efect, Ovidiu Ținca reușind să rămână decan, sunt publicate alte dezvăluiri, cu mare doză de actualitate. Prima dintre ele investigată de Sorin Petrache se referă la marea escrocherie care a fost „Național TV Bingo Liberty”, pusă la cale de Marius Vizer și televiziunea națională. Câștigurile anunțate au creat o adevărată isterie națională, similară aceleia declanșată de jocul piramidal „Caritas”. Un căpitan de poliție, Ion Marian, membru al juriului care omologa câștigurile, a avut „șansa” de-a încasa de mai multe ori sume mari, ca urmare a manevrelor de culise care direcționau spre anumite persoane, rude cu membrii juriului, biletele norocoase. *Căpitanul „Bingo Liberty” rupe tăcerea*¹⁰³

¹⁰⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 519, p. 1.

¹⁰¹ *Ibidem*, 2000, nr. 520, p. 1, 3

¹⁰² *Ibidem*, 2000, nr. 522, p. 1, 3.

¹⁰³ *Ibidem*, 2000, nr. 532, p. 1.

este titlul unui articol în care Sorin Petrache publică o confesiune pe care polițistul i-a făcut-o, în care indică vulnerabilitățile oneroase ale jocului¹⁰⁴.

A doua anchetă, demarată de Doina Dumiter, a vizat o instituție ce a excelat, în tranziție, prin scandalurile care s-au ținut lanț, acuzele de luare de mită fiind notorii – vama. *Afaceri necurate la Vama Salonta: Lucia Borota este cercetată pentru luare de mită și abuz în serviciu*¹⁰⁵, anunță specialistă în crime, sinucideri și violuri, pentru ca, a doua zi, să ocupe iarăși prima pagină: *No name – sexy club-ul cu meniu de zece savarine*¹⁰⁶. Articolul relatează despre investigațiile poliției, care a reușit să anihileze o rețea de prostituție pusă la cale de Ștefan Turcuș, patronul localului „No name”, unul dintre cele cu reputația cea mai proastă din oraș, chestiune ușor de argumentat la o simplă răsfoire a presei locale a anilor '90.

Luna martie mai „programează” o anchetă și anunță o alta cu adevărat fulminantă. Este vorba despre articolul *Fiul vicepreședintelui Liberty Judo Club colecționează falsuri*¹⁰⁷, în care se relatează despre preocupările deloc curate ale lui Nicolae Duca jr., în apartamentul căruia s-au aflat documente falsificate, dar și o uniformă de polițist. *Orgie în piscină*¹⁰⁸, este titlul unei alte investigații, despre care Sorin Petrache promitea detalii dintre cele mai picante. Ele vor veni, dar înainte de a le consemna să notăm faptul că *Vest*-ul devenise, peste noapte, un cotidian ce își recolta succesul din anchetele ce veneau „la foc automat”, trăgătorul fiind Sorin Petrache, un jurnalist pe care parcă Dumnezeu îl trimisese pe strada Moscovei 12, pentru a salva de la pieire o publicație agonizantă. Totul se revigorează, ambițiile renasc, cotidianul are dreptul de-a face planuri și strategii de perspectivă. La un moment dat, existau toate indiciile pentru a crede că, la fel cum Liliana Sime a contribuit decisiv la relansarea *Jurnalului de dimineață*, în 1995, Sorin Petrache va fi cel care va duce spre glorie jurnalistică ziarul editat de „Press Group”. Un anume entuziasm era detectabil în sânul redacției, sătulă să contabilizeze reproșurile tirajelor minimale. Lunile ce vor veni au acreditat acest „mesianism”, anchetele publicate având proștețime și bucurându-se de interesul constant al cititorilor, în număr tot mai mare.

Aprilie este o lună care se dovedește a fi la fel de prolifică, confirmând „noul curs” al publicației. Investigațiile lui Sorin Petreche ajung la Mircea Ifrim, cel care va deveni, de acum încolo, „preferatul” ziaristului. Șirul dezvoltărilor ce-l priveau pe decanul Facultății de Medicină și Farmacie începe cu un material în care este arătat modul în care Consiliul Local Oradea a respins propunerea de acordare a titlului de cetățean de onoare pentru Ifrim¹⁰⁹, în timp ce alte două

¹⁰⁴ Firește, întreaga afacere de corupție s-a mușamalizat.

¹⁰⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 533, p. 1.

¹⁰⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 534, p. 1.

¹⁰⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 536, p. 1. Articolul este semnat de Sorin Petrache și Al. Drăgan, pseudonimul Doinei Dumiter.

¹⁰⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 538, p. 1.

¹⁰⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 542, p. 1.

propuneri au fost validate prin vot: Teodor Maghiar și Mircea Malița. Înainte însă de a lucra sânguincios la „Cazul Ifrim”, Sorin Petrache avea o „restanță”. *Un nou produs Nederlanden: orgie în piscină*¹¹⁰, acesta este titlul sub care este descrisă cu lux de amănunte o noapte picantă, într-o piscină, cu ocazia organizării, în Băile Felix, a Conferinței naționale de vânzări „Nederlanden asigurări de viață”. Imediat ce și-a îndeplinit promisiunea, fostul angajat în Legiunea străină franceză a demarat documentarea în privința unei prime cercetări de presă ce l-a vizat pe același Mircea Ifrim, vulnerabil din multe direcții, grație aranjamentelor puse la punct în privința propriei biografii. *Pentru un curriculum vitae nemuritor, Mircea Ifrim se dă mai tânăr cu 4 ani*¹¹¹ se intitulează un prim articol în care se dezvăluie un fapt aparent ciudat: decanul mediciniștilor orădeni își falsificase data nașterii¹¹², care, în buletinul de identitate era 4 mai 1939, iar în „cv”, 4 mai 1943. Era un fel de stratagemă pentru a se autoamăgi, dându-se mai tânăr decât era în realitate. În același articol mai este denunțată impostura aceluiași personaj, care se autodeclara „academician”, deși nu avea acest titlu acordat de Academia Română. *Impostură și grandomanie la Facultatea de Medicină*¹¹³, continuă să „sape” Sorin Petrache, pentru a ajunge să-l acuze pe decan de uzurpare de calități oficiale. Firește, se alege cu un proces de calomnie și cu furia fără margini a celui vizat, plângându-și de milă pentru lipsa de recunoștință publică¹¹⁴.

„Cazul Ifrim” nu se mărginește doar la atât. Împreună cu Asztalos Melinda, șeful „Departamentului anchete” de la *Vest* va mai publica un număr de patru articole cu privire la o sursă de câștiguri fabuloase, în dolari, pe care o exploata cel căruia i se refuzase titlul de cetățean de onoare al urbei: banca de organe pe care o administra în lipsa unei legi care să reglementeze uzul acestora¹¹⁵. Cotidianul a mai găzduit și alte anchete, dar acestea nu au reușit să trezească un interes similar acelora care au dezvăluit fapte scandaloase, legate de cei doi decani. Am putea spune că, din perspectiva anchetelor publicate, lunile martie și aprilie au constituit vârful de audiență al publicației, momentul de maxim realizat ca performanță jurnalistică. Încet, „izvorul” seacă, iar Sorin Petrache pare obosit, vădit deranjat de lipsa efectelor, dar și de tirajul scăzut al publicației la care trudea. O anume stare de lăncezeală, specifică verii, a dus la un reflux masiv al interesului față de *Vest*, astfel încât tot ceea ce fusese câștigat cu

¹¹⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 543, p. 3.

¹¹¹ *Ibidem*, 2000, nr. 554, p. 1.

¹¹² Cauza acestui fals poate decurge și din faptul că Mircea Ifrim este căsătorit cu o femeie mult mai tânără decât el, originară din China, specialistă în medicină tradițională, o vreme ocupând chiar poziția de prodecan al Facultății de Medicină și Farmacie din Oradea. Potrivit unui articol din *Vest*, consoarta lui Ifrim avea numele Chen Feng, era fiica unui general chinez, și în ciuda faptului că nu avea studiile recunoscute în România, și-a dat doctoratul, fiind înscrisă spre îndrumare chiar la soțul atât de alergic la numărarea anilor de bătrânețe.

¹¹³ *Ibidem*, 2000, nr. 555, p. 1, 3.

¹¹⁴ Mircea Ifrim se autodeclară ca fiind „părintele” legitim al Facultății de Medicină și Farmacie din Oradea, grație intervențiilor la București.

¹¹⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 568, p. 1; nr. 569, p. 6; nr. 575, p. 1, 3; nr. 624, p. 1.

atâta greutate se va pierde aproape peste noapte. O anume frustrare se cuibărise în sânul redacției.

Un alt punct de atracție de care cotidianul a profitat, e drept, mai puțin decât de pe urma dezvăluirilor, a fost o colaborare cu totul specială. Începând cu mijlocul lui aprilie, mai bine de-o lună și jumătate, Radu Moraru, pe vremea aceea realizator de emisiuni la „Antena 1”, a scris articole, la rubrica „Aberația zilei”¹¹⁶. Textele aveau un umor fin, își selectau subiectele din sfera politicii dâmbovițene, asumându-și o actualitate ce le făcea deosebit de atractive. Impactul lor nu viza cititorul obișnuit, ci acela cu un grad de instrucție de la mediu în sus, așa încât nici tirajul nu a urcat pe măsura calității sporite a sumarului pe care *Vest* îl oferea acum.

În sfârșit, tot în aprilie, demarează o altă anchetă pe care cotidianul o realizează, ca să zicem așa, din datorie față de patron, din obligația fundamentală ce decurgea, la rândul ei, dintr-o motivație care a dus la editarea *Vest*-ului. *Jaful de la Interoil*¹¹⁷ este un serial care a avut nu mai puțin de 10 episoade, în care Alin Dan, pseudonimul lui Florin Alexandru, a relatat despre abuzurile făcute de Coriolan Vușcan, în calitate de manager al fabricii de ulei din Oradea, manevrele prin care l-a dat afară pe Florin Maier, patronul cotidianului. Sigur, articolele au fost scrise la comandă, ceea ce putea afecta obiectivitatea argumentelor și exacerba tonul polemic, dar a fost singura dată când administratorul principal al „Press Group” s-a implicat în activitatea editorială a publicației, ceea ce poate scuza, într-o oarecare măsură, întreaga „afacere” privind „Interoil”-ul. Pe de altă parte, episodul rămâne ca o pată în scurta istorie a ziarului, altfel cât se poate de onorabilă.

Rubricile de atracție ale *Vest*-ului au continuat să fie susținute, până la dispariția acestuia: „O zi cât un secol”, „Topul evenimentelor interne”, „Topul evenimentelor externe”, „Istoria cinematografului”, „Note de călătorie”, serialul dedicat terorismului, „Povestea unei picturi”, „Dialogul zilei” sau „Știrea zilei”. Ele au configurat un mod de a face jurnalism în regim cotidian, prin utilizarea unor strategii publicistice specifice săptămânalelor, în care bătaia fiecărui număr depășește utilitatea unei singure zile. Experimentul nu a fost o reușită decât parțial, dar nu din cauza elementelor indicate mai sus, ci tocmai a deficiențelor în sfera detaliilor de structură care au ținut de tehnicile specifice ziarului cu „respirație” de 24 ore. Nu au lipsit, număr de număr, editorialele, semnate, pe rând, tot de către cei care susținuseră articolele de analiză și comentariu și în anul precedent: Dumitru Chirilă, Dorin Iancu, Sorin Borza și Florin Ardelean.

La rândul lor, corespondențele au continuat să sosească la redacție, în plic sau pe cale virtuală, din îndepărtata Chină, la început de an și din SUA, precum și din Germania sau Austria. Cu o frecvență tot mai scăzută, însă, pentru a înceta în

¹¹⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 553, p. 15. Acesta este primul număr în care apare un text semnat de Radu Moraru.

¹¹⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 550, p. 1.

plină toamnă. Singurul care a continuat colaborarea, până la sfârșit, a fost Călin Ciortin, cel care asigura un trafic informațional dinspre București spre Oradea, cu bune rezultate pentru amatorii de politică. Cât privește interviurile, acestea nu au avut o amplitudine demnă de luat în seamă, poate cu excepția celui luat lui Nicolae Manolescu¹¹⁸ sau cu dialogul dintre Nicolae Moranciu și Dorin Iancu¹¹⁹.

O nouă rubrică demarează la 31 ianuarie, având o frecvență săptămânală (lunea), cu titlul *Premiile Gaffeur*¹²⁰ - gafe prostii, stupidități, țepe, imposturi, de fapt o radiografie săptămânală a vieții publice orădene, așa cum era ea coagulată de către personalitățile vremii, realizată de către „Departamentul de Monitorizare a Aberațiilor, Gafelor și Matrapazlăcurilor al Ziarului Vest”. Din nefericire, o inițiativă bine primită de cititori a fost abandonată după numai șase „topuri” ale ridicolului inventariat la Oradea, firește, nu pentru că ar fi lipsit prilejuririle, dar pentru că un soi de plictis vicios cuprinsese redacția, poate un fel de trăire în avans a momentului în care *Vest*-ul urma să înceteze a mai fi.

Începând cu luna mai, până în septembrie, în pagina a 14-a Călin Ardelean, producătorul știrilor de la PRO TV Oradea, a colaborat la *Vest* cu o rubrică de confesiuni ce se doreau a fi expresia unui spirit boem, dar în același timp rafinat, extrem de atent cu amănuntele care dau relief tristeților sau bucuriilor clipei. Profunde și în același timp cochete, aceste mărturisiri pe fugă erau semnate „Caligula & pigonul”.

Doina Dumiter nu a încetat, nici în 2000, să exerseze comportamentul explorator al ziaristului de eveniment exploatat în grilă senzaționalistă sau patetică. S-a bucurat de o „agendă” încărcată, cu numeroase momente care i-au permis virtuozități de context. Luna ianuarie a inventariat o sinucidere a unui soldat în termen, la Poliția de Frontieră¹²¹, o autodemascare spectaculoasă a unui ucigaș plătit pentru o crimă la comandă plănuită de unchi asupra nepotului¹²², o „execuție în stil mafiot”¹²³, având ca mobil o mașină furată, victima fiind împușcată și apoi incinerată, și o crimă „cadină” consumată în scara unui bloc, de către un locatar deranjat de zgomotul făcut de un grup de tineri¹²⁴. Dar marele eveniment judiciar al începutului de an s-a consumat la Tinăud. *Pentru un soț bețiv: Un cuțit drept în inimă!*¹²⁵, acesta este titlul unui articol în care aceeași Doina Dumiter investighează circumstanțele dramatice în care o femeie și-a înjunghiat soțul bețiv, riscând să facă pușcărie și să lase de izbeliște nu mai puțin de cinci copii. Relevant este faptul că simpatia se îndreaptă, de data aceasta, spre criminală: *O crimă aproape firească: Elena Marcu a ucis într-o clipă de*

¹¹⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 474, p. 1, 6. Interviu a fost realizat de Dumitru Chirilă.

¹¹⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 638, p. 7.

¹²⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 486, p. 3.

¹²¹ *Ibidem*, 2000, nr. 465, p. 1.

¹²² *Ibidem*, 2000, nr. 466, p. 1.

¹²³ *Ibidem*, 2000, nr. 468, p. 1.

¹²⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 483, p. 1.

¹²⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 486, p. 1.

*răzvrătire*¹²⁶, încearcă să-i găsească semnătura unui alt articol circumstanțele atenuante, în care disperarea unei femei bătute sistematic de un bărbat alcoolic a degenerat într-o tragedie. Redactorul pe eveniment al cotidianului se simte obligată să scrie cu simpatie pentru cea care urma să ispășească o grea pedeapsă. La fel ca în cazul crimei din Oncea, de la începutul anului 1999, și de data aceasta întreaga întâmplare devine un *story* jurnalistic. *Vest* relatează¹²⁷ despre înmormântarea lui Viorel Marcu și publică mai multe fotografii, dintre care și pe aceea a celor cinci copii rămași pe drumuri. Tonul devine patetic, ba chiar lacrimogen. Articolul debutează cu scrisoarea pe care unul dintre fii o adresează mamei arestate, în care o asigură că totul este bine și că ei, copiii, nu o consideră vinovată de moartea tatălui lor. Justiția pare a ține seama de cele relatate de presă, crima este anchetată, iar judecata va avea un final care le va oferi ziariștilor o răsplată neașteptată. Munca lor nu fusese în zadar, iar patetismul nu se dovedise atât de ieftin precum se întâmplă de obicei. *Miracolul are loc: Tribunalul Bihor a pronunțat o sentință de bun-simț: Elena Marcu a fost achitată*¹²⁸, exultă, pe prima pagină, spre finalul lunii septembrie, aceeași Doina Dumiter, care crede cu tărie că și ea a avut un rol în decizia finală a judecătorilor (ceea ce nu este chiar o vanitate condamnabilă sau o simplă iluzie!). Nenorocirile se țin lanț, gazetarii sunt mereu pe recepție: un medic este găsit spânzurat, o femeie se aruncă în gol, de la etajul IV, o tragedie se petrece în satul Fughiu¹²⁹, unde tatăl a doi copii moare tăiat de o tocătoare pentru coceni de porumb.

Greva avocaților are drept consecință eliberarea unui criminal periculos, pe motiv de procedură (nu i s-a putut repartiza un avocat din oficiu, pentru apărare), acesta apărând pe prima pagină, într-o fotografie realizată pe strada Republicii (pietonală), la cinci minute după ce a fost eliberat din arest¹³⁰. Cu toate că, începând cu luna martie, anchetele ocupă, de regulă, pagina I, eliberând-o de atrocitățile cotidiene, violurile în diverse ipostaze, cu sau fără perversiuni, cu adolescente sau femei de vârstă a treia, în familie sau în locuri ferite, crimele din Tulcea, Chișlaz (o altă femeie își ucisese soțul, fără a se mai bucura însă de simpatia ziariștilor), Otomani, Săcuieni, Salonta sau Bistra, cazul unor tineri înecați la Oradea sau Vadu Crișului vor continua să se bucure de un interes editorial constant. Morbiditatea va fi diminuată prin subiectele cu iz de reportaj, realizate în locuri de impact. Oborul de animale le prilejuiește lui Dumitru Chișvasi și lui Gabriel Sala mai multe relatări: *Vremea purceilor*¹³¹ s-a ocupat de prețul cu care se vindeau animalele spre sfârșitul lunii martie, iar *Preț bun pentru frumusețea animalului*¹³² a încercat să surprindă oferta globală a celor care, în fiecare luni, se întâlneau la Obor pentru a cumpăra și vinde. „Rușinea” de-a fi homosexual, chestiunea celibatului, femeia și preoția, mizeria ce a

¹²⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 487, p. 1, 6.

¹²⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 488, p. 1, 4.

¹²⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 689, p. 1.

¹²⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 502, p. 1.

¹³⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 503, p. 1, 6.

¹³¹ *Ibidem*, 2000, nr. 535, p. 1.

¹³² *Ibidem*, 2000, nr. 541, p. 1, 4.

provocat o epidemie de diaree la Salonta, micile drame sociale, sarabanda preșurilor, atmosfera specială de la Mănăstirea Izbuc, tentativa prostituatelor de a se constitui într-un sindicat, pentru a se elibera de silniciile „peștilor”, asediul șobolanilor asupra clădirii Tribunalului au fost doar câteva dintre subiectele interesante care au marcat evoluția ziarului, într-o tentativă de a diversifica oferta spre cititori. Nici aceste „zvârcoliri” nu vor avea decât un efect neglijabil, interesul față de ziar păstrându-se la fel de redus.

Caseta redacțională suferă modificări succesive. Criza ziarului este aceea care provoacă unele căutări și instigă la reșezări de personal. Pleacă, la dorința lor sau pentru că nu li se mai solicitau serviciile, Doru Sicoe, Dumitru Chișvasi și Vasile Giurgiu. Vin, în schimb, Daciana Lucaciu și Georgeta Iordan, de la *Jurnalul de dimineață*, dar și Sebastian Repciuc, Ioana Domocoș și Adriana Felherț. Nu se constată o modificare în bine a „materialului uman” din colectivul redacțional. Venirea toamnei amplifică o stare de tensiune mocnită, sentimentul că sfârșitul nu mai poate fi nicicum evitat. Salariile erau plătite doar parțial, cu mare întârziere, impozitele către stat sau alte obligații ale firmei nu mai erau onorate de luni bune, directorul publicației, Mariana Maier, nu mai venea din Statele Unite, iar redactorul-șef, Florin Ardelean, se decide să plece, de la 1 octombrie, la TVS Oradea. Preparativele ce tocmai aveau loc în vederea editării unui nou cotidian, *Realitatea bihoreană*, au generat o migrare masivă, redacția fiind serios „avariată”. Sorin Petrache va fi, la un moment dat, în „cărți” pentru funcția de director al noului cotidian, dar va eșua, așa încât se va duce acolo de unde plecase – *Jurnal bihorean*.

Cel care și-a asumat calitatea de a conduce pe mai departe ziarul este Dorin Iancu. Din nefericire, la scurtă vreme, 22 octombrie, moare în urma unui infarct. *Vest*¹³³ îi consacră toată prima pagină, chiar a doua zi după tristul eveniment, anunțând decesul unui ziarist cu vechi state de servicii, la București, dar care revenise în orașul natal pentru a-și mistui în liniște anii bătrânețelor. Dorin Iancu a avut, se pare, premoniția propriei morți. Anul 2000 i-a prilejuit publicarea unor memorii, sub două titluri, în serial: *File de album* și *Drum prin vremuri*, prin care a scos din tainele memoriei episoade trăite în compania unor personaje importante, din anii liceului, ai Facultății de Filologie a Universității din București sau dintre cei petrecuți în mai multe redacții bucureștene. Farmecul acestora, tenta intimist-melancolică dau substanță unor reverii ce desenează arhitectura subiectivă a unui timp revolut, plin însă de învățăminte și personaje cu personalitate puternică.

Redacția este tot mai restrânsă, în noiembrie Mariana Maier anunță de dincolo de ocean că renunță la directoratul cotidianului. *Vest* trece prin momente tot mai grele. Este nevoit să-și schimbe sediul, după ce și-a suspendat apariția în perioada mutării la noua adresă¹³⁴, pe strada Roman Ciorogariu nr. 50. Noua echipă de conducere este alcătuită din Ovidiu Secară – director și Doina Dumiter – redactor-șef. Cei care mai rămăseseră fideli unui cotidian muribund au fost: Florin Cuc, Lucian

¹³³ *Ibidem*, 2000, nr. 711, p. 1.

¹³⁴ Cotidianul *Vest* a fost suspendat timp de-o săptămână (11 – 16 decembrie).

Tripon, Virgil Marius Sabău, George Naș, Nicolae Moranciu și Asztalos Melinda, la care s-au adăugat mai noii veniți – Nicolae Lile, Simona Bocșa, Loredana Șarba, Laura Flore, Ramona Guga. De asemenea, mai colaborau Dumitru Chirilă, Marin Chelu și Sorin Borza. În prima parte a lunii decembrie, cotidianul *Vest* își mai suspendă, o dată, apariția. De data aceasta, definitiv, fără a mai avea șansa unei reveniri. De menționat este faptul că, până în luna aprilie 2001, redacția a continuat să existe, Florin Maier plătind-o, cu sume modice, din când în când și asigurând solemn că ziarul va cunoaște o nouă glorie. Dar n-au fost decât promisiuni imposibil de onorat. Bunele intenții nu puteau substitui situația economică neplăcută în care se zbătea un om de afaceri urmărit de ghinioane.

Aceasta este scurta istorie a unui cotidian eșuat după nici doi ani și jumătate de existență, dar care pornise la drum cu ambiții nemăsurate și dorința de-a face gazetărie de performanță. A lipsit acea echipă omogenă, capabilă să se înhame la un astfel de proiect. Au existat și perioade de ascensiune, dar care au fost urmate, totdeauna, de regresii imposibil de evitat. Pasiunea nu putea ține locul științei gazetărești. Eforturile făcute pentru a menține *Vest*-ul în viață au fost laborioase și încrâncenate, dar nu au putut lecu o „boală” gravă de care suferea: lipsa unor mijloace materiale capabile să-i furnizeze șanse în lupta cu celelalte trei cotidiene. În plus, Oradea nu oferea condițiile existenței mai multor ziare capabile să genereze profit. Faptul că în anii ce vor veni vom întâlni pe piață, la un moment dat, șapte cotidiene, dintre care două în limba maghiară, și trei săptămânale se datorează interesului special, utilizării lor pentru bătălii politice sau drept mijloace eficiente de șantaj, ignorându-se pierderile înregistrate. *Vest* nu mai putea motiva un astfel de interes, așa că dispariția lui a venit într-un mod natural, cât se poate de firesc. Multe dintre lucrurile frumoase, din punct de vedere jurnalistic, petrecute în redacția *Vest*-ului au deja un loc meritat în istoria post-decembristă a jurnalismului orădean. Acesta este singurul beneficiu al unui experiment ratat. Dar sunt cazuri în care ratarea poate fi chiar frumoasă și, oricât ar părea de curios, utilă.

Ivit într-o noapte, pe o vijelie memorabilă, care a compromis aproape întreg tirajul primului număr, cotidianul *Vest* a încetat să mai „respire” în ajunul ultimului Crăciun din mileniul trei. Foarte puțini îl mai regretă, cei mai mulți l-au și uitat.

5. Jurnal bihorean în fața noilor provocări

Maturitatea unei publicații se verifică în momentele grele, atunci când se pune problema de-a depăși o situație complicată sau, dimpotrivă, de-a ceda. *Jurnal bihorean* a avut parte de o astfel de încercare, cea mai dură din momentul apariției sale, prin „defecțiunea” de la 1 septembrie 1993. În alte condiții și la alte dimensiuni, ceva mai blânde, ziarul din Piața 1 Decembrie a avut de înfruntat o asemenea încercare, în septembrie-octombrie 2000. Atunci, datorită unei redistribuiri a „forței de muncă” ca umare a multiplicării „actorilor” media, redacția a pierdut pe unii dintre cei mai buni redactori și chiar manageri de care dispunea și care, timp de 7 ani, au trudit din greu pentru a transforma publicația în

lider pe piață. Am putea afirma că în anii 1999 – 2000 cotidianul ce-l avea acum patron pe Kiss Alexandru a dispus de cea mai bună echipă redacțională pe care a avut-o vreodată un ziar orădean¹³⁵. Afirmatia se susține pe foarte buna performanță a ziarului, pe capacitatea reporterilor și redactorilor, bine conduși de staff-ul editorial, de a învinge concurența, impunând un produs media de calitate, atractiv, fără mari lacune și cu un nivel minimal de amatorism. Redacția devenise, în Oradea, cea mai profesionistă echipă, iar credibilitatea de care se bucura *Jurnal bihorean* era constant bună. Era o mândrie să lucrezi la acest ziar, sentiment perceput de fiecare angajat. De aici, șocul provocat de „spargerea” echipei, de plecarea spre alte „misiuni” jurnalistice ale celor care se făceau „responsabili” de această faimă. Înainte însă de a analiza ce s-a petrecut în redacția *Jurnal bihorean* în splendida toamnă a anului 2000¹³⁶, merită să facem o analiză a cotidianului, prin intermediul ofertei pe care a avut-o către cititori.

Un prim semn rău este acela că, începând cu 28 ianuarie, Sorin Petrache dispare din caseta redacțională. Cuplul care reușise, mai ales în anii 1997-1998, anchete de senzație, se rupsese. Un divorț care nu știu dacă s-a produs din „nepotrivire de caracter” sau din alte motive, a afectat și mai mult, așa cum se poate lesne constata din consultarea colecției ziarului, departamentul anchetelor. Investigațiile jurnalistice vor putea fi numărate pe degetele de la două mâini, pe întreg parcursul anului. Gloria dezvăluirilor care îi determinau pe cititorii fideli să ia cu asalt chioșcurile de ziare ale urbei, pentru a citi la prima oră a dimineții câteva mistere vinovate din subteranele cu afaceri necurate, a apus. Totuși, în coada unei comete ce altădată fusese atât de strălucitoare, mai putem inventaria câteva răbufniri. Florin Ciucaș mai pune o dată „arma” din dotare pe Universitatea din Oradea, surprinsă, iarăși, în ipostaze neplăcute: *Sorbonica nu dă lefuri, dar se ține de oștepe și excursii*¹³⁷, este titlul anchetei, în care se speculează asupra stării de nemulțumire a unor universitari, deranjați de felul cum erau gestionați banii instituției. De altfel, *Jurnal bihorean* va publica imediat și un document semnat de Gheorghe Ionescu, președintele Corpului profesoral Universitar Oradea: *Banii*

¹³⁵ Afirmatia poate părea riscantă, dar nici până azi, *Jurnal bihorean* nu a reușit să coaguleze o echipă care să ajungă măcar la nivelul mediu al aceleia pe care o avea la începutul anului 2000. Iată componența „Jb”, la începutul anului 2000: Olimpiu Olar – director (dintr-un capriciu al lui, nu a fost trecut în casetă); Mircea Chirilă – director executiv; Ioan Costin – director marketing; Alexandru Seres – editor executiv; Vasile Boitoș – redactor șef; Lia Tătar și Monica Teodora Cuc – redactori executivi; Rodica Boitoș – cultură; Florin Budea – politică; Florin Ciucaș – anchetă; Călin Condoroș – economic; Mircea Jacan – știri locale; Cătălin Sărmășan – sport. Reporteri: Cristian Boroș, Otilia Buda, Sandu Durdeu, Simona Iacob, Dan Ile, Daniel Man, Manuela Moț, Adrian Nicolau, Gavril Nuțiu, Pengo Zoltan, Sorin Petrache, Monica Roman, Dan Simai, Olivia Steer, Florin Șipoș, Haris Wallmen. Fotoreporter: Ovidiu Pascu.

¹³⁶ A fost, cu adevărat, o toamnă magnifică. Termometrele indicau seara, după orele 19, în jurul a 20 de grade Celsius, terasele erau pline, iar venirea iernii s-a făcut brusc, ca și când am fi trecut de la luna septembrie la ...decembrie.

¹³⁷ *Jurnal bihorean*, 2000, nr. 1838, p. 1, 16

*Universității, un subiect controversat*¹³⁸. Avem de-a face cu o premieră. Este pentru prima dată când cineva din interiorul Universității ia o atitudine publică, în nume propriu, semnalând deficiențe ale gestionării unor fonduri. Din acest punct de vedere, putem spune că anchetele anilor trecuți au avut, totuși, un efect: cineva a reușit să treacă de la atitudinea revoltei în debara, la aceea a explimării publice a unui punct de vedere critic. Era un indiciu că societatea românească începea să aibă componentă „civilă”. Dar cu aceasta nu se începe un drum, așa cum am fi dispuși să credem, ci se trage cortina!

După ce aflăm dintr-o notiță de 10 rânduri (!), semnată de Pengo Zoltan, că Universitatea a fost acționată în judecată de către Sindicatul cu pricina, anchetele jurnalistice dispar, pur și simplu, din sumarul cotidianului. Prima care poate fi consultată apare abia în martie: *Exces de zel în numele statului român*¹³⁹, fiind vorba despre faptul că Primăria din Oradea a pus mâna pe imobilele a șapte farmacii, în doar cinci zile. Aceeași chestiune a stăpânirii unor clădiri stă la baza unei alte anchete: *Avicola nu vrea să elibereze un magazin pe care s-a întabulat abuziv*¹⁴⁰. Următoarea anchetă este publicată în luna iulie! De data aceasta, principala realizatoare a documentării este Otilia Buda, chiar dacă semnează și Florin Ciucaș. Subiectul: policlinicile private: *Dosarul Pelican: la CAS Bihor, afaceri murdare pe banii noștri*¹⁴¹. Investigația este foarte bine făcută, speculând un moment de frământări în sectorul sanitar: „Sanitas” declarase grevă și acuza fățiș Casa de Asigurări de Sănătate pentru starea dezastruoasă din spitale. În tot acest timp, foarte mulți bani se scurgeau către sectorul medical privat, „Pelican” fiind o astfel de firmă condusă de fiul unei șefe de birou din CAS Bihor. Ancheta are efect, Otilia Buda anunțând peste doar două zile că „Dosarul Pelican” va face obiectul unei investigații a Poliției, pentru eventuale delictе de fraudă¹⁴².

Dar nu se mai reușește continuitatea, crearea unei atmosfere care să îl determine pe cititor să aștepte o altă dezvăluire de presă, poate chiar în ziarul de mâine. Acestea vor avea tot mai mult un caracter accidental, fiind produsul circumstanțelor favorabile, și nu a unui plan bine conturat. Luna august va avea și ea o anchetă, dar este cu mult prea puțin: *1001 de moduri de a te căpătui în Vamă*¹⁴³, de fapt o trecere în revistă realizată de Laura Gal a tehnicilor și procedurilor prin care se dădea și se încasa șpaga – mai mică sau mai mare – în Vama Borș, traficul cu mașini furate sau alte „mici” delictе de sezon. Punctul fierbinte al anchetei a fost traficul cu persoane, distribuția unor tinere între posesorii barurilor de noapte din România și țările învecinate. Tocmai atunci a ajuns la presă știrea că trei prostituate ar fi ieșit din țară, la „produs”, pe baza unor pașapoarte false, cu complicitatea personalului de la punctul de trecere al

¹³⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 1839, p. 3.

¹³⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 1898, p. 1, 7. Autorul anchetei este Florin Ciucaș.

¹⁴⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 1908, p. 5.

¹⁴¹ *Ibidem*, 2000, nr. 2005, p. 1, 16.

¹⁴² *Ibidem*, 2000, nr. 2007, p. 1.

¹⁴³ *Ibidem*, 2000, nr. 2023, p. 1, 5.

frontierei. Afacerea era profitabilă, interesele foarte mari, iar persoanele implicate aveau o structură de tip mafiot, cu protecție în instituții menite să reprime infracționalitatea. Ziarele au scris pe această temă foarte mult și perfect în zadar.

Revenirea în redacția *Jurnalului bihorean* a „fiului rătăcitor”, Sorin Petrache, după plecările masive din toamnă, revigorează, întrucâtva, ancheta de presă, dar nu o reabilitează decât parțial. De-acum, marile anchete jurnalistice se mutaseră la *Bihoreanul*. Dar să nu anticipăm.

*Un membru al Uniunii Compozitorilor în atenția Poliției Bihor – Bujor Mișcuția a vândut abuziv un imobil proprietatea SCAZ SA*¹⁴⁴, constată cel revenit la matcă, la trei zile după ce a devenit noul titular al „departamentului Anchete”, vacantat de Florin Ciucaș. În fapt, nu era vorba decât de un amestec deloc onorabil într-o dispută din localitatea Avram Iancu, Sorin Petrache fiind „tocmit” ca un fel de avocat, pentru a forța câștigul într-un diferend privind o proprietate. Astfel de gesturi „cavalerești” au comis foarte mulți jurnaliști în „anchete” măsluite, așa încât cel ce ataca să intre în posesia unui bun, avut în stăpânire de cel atacat. Cerneala tipografică a ținut, poate de prea multe ori, locul tușului utilizat de grefier. Fără a se încurca însă în astfel de amănunte, Sorin Petrache va lua atitudine și în alte contexte vindicative: *Asociația Veteranilor retrace decorațiile eroilor mincinoși*¹⁴⁵, scrie în titlul unui articol în care este vorba despre 20 de veterani de război care, pentru a câștiga un ban în plus, s-au declarat ca fiind decorați, în urma faptelor de eroism din război. Așadar, Asociația Vetereanilor retrăgea ceea ce veteranii nu aveau! Cea de-a treia anchetă jurnalistică documentată are titlul *FPS intenționează să vândă un fals*¹⁴⁶, fiind vorba de „SC Prest Local SA Aleșd”, o parte a fostului RAGCL Aleșd, care urma să fie privatizat prin metode dubioase. În sfârșit, ultima anchetă a anului realizată de Sorin Petrache se referă la *Afaceri păguboase stropite cu alcool, la Cerealcom SA Oradea*¹⁴⁷. Dar poate că una dintre cele mai bune investigații a fost realizată de o colaboratoare a ziarului, Mariana Gavrilă¹⁴⁸, chiar între Crăciun și Anul Nou: *Escrocherii de miliarde cu benzină pentru aviație – fiul unui șef din IGP este implicat în contrabanda cu produse petroliere*¹⁴⁹, anticipând, într-un fel, episodul din primăvara anului 2001, când Adrian Tătău, fiul prefectului de Bihor, Aurel Tărău, a fost arestat într-un dosar complex privind contrabanda cu produse petroliere, declanșând un scandal care nu s-a terminat nici până în ziua de azi.

Cu toate, putem număra zece anchete declanșate, documentate și publicate de jurnaliștii de investigație ai *Jurnalului bihorean*. Sigur, este foarte puțin în raport cu anii precedenți, dar prin asta nu putem sancționa o eventuală

¹⁴⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 2060, p. 5.

¹⁴⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 2079, p. 7.

¹⁴⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 2095, p. 6.

¹⁴⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 2111, p. 7.

¹⁴⁸ Mariana Gavrilă era, în anul 2000, corespondentul pentru zona de nord-vest pentru cotidianul *Ziua*.

¹⁴⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 2137, p. 7.

lipsă de interes din partea redacției. Pe de altă parte, nu este exclusă o prudență comandată chiar de către patronul ziarului, potentul om de afaceri Kiss Alexandru, care în urmă cu cinci ani a fost arestat, intrând în conflict deschis cu șeful poliției de atunci, generalul Lazăr Cârjan. Presa a relatat pe larg despre cele întâmplate actualului președinte al UDMR Bihor și al Consiliului Județean, fără ca remarcile ziarelor să-i fi pricinuit o plăcere nemaipomenită. De aceea, proverbul „ce ție nu-ți place, altuia nu face!” poate fi chiar frâna ce a determinat o rărire a anchetelor la *Jurnal bihorean*.

Actualitatea fiecărei zile, abordarea subiectelor fierbinți, încercarea de a elabora fiecare ediție de ziar la „parametrii” unei realități consemnată cu fidelitate și discernământ au constituit țințele redacției. Din acest punct de vedere, cotidianul din Piața 1 Decembrie a continuat să fie „oglanda” cea mai fidelă a fiecărei zile, remarcându-se peste celelalte cotidiene locale.

Anul nu a dus lipsă de subiecte. Unul dintre ele s-a referit chiar la fostul patron al ziarului, Viorel Știube. Luna aprilie a adus mai multe arestări ale acestuia. Redacția nu se ferește să relateze despre necazurile fostului proprietar al ziarului. Dimpotrivă, într-un material amplu, început chiar pe prima pagină, Florin Ciucaș își începe seria de articole: *Omul de afaceri Viorel Știube a fost arestat*¹⁵⁰. Este menționat drept motiv al emiterii unui mandat de arestare pentru 30 de zile, de către Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Oradea, faptul că Viorel Știube, considerat de semnat „unul dintre cei mai cunoscuți, dar și controversați oameni de afaceri orădeni”, înșelase Banca „Ion Țiriac” cu circa 350.000 dolari. Va urma un șir parcă nesfârșit de eliberări și rearestări.

La numai două zile după articolul care menționa spectaculosul episod al arestării, la 18 aprilie, același Florin Ciucaș aduce la cunoștință publică decizia privind temeinicia măsurii arestării: *Tribunalul a declarat ilegală arestarea lui Viorel Știube*¹⁵¹. „Epopoea Știube” prinde accente dramatice, pe care fostul său ziar nu pregetă să le consemneze: *Viorel Știube eliberat și reținut în aceeași zi*¹⁵²! Într-adevăr, după ce Curtea de Apel a decis eliberarea celui arestat, Poliția a emis un ordin de reținere pentru 24 de ore, ținând cu orice preț să nu scape „pasărea” din mână, pentru prezumția de nevinovăție de pe gard. În urma inițiativei poliției, Parchetul Curții mai eliberează un mandat de arestare pentru 30 de zile¹⁵³. Acesta este, firește, atacat de către avocații omului de afaceri. Tăcerea nu apucă să se așeze peste caz, dar nici atenția ziariștilor nu scade, chit că urma relaxarea, cu ocazia zilei de 1 Mai, un bun prilej pentru Florin Budea, redactorul politic al publicației, de a scrie și semna o pagină întreagă, electorală, sub titlul *PD reînoadă tradiția de Armindeni*¹⁵⁴. Nu bine au fost mistuiți micii și nici nu s-au

¹⁵⁰ *Ibidem*, 2000, nr.1923, p. 1, 12.

¹⁵¹ *Ibidem*, 2000, nr. 1925, p. 1.

¹⁵² *Ibidem*, 2000, nr. 1931, p. 1.

¹⁵³ *Ibidem*, 2000, nr. 1932, p. 1.

¹⁵⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 1935, p. 6. *Jurnal bihorean* a practicat această metodă, deloc potrivită: reporterii și redactorii au semnat articole cu vădită tentă electorală, mai ales interviuri, relativizând

risipit cu totul amintirile în spumă de bere de la chermeza din Parcul „Nicolae Bălcescu” sau de la Ștrandul Ioșia Nord, că Florin Ciucaș își exersează vigilența: *Arestat a treia oară în trei săptămâni – Viorel Știube este pe cale să înscrie un record în materie*¹⁵⁵. Nu mai apucă însă să prindă „Cartea recordurilor”, câtă vreme avocații au reușit să convingă judecătorii să-i comute clientului lor măsura arestării preventive în interdicție de-a părăsi localitatea¹⁵⁶. „Telenovela” ce l-a avut în rolul principal pe Viorel Știube, iar în acela de curtezană cu capricii chiar Justiția bihoreană, s-a încheiat exact la timp pentru a face loc unui alt scandal, urmărit în toate episoadele sale, cu profesionalism, de către *Jurnalul bihorean*. Este vorba despre pierderea președinției Consiliului Județean de către Mihai Bar și atacarea în justiție a modului cum s-a constituit noua conducere a legislativului județean. Întreagă această tevatură s-a conexasă cu problemele pe care același Mihai Bar le-a avut cu colegii din conducerea PDSR Bihor. Înainte de a consemna conflictul tocmai anunțat, să remarcăm insistența cu care Florin Ciucaș a urmărit și a relatat despre un alt scandal, în vogă la momentul respectiv: afișele electorale ale lui Ion Iliescu aduse din Franța: *Anchetă la Vama Borș: documentele privind contrabanda cu afișele electorale ale lui Ion Iliescu au dispărut*¹⁵⁷. În plină campanie electorală pentru alegerile locale, acest subiect a inflamat presa, mai ales media centrală. Spre meritul său, Florin Ciucaș a insistat și a scris mai multe articole despre consecințele acestei afaceri pentru câțiva lucrători vamali și polițiști din Vama Borș: *Vameșii din Borș anchețați de Parchetul General*¹⁵⁸ și *Se strânge lațul în cazul contrabandei cu afișele lui Iliescu*¹⁵⁹. Firește, totul rămâne într-o ceață densă, scandalul afișelor constituind unul dintre misterele campaniei electorale pentru alegerile generale din 2000, bine păzite până în ziua de azi.

Revenind însă la „războiul” local dintre noul Consiliu Județean și președintele PDSR Bihor, Mihai Bar, constatăm faptul că oamenii de la *Jurnalul bihorean*, Florin Budea și Manuela Moț, au dat dovadă de un excelent spirit anticipativ: *PDSR în genunchi: la conducerea Consiliului Județean este anunțat un triumvirat PD-UDMR-Apr*¹⁶⁰. Acestuia i se va adăuga și UFD-ul, provocând o criză și boicotarea, în două rânduri, din partea PDSR-ului, aliat cu PRM, a ședințelor de constituire a noii structuri de conducere¹⁶¹. Până la urmă, inevitabilul se produce: la cea de-a treia tentativă, Consiliul Județean își alege trioletul: Ștefan

nepermis diferența care trebuie să existe între publicitatea electorală, marcată ca atare, și articolele redacționale. De multe ori, se insinuează bănuiala că un redactor sau altul este membru al staff-ului electoral, în serviciul politicianilor aflați în cursă.

¹⁵⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 1937, p. 3. Prima pagină era ocupată de subiectul privind un jaf armat la o agenție CEC și de faptul că 28 de salontani erau suspecți de dizenterie.

¹⁵⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 1938, p. 1.

¹⁵⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 1945, p. 1.

¹⁵⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 1947, p. 1.

¹⁵⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 1948, p. 1, 20.

¹⁶⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 1968, p. 1, 12.

¹⁶¹ *Ibidem*, 2000, nr. 1970, p. 1, 16; nr. 1973, p. 1.

Seremi – președinte, Ionel Avriganu (UFD) – vicepreședinte, Kiss Alexandru – vicepreședinte¹⁶². Ex-președintele nu acceptă înfrângerea: *Mihai Bar vs. Consiliul Județean*¹⁶³, titrează Manuela Moț, articolul său insistând asupra motivului pentru care liderul pedeserist a atacat în contencios administrativ modul cum s-a constituit conducerea forului județean: caracterul ilegal al modificării ordinii de zi care a dus la votarea celor trei noi șefi. Se declanșează astfel un șir lung de procese în care sorții au fost schimbători. Primul care s-a bucurat a fost Mihai Bar: *Lovitură de teatru la Curtea de Apel: instanța îi dă câștig de cauză lui Mihai Bar în procesul cu Consiliul Județean*¹⁶⁴, anunță aceeași Manuela Moț. Numai că Bar nu are timp să savureze succesul mijlocit de judecătoria Toros Vig Anamaria, fiind la un pas de a fi suspendat din funcția de președinte de filială a PDSR: *PDSR Bihor în clocot: în urma eșecului din alegeri, Mihai Bar e suspendat și nu prea*¹⁶⁵, constată, ambiguu, Florin Ciucaș și Manuela Moț, la sfârșitul lunii iulie, remarcând într-un alt articol că *Pseudo-președintele PDSR Bihor nu vrea să ia act de realitate – 18 membri ai conducerii filialei au semnat pentru suspendarea sa din funcție*¹⁶⁶. Cei doi ziariști sunt net împotriva lui Mihai Bar, mergând pe mâna celor care doreau mazilirea orgoliosului politician.

Luna august provoacă încingerea spiritelor la o intensitate insuportabilă. În același număr, *Jurnalul bihorean* face loc pe prima pagină la două articole care dau imaginea luptelor intestinale din PDSR, purtate până dincolo de orice rațiune: *Președinte cu voia Bucureștiului – Mihai Bar rămâne în fruntea PDSR*¹⁶⁷, este primul articol, chiar în centrul paginii, pentru ca într-o coloană în dreapta să fie inserat articolul *Adversarul lui Mihai Bar a fost bătut bestial*¹⁶⁸. Cel bătut a fost Ioan Bercea, după cum am mai spus. *Jurnal bihorean* va consemna și opinia poliției față de bătaia de pomină încasată de secretarul executiv al PDSR Bihor, adversar de moarte al lui Bar: *Poliția consideră cazul Bercea ciudat*¹⁶⁹, fapt consemnat de Harris Wallmen, pentru ca doar peste trei zile, Florin Ciucaș să relateze despre o schimbare de atitudine neverosimilă din partea victimei: *Ioan Bercea regretă plângerea depusă la poliție*¹⁷⁰, este titlul materialului, șocant, câtă vreme războiul dintre grupările PDSR era mai aprig ca oricând. Este posibil însă ca intervenția conducerii de la București să determine stoparea unui conflict care putea dăuna imens partidului lui Iliescu și Adrian Năstase, în campania electorală pentru alegerile generale.

¹⁶² *Ibidem*, 2000, nr. 1977, p. 1. Articolul are titlul *PDSR e K.O.*, fiind semnat de Florin Budea și Manuela Moț.

¹⁶³ *Ibidem*, 2000, nr. 1988, p. 3.

¹⁶⁴ *Ibidem*, 1991, nr. 1991, nr. 1, 20

¹⁶⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 2009, p. 1, 20

¹⁶⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 2010, p. 3.

¹⁶⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 2031, p. 1, 16. Articol semnat de Florin Budea.

¹⁶⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 2031, p. 1. Articol semnat de Florin Ciucaș.

¹⁶⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 2040, p. 3.

¹⁷⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 2042, p. 3.

În paralel, are loc lupta pentru președinția Consiliului Județean. După un prim succes, Mihai Bar nu va ști să pună la punct o strategie victorioasă. Tocmai când mai mulți lideri locali ai PDSR, în frunte cu președintele semi-suspendat, se aflau la București pentru a participa la lansarea oficială a lui Ion Iliescu în cursa pentru Cotroceni, la Oradea consilierii județeni au ales o altă conducere, dar care s-a „nimerit” să fie exact aceeași ca prima dată¹⁷¹. Cel autoproclamat „cel mai iubit dintre bihoreni” acuză „un puci ordinar” și o hoție. Atacă din nou în justiție. Ca răspuns, sătulă de conflictul ce părea să devină unul permanent, conducerea Consiliului Județean demisionează în bloc¹⁷². Bar nu are nici acum răgazul să se bucure. Dan Simai este redactorul *Jurnalului bihorean* care, după patru luni de lupte crâncene, anunță armistițiul: *Consiliul Județean are conducere*¹⁷³. Aceasta era la al treilea mandat de la alegerile din luna iunie, datorită proceselor și deciziilor diferitelor instanțe. Ștefan Seremi, Kiss Alexandru și Ionel Avrigeanu¹⁷⁴ rămâneau să conducă destinele județului. Imediat apoi, același Mihai Bar pare a fi urmărit de ghinioane: o decizie luată la București îl scoate din poziția de președinte al filialei, PDSR Bihor fiind condus, interimar, de senatorul Liviu Maior¹⁷⁵. Mihai Bar nu a mai avut timp să mai bată pe cineva, ci s-a avântat în confruntarea cea mai importantă a momentului: stabilirea listelor pentru Senat și Camera Deputaților. Dorea cu ardoare un loc în Parlamentul României. Îl va obține, ca deputat, dar mandatul său nu va fi unul obișnuit, fiind suspendat din PDSR, în iunie 2002, și revenind doar în preajma alegerilor locale, din mai 2004.

O bună prestație în redacția *Jurnalului bihorean*, după un stagiu scurt la *Jurnalul de dimineață*, a avut Florin Șipoș, cel care va ajunge să conducă, din octombrie, departamentul cultură. S-a remarcat prin curaj în abordarea subiectelor, deloc timorat de anvergura oamenilor de cultură cu care s-a confruntat. Stă drept mărturie acestui lucru articolul de fond scris pe marginea spectacolului dat cu ocazia aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu, cu titlul: *Nașterea lui Eminescu înmormântată la Teatrul de Stat*¹⁷⁶. Cronicarul cotidianului este drept și nemilos. El taxează atitudinea slugarnică și tembelă față de Eminescu, ritualul siropos și fals-solemn, comportamentul hagiografic, în care ceremonialul ucide spiritul. Florin Șipoș trage concluzii amare: „Românii nu s-au dezbatut de festivisme. Spectacolul <<La steaua care-a răsărit...>>, care a avut loc sâmbătă, la amiază, în sala Teatrului de Stat Oradea, a semănat cu defunctele Cântări ale României”¹⁷⁷. Florin Șipoș scrie adecvat, altfel

¹⁷¹ *Ibidem*, 2000, nr. 2057, p. 1.

¹⁷² *Ibidem*, 2000, nr. 2071, p. 1

¹⁷³ *Ibidem*, 2000, nr. 2074, p. 1, 7

¹⁷⁴ Nu își va termina mandatul, ca vicepreședinte, fiind schimbat, printr-o manevră politică, în anul 2001, pentru a face loc unui PDSR-ist, Gavrilă Ghilea.

¹⁷⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 2078, p. 1.

¹⁷⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 1846, p. 1.

¹⁷⁷ Un alt articol dedicat locului pe care Eminescu îl ocupă în cultura română a scris Alexandru Seres. Intitulat *Orbirea de Eminescu*, articolul pune în discuție calitatea de „statuie intangibilă” a

decât pentru o revistă de cultură specializată, despre evenimentele culturale ale urbei, de la Salonul Internațional de Carte, la Târgul Meșterilor Populari, fără a uita de lansările de carte, de spectacolele sau vernisajele ce se succedau după un anume tipic destul de provincios, într-un municipiu ce suferea și el de pe urma demonetizării culturii, în tranziție. Merită, de asemenea, reținute interviurile realizate de tânărul jurnalist. Unul dintre ele luat lui Ioan Moldovan, redactorul-șef al revistei de cultură „Familia”¹⁷⁸, un altul regizoarei de teatru Alina Hiristea¹⁷⁹. Nu este trecută cu vederea nici Liana Cozea¹⁸⁰, cea care tocmai lansase cartea „Portretul unei doamne”, o monografie dedicată Danei Dumitriu. Alte dialoguri interesante au fost realizate cu sculptorul Ovidiu Maitec, actorul nonagenar Valentin Avrigeanu și cu Ana Blandiana.

Sobru, clar în expresie, fără a depăși propria „umbră”, documentat și atent la detalii, având o cultură generală destul de consistentă, Florin Șipoș a fost un exemplu de bun ziarist, care a știut să-și facă meseria, pur și simplu. A fost ajutat în acest sens și de împrejurarea că nu era bântuit, asemenea unor jurnaliști complexați, de „culpa” de-a nu fi avut succes ca prozator, poet sau critic literar. Lipsa acestui „surmenaj” costisitor i-a netezit calea spre statutul de jurnalist cultural respectat.

Jurnalul bihorean de duminică și-a confirmat și în 2000 clasa, buna calibrare în raport cu țintele propuse. El s-a păstrat la standardul de cea mai bună publicație de divertisment din spațiul local. De altfel, nu s-ar putea spune că avea de înfruntat o concurență semnificativă! *Jurnalul de dimineață color* se împotmolise în scârnavii, iar *Crișana plus de duminică* avea un program dedicat mai cu seamă „chestiunii naționale” și răfuieiilor politice și abia apoi două-trei pagini cu scop relaxant.

Chiar primul număr din anul 2000 anunța intenții dintre cele mai ambițioase. Alexandru Seres aruncă, pe prima pagină, o *Punte între milenii*¹⁸¹, pentru ca alte două materiale să suscite curiozitatea cititorilor: *150 de ani de la unificarea urbei și Scurt istoric al Clinicii de Urologie din Oradea*, al cărui constructor a fost dr. Gheorghe Bumbu. Uneori putem fi surprinși atunci când citim ceva neașteptat. Dan Simai, poate cel mai serios jurnalist al ultimului deceniu din veacul trecut, dacă ne referim la presa locală – inteligent, dinamic, migălos, rezistent la rutină, dar înainte de toate un mare caracter -, a publicat notele sale de călătorie în Danemarca, sub un titlu inspirat: *Morile de vânt ale*

poetului, transformarea unui personaj viu în sanctuar. Alexandru Seres preferă o atitudine radicală: „Să ne despărțim de Eminescu. Dar nu doar pentru a-l putea privi din nou, cu detașare, ci mai ales pentru a ne putea regăsi pe noi înșine” – în *Jurnal bihorean de duminică*, 2000, nr. 145, p. 1.

¹⁷⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 1905, p. 5.

¹⁷⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 1950, p. 5.

¹⁸⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 1962, p. 5.

¹⁸¹ *Jurnal bihorean de duminică*, 2000, nr. 143, p. 1. Fotografia publicată în dreapta textului are o valoare simbolică, înfățișând o punte suficient de rudimentară și cârpită pentru a trezi angoase la o eventuală trecere, chiar și pentru cei îndrăzneți.

*Wallhalei*¹⁸², ce dă aură unui text care ne dezvăluie un călător cu stofă rară. După un interviu cu liderul trupei „Celelalte cuvinte”, Călin Pop¹⁸³, realizat de Cristian Boroș, și o întrebare care dezvăluie vanitățile unei provincii cu pretenții – *A fost sau nu Eminescu la Beiuș?*¹⁸⁴, suntem invitați la Salonta, pentru a face cunoștință cu un îndrăgostit de stele, astronomul amator Kosa-Kiss Attila¹⁸⁵.

Standardul cultural al publicației, provocarea de-a nu fi considerată doar o fițuică de curiozități și mesaje la rubrica „matrimoniale” au reprezentat o constantă. Un argument este și articolul *Ultimul aristocrat al spiritului*, închinat de Alexandru Seres, eseistul de serviciu al redacției, lui Alexandru Paleologu, scris oarecum într-un registru al timpurilor crepusculare, pentru care seva, grandoarea și voluptățile aparțin unei durate ce-a apus irevocabil. Dar și prezentul își poate contempla propriile splendori. Totul este să ai ochi pentru a vedea, uneori fiind necesare, e adevărat!, și nările. Este și cazul Simonei Iacob¹⁸⁶, un reporter cu simțurile mereu în transă, care face un portret adulmecat de reveriile boeme unei femei care oferea și mai oferă flori celor care se desfată îndelung, seara, pe terasele și în localurile orădene. *Fata care vinde flori*¹⁸⁷ este titlul unui material deopotrivă melancolizant și romantic, un portret veridic al celei care aduce trandafirii în preajma meselor tulburate de sentimente sau polemici alcoolizate. Totul pare decupat dintr-un film cu domnițe și cavaleri medievali, teleportați într-un viitor epigonic.

Alexandru Seres mai riscă o dată să ne instige la a gândi pe muchie de cuțit, lansând întrebarea, mai degrabă convenită unei publicații științifice decât unui jurnal duminical: *Antonescu: erou sau criminal?*¹⁸⁸ (numai nesocotiții pot cădea într-o astfel de dilemă, un fel de capcană perfectă!), pentru ca, o săptămână mai târziu, să aflăm despre gestul temerar al unui tânăr „softist” orădean, care a preferat să rămână pe malurile Crișului Repede, în loc să adaste în lunca râului Potomac, deși fusese stăruitor curtat de americani¹⁸⁹. În același număr, Alexandru Seres exprimă *Un gând despre Eminescu și Cioran*¹⁹⁰, în stilul său paradoxal și iconoclast.

Aproape fiecare număr propune teme interesante. Trebuie, obligatoriu, să amintim materialul realizat de Harris Wallmen cu privire la cel mai bun prieten al omului – *Căinele, prieten sau dușman*¹⁹¹, dar și relatarea despre oamenii pentru

¹⁸² *Ibidem*, 2000, nr. 144, p. 1, 12: nr. 147, p. 3.

¹⁸³ *Ibidem*, 2000, nr. 146, p. 1, 3

¹⁸⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 148, p. 3. Un articol semnat de Ciprian Toma.

¹⁸⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 150, p. 1.

¹⁸⁶ Din nefericire, Simona Iacob nu a fost foarte prezentă, în 2000, poate și pentru că și-a deșertat misterele pe care le avea în poșetă, în ultimii doi ani anteriori.

¹⁸⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 161, p. 1

¹⁸⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 162, p. 1.

¹⁸⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 163, p. 3. Numele tânărului este Horațiu Tănescu. Articolul este semnat de Olivia Steer.

¹⁹⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 163, p. 2.

¹⁹¹ *Ibidem*, 2000, nr. 176, p. 1, 4.

care fericirea este un experiment cotidian asumat - hipioții, hoinarii de vocație, cei pentru care dragostea nu este un sentiment, cât un mod de existență: *Poporul curcubeului s-a adunat în România*¹⁹². Nu putem trece cu vederea articolul semnat de Veronica Bursașiu, proaspăt sosită de la *Crișana*, intitulat *Fața ascunsă a președintelui*¹⁹³, o evocare realizată pe baza mărturiilor prefectului de Bihor, Valerian Țibu, fost consilier prezidențial, despre Emil Constantinescu, văzut prin prima muncii discrete, de la Cotroceni. În sfârșit, din decupajul realizat pe criterii foarte severe, face parte și articolul semnat de Pengo Zoltan, care reface istoria centenară a teatrului orădean – *Nașterea unui teatru*¹⁹⁴.

Jurnalul bihorean de duminică a fost una dintre cele mai inspirate idei ale echipei din Piața 1 Decembrie. Apreciat, așteptat de cititori, consultat în fugă sau răsfoit temeinic, el a dat fiecăruia câte ceva, fără a fi nici elitist, dar nici frivol. Faptul că el nu mai există astăzi este o eroare.

Sfârșitul anului 2000 a fost unul nefericit pentru *Jurnalul bihorean*. Publicația avea să-și piardă, în decursul unei singure luni, o bună parte dintre cei care au creat, lansat și consacrat cotidianul. Caseta redacțională de joi, 14 septembrie, indică primele „dezertări”¹⁹⁵: Mircea Chirilă, Florin Budea, Olivia Steer, Simona Iacob, Cătălin Sărmășan, Ovidiu Pascu. Două zile mai târziu, „dispare” Florin Ciucaș. Toți aceștia au pus bazele săptămânalului *Bihoreanul*. Din 30 septembrie, nu-i mai găsim în colțul din stânga al paginii a doua nici pe Sandu Durdeu, Daniel Man și Manuela Moț. Cei trei vor lua drumul noului cotidian, *Realitatea bihoreană*, prima publicație locală a fraților Ioan și Viorel Micula. Interesant este faptul că Mircea Chirilă, deși pleacă, continuă să publice *Butoiul cu mămăligă*, până în ultima zi a lunii septembrie. La despărțirea de cititorii săi, gazetarul orădean cu ironia cea mai cizelată și cu inteligența cea mai ludică, scrie un text sărat ca o lacrimă: *Adio, dar rămân cu tine*¹⁹⁶. *Butoiul cu mămăligă* a fost una dintre cele mai longevive rubrici din presa locală (primul text, în ianuarie 1993), dar mai ales cea mai îndrăgită. La despărțirea de rubrica sa, Mircea Chirilă s-a înstrăinat de-o parte din el însuși.

Firește, cei rămași, mai ales Olimpiu Olar și patronul Kiss Alexandru, nu vor sta prea mult pe gânduri, ci vor căuta oameni pentru a trece onorabil, dar mai ales fără scăderi de tiraj, peste momentul cel greu. Astfel, Dan Simai își asumă departamentul „politic”, cu rezultate bune, Alexandru Seres își rezervă „evenimentul”, iar mai multe nume încep să se rodeze într-o echipă exigentă și performantă: Simona Drimbău și Marius Tătar, la care se adaugă „achizițiile” de la *Crișana*: Anca Fetea și Veronica Bursașiu. O „reparație” mai bună nu avea cum să aibă loc, ținând cont de „materia primă” existentă pe piața ofertelor.

¹⁹² *Ibidem*, 2000, nr. 179, p. 1, 3. Articolul este semnat de Pengo Zoltan, un om original, acaparat de filosofii orientale și practicile oculte.

¹⁹³ *Ibidem*, 2000, nr. 183, p. 3.

¹⁹⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 184, p. 1, 3.

¹⁹⁵ *Jurnal bihorean*, 2000, nr. 2050, p. 2.

¹⁹⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 2064, p. 16

În ultimul număr editat în anul 2000, colectivul are puterea să-l îndemne pe cititor: *Vino cu noi în mileniul trei!*¹⁹⁷. Îndemnul este unul optimist, investit cu speranțe. Mai mult de-atât, se știe că te poți vindeca doar dacă îți înfrunți trauma. Echipa de la *Jurnal bihorean* a editat, în aceeași ultimă ediție din mileniul II, o pagină intitulată *Bihoreanul – supliment satiric milenar al Jurnalului bihorean*¹⁹⁸, drept remediu capabil să înlocuiască o psihoterapie de grup. Venise clipa bucuriei, a celebrării unui efort de șapte ani și patru luni. Maturitatea jurnalului se verificase la modul strălucit. „Cutremurul” a provocat daune minime. Mileniul al III-lea putea fi celebrat fără remușcări sau mâinii de context¹⁹⁹.

6. Realitatea bihoreană – spre presa de trust

Realitatea bihoreană, „cotidian de informație și atitudine democratică”, a apărut ca element al primei structuri media concepută într-un holding industrial-economic din spațiul bihorean. Ziarul este prima extensie în plan local în domeniul publicațiilor, după ce frații Ioan și Viorel Micula, patronii unor firme din domeniul industriei alimentare, serviciilor hoteliere și producției și consumului cu alcool, au decis să-și construiască un segment media, integrat pe verticală și orizontală. *Realitatea românească* a fost cotidianul lansat la București, cu arie națională, iar „mezinul” său orădean era menit a consolida un început de construcție. În bună măsură, publicația a bulversat media locală, spre un sfârșit de an 2000 care prevestea mutații semnificative. Impactul a fost semnificativ, pentru că modifica managementul media și reconfigura „detaliile” funcției presei aflată în serviciul public.

Cotidianul local al fraților Micula aduce o inovație și relansează un format. Este vorba despre faptul că avem de-a face cu singurul ziar local care a apărut cu o ediție ce a purtat, pentru ziua primei apariții, 15 octombrie 2000, numărul „0” (zero)²⁰⁰. Fiind o zi de duminică, iar preparativele pentru scoaterea primului număr fiind aproape gata, patronii s-au gândit să-i facă o surpriză președintelui PNL, Theodor Stolojan, prezent la Oradea într-un turneu electoral pentru alegerile generale din luna noiembrie. Campania electorală tocmai demarase²⁰¹, fostul

¹⁹⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 2139, p. 1.

¹⁹⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 2139, p. 9.

¹⁹⁹ Ultimul număr al anului 2000 avea următoarea casetă redacțională: Ioan Costin – director general adjunct; Vasile Boitoș – redactor-șef; Lia Tătar și Monica Seres – redactori executivi; Camelia Bușu – secretar de redacție; Rodica Boitoș – educație; Anca Fetea – economic; Mircea Jacan – știri locale; Gavril Nuțiu – sport; Dănuț Onofrei – divertisment; Sorin Petrache – anchetă; Alexandru Seres – eveniment; Dan Simai – politic; Florin Șipoș – cultură. Reporteri: Teodor Biriș, Cristian Boroș, Otilia Buda, Veronica Bursășiu, Simona Drimbău, Cristina Ghilea, Dan Ile, Pengo Zoltan, Monica Roman, Marius Tătar, Harris Wallmen. Fotoreporteri: Raul Mateaș, Adrian Nicolau. Director: Olimpiu Olar. Din nefericire, nici echipa aceasta nu va funcționa prea mult timp. Alți oameni de valoare vor pleca, fără a fi înlocuiți cu ziaristi pe măsură.

²⁰⁰ *Realitatea bihoreană*, 2000, nr. 0, p. 1.

²⁰¹ 12 octombrie a fost data lansării oficiale a campaniei electorale.

director general al firmei „Transilvania General Import Export”, Cornel Popa, se lansase în politică, devenind candidat pentru Camera Deputaților pe listele PNL Bihor, așa încât un ziar „de casă” era binevenit. Tirajul nu este distribuit în chioșcuri, ci numai la Casa de Cultură a Sindicatelor. Cu toate acestea, numărul „0” este considerat ca făcând parte din istoria cotidianului. În ceea ce privește formatul, *Realitatea bihoreană* încearcă să reabiliteze dimensiunile A2, cu oglinda paginii de 56 cm x 38 cm. Tentativa era un experiment îndrăzneț, câtă vreme *Noua Gazetă de Vest*, la începutul lunii februarie 1992, a avut o intenție similară, dar a eșuat doar după câteva numere. De altfel, toate publicațiile locale au adoptat forma de tabloid, din considerente de comoditate a lecturii și de simplificare a paginației.

Prima pagină al noului cotidian, a cărui viață am putea spune că a început cu o zi înainte de începerea numărătorii firești, avea în centru o fotografie ce îi înfățișa pe Theodor Stolojan, Cornel Popa, Viorel Micula și Tiberiu Sanislav (un alt candidat pentru Parlamentul României din partea PNL, fără a fi însă de origine din Bihor), sub un titlu la corp 50: *Liberalii își lansează astăzi candidații pentru Parlamentul României*. De asemenea, în stânga era paginat editorialul, într-o rubrică ce avea titlul *Verde-n față*, semnat de Inocențiu Voinea, un ziarist adus de la București pentru a pregăti lansarea ziarului. Într-o coloană din dreapta erau două știri la o rubrică intitulată *Cafeneaua cu știri*, având deasupra datele calendaristic astronomice ale zilei și cursul valutar, iar dedesupt informații cu privire la starea vremii. În interior, pagina a doua era de „publicitate electorală”²⁰², a treia era dedicată politicii, a patra și a cincea cuprindeau informații cu caracter economic, iar a șasea insera știri și materiale cu pregnanță socială. În ceea ce privește a doua parte a numărului apărut în 12 pagini²⁰³, acestea aveau următoarea structură: „eveniment”, „reportaj”, „magazin”²⁰⁴, „timp liber”²⁰⁵, „sport”, iar ultima reproducea posterul electoral al lui Cornel Popa. Semnatarii articolelor au fost: Inocențiu Voinea, Daciana Lucaciu, Stelian Abrudan, Sorin Șandor, Manuela Moț, Călin Condoroș, Florin Alexandru, Adriana Felherț, Mirela Purav, Mihaela Alexandru, Sarita Costan, Alina Albu, Raluca Indricău, Vasile Giurgiu, Victor Mihalcea, Ciprian Borza. Primul număr a fost gratuit. El nu a purtat nici o mențiune privind adresa redacției, editorul și nu a inserat o casetă redacțională. De altfel, din acest punct de vedere, lucrurile rămân neschimbate, *Realitatea bihoreană* fiind singurul cotidian local care nu avea mențiuni, firești, de uz general acceptat, privind componența redacțională. Ea poate fi „descifrată” doar după semnatarii articolelor. Ziarul este color, pentru paginile 1, 2, 11 și 12, iar în rest, alb-negru.

După acest prim și ultim „antrenament cu public”, apare pe piață ediția cu numărul 1, luni, 16 octombrie, la prețul de 3.500 lei. Aflăm, totuși, adresa – str.

²⁰² Un interviu cu Cornel Popa, un scurt istoric PNL și Programul de guvernare al PNL.

²⁰³ Până la sfârșitul anului, toate numerele au avut 12 pagini, format A2.

²⁰⁴ Aceasta cuprinde, desigur, nelipsitul „Horoscop”, alături de rubrica „Rețeta zilei”, sfaturi privind cucerirea unei femei din diverse zodii, curiozități din lumea largă.

²⁰⁵ Programe și recomandări TV, programul cinematografelor, un grupaj cu bancuri.

Menuorut, 20-22. În plus, sunt indicate trei numere de telefon, unul de fax, iar într-o notiță se cer scuze cititorilor pentru „slaba calitate a tiparului”²⁰⁶, promițându-se grabnica îmbunătățire. Editorialul de la rubrica *Verde-n față*, scris de Inocențiu Voinea, are titlul *E dreptul tău, cititorule!*, fiind o invitație dinspre redacție, înspre cititor, îndemnat să telefoneze și să colaboreze cu noul cotidian orădean, al cincilea de limba română, în momentul acela, pe piață, la Oradea. Întreaga pagină a doua este dedicată lansării candidaților PNL, cea de-a opta înfățișează un reportaj cu titlul: *O bătrână a fost bătută și alungată din propria casă*, iar sportul se extinde și la ultima pagină. Facem cunoștință, de asemenea, cu noi angajați: Daniel Man, Teodora S. Cotrău, Sorin Sotoc, Horia Ballint, Daliana Vigu.

Numărul al doilea aduce o noutate. Aflăm că editorul este SC „Casa de Editură și Presă Euro Media SRL”. Prima pagină de mică publicitate nu se lasă nici ea prea mult așteptată²⁰⁷, dar nici primul titlu de atac, în căutarea acelui senzaționalism menit să aducă noul cotidian în atenția cititorilor: *Ieri, trei accidente au cutremurat întregul județ*²⁰⁸. Firește, titlul de-o șchioapă vădit exagerat, este „garnisit” cu o fotografie a uneia dintre persoanele decedate într-unul dintre cele trei evenimente tragice²⁰⁹. În colțul aceleiași pagini, redacția anunța un lucru mult mai puțin terifiant: „Euro Media” angaja secretar general de redacție, secretar de redacție, reporteri, corectori, corespondenți județeni, agenți publicitari, vânzători volanți, curier și șofer. Era evidentă treaba că *Realitatea bihoreană* dorea să se consolideze și să câștige în calitate și audiență. Numai în luna octombrie, mai semnează diverse articole: Olimpia Popoviciu, Claudia Eilender, Geta Gomboș, Mihai Botea, Mihaela Oprea, Sandu Durdeu. Pe parcursul lunii noiembrie, echipa se întrește cu Dana Iova, Kiss Istvan, Horia Trifa, Mihaela Anghel, Horia Dumitraș, Mihai Morar, Sanda Halgas, Dinicu Braghină, Eugen Cassian, iar Mircea Morariu își începe colaborarea cu o rubrică de „telespectator”. Forța ziarului crește, chiar dacă, în privința calității, mai sunt multe lucruri de pus la punct.

*Stolojan vine în Bihor*²¹⁰, anunță cotidianul născut exact la timp pentru a susține candidatura acestuia la președinția României, dar nu ezită, atunci când este cazul, să facă reclamă electorală șefului PDSR: *Iliescu a scos județul în stradă*²¹¹. De altfel, acest joc politic, la două sau chiar la trei capete, va fi specific fraților Micula în toată perioada care a urmat anului 2000, pe măsură ce „imperiul mediatic” s-a configurat ca media scrisă, audio și televiziune. Mihai Bar, care va fi ales deputat PDSR, va beneficia din plin de sprijinul acestora, dovedind faptul că oamenii de afaceri vizează interesul lor și abia apoi aderă la o doctrină sau alta.

²⁰⁶ *Realitatea bihoreană*, 2000, nr. 1, p. 2.

²⁰⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 4, p. 8.

²⁰⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 4, p. 1.

²⁰⁹ Fotografia celei decedate este reluată și în ediția cu numărul 5, tot pe prima pagină, sub titlul: *Accident sau crimă? Moartea Romeliei Târna rămâne învăluită în mister*.

²¹⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 6, p. 1.

²¹¹ *Ibidem*, 2000, nr. 17, p. 1, 5.

O strategie greșită a adoptat noul cotidian în ceea ce privește reclama făcută trustului industrial ce aparținea patronilor săi. Credibilitatea unui ziar este invers proporțională cu angajamentul notoriu în direcția cosmetizării imaginii celor care l-au creat în scopuri de presiune și influență dintre cele mai felurite și prin mecanisme vizibile sau invizibile, oneste sau la limita moralității. Redacția nu se poate abține și șarjează pentru a-și mulțumi stăpânii: *Cetățeni de onoare ai orașului Ștei – Frații Micula și Petre Pantea au primit înalte distincții*²¹². În plus, este reprodus și un poem al unuia dintre frați, Viorel Micula, cu titlul *România din inima mea*, scris, potrivit cotidianului, „în urmă cu ceva vreme”, firește, pe meleaguri scandinave. Jurnalismul din linguşeală nu dă nici bine și nu are nici efectele căutate de „instigatori”. Dimpotrivă. Cu toate acestea, *Realitatea bihoreană* va accepta, poate resemnată, poate dintr-o plăcere perversă, să fie, uneori, doar „gazeta de perete” a patronilor, cu laude și ditirambi de context.

Luna noiembrie aduce și mult doritul eveniment menit să propulseze ziarul. Totul pornește de la un banal articol, dintre sutele care au consemnat în ziarele locale post-decembriste cazuri de viol, semnat de Raluca Indricău: *Violată și sechestrată*²¹³. Acuzatul de viol era un oarecare Viorel Balotă, dat în urmărire generală pentru viol și lipsire de libertate, nimeni altul decât cel care l-a filmat, în urmă cu ceva mai puțin de patru ani, pe maiorul Roșia în pielea goală, într-un apartament, înainte de a face amor cu o tânără pe care o iertase de o contravenție. De data aceasta, Balotă a sechestrat o tânără și a violat-o, înainte ca aceasta să scape, aproape miraculos, cățărându-se pe un burlan, de la etajul IX al unui imobil, din strada Transilvaniei. Bomba explodează pe prima pagină a cotidianului, a doua zi. Redacția este conștientă că e momentul să exploateze un context excepțional, pentru o publicitate capabilă să facă mult mai vizibilă publicația, aflată încă în rodaj editorial. *Poliția mi-a copt-o*²¹⁴, titrează *Realitatea bihoreană*, pornind de la o afirmație a fugarului, anunțând că a primit o scrisoare de la Viorel Balotă, în care acesta acuză Poliția de înscenare, ca urmare a „episodului” în care a fost protagonist maiorul Roșia Avram. Cazul se complică tocmai la timp, cotidianul reproducând o declarație a administratorului de bloc, din care reieșea că tânăra „evadată” locuise, de fapt, în acel apartament cel puțin două-trei luni, înainte de spectaculoasa ieșire pe burlan. Totul devine palpitant, cazul se dovedește a fi unul din care presa putea trage beneficii. Cotidianul din strada Menumorut 20-22 exploatează, de altfel, foarte bine „telenovela”: *Fugarul ne scrie din nou*²¹⁵, anunță redacția, pentru a deveni apoi mediatorii unei posibile predări – *Balotă ne-a promis că se predă*²¹⁶.

Cazul atinge paroxismul. Cotidianul plusează și câștigă: „*Realitatea bihoreană*” face istorie în presa orădeană: *Viorel Balotă s-a predat, ieri, Poliției,*

²¹² *Ibidem*, 2000, nr. 7, p. 1.

²¹³ *Ibidem*, 2000, nr. 22, p. 1, 3.

²¹⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 23, p. 1.

²¹⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 24, p. 1.

²¹⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 25, p. 1.

în redacția ziarului nostru²¹⁷. Totul este regizat perfect. Redacția noului cotidian, ajuns celebru peste noapte, devine locul unde este convocată presa, la un eveniment cu totul special: o livrare către poliție a unui urmărit general, acuzat de viol, din sediul unui ziar. Sorin Sotoc relatează pe spații ample toată aventura, publicând și fotografiile-document. La exact o lună de la apariția primului său număr, *Realitatea bihoreană* se putea declara mulțumită: lumea o băgase, în sfârșit, în seamă, chiar dacă nu se bucura de o bună reputație, tocmai din cauza patronilor care îi dăduseră viață din hârtie și cerneală tipografică.

Echipa ia avânt, chit că nu știm prea bine din cine este compusă, secretul fiind cu totul regretabil și contraproductiv, dând naștere la suspiciuni și diferite scenarii, deloc în folosul fraților Micula. Pe acest fond, de beție datorată succesului, apar greșeli penibile. Macabru de tipul *Jurnalului de dimineață* începe să aibă succes de prima pagină: *Un copil s-a născut fără o mână și fără un picior*²¹⁸ țin să anunțe comunitatea bihorenilor două dintre angajatele ziarului, ca și când o malformație congenitală poate fi un eveniment demn de-o relatare în stil agresiv, cu expunerea familiei, dar și a unui nou-născut care aveau de înfruntat drama unor malformații congenitale ce nu meritau o reclamă de circ ieftin.

După ce ziarul își mai laudă o dată isprava în „Cazul Viorel Balotă”, reclamând invidia profesională a concurenței²¹⁹, mai comite două derapaje populiste. Primul se referă la prezicerea unei vrăjitoare, „consultată” de Daciana Lucaci și Raluca Indricău în scopul de a afla care este viitorul nației: *Asupra României a fost aruncat un blestem*²²⁰, anunță sentențios și frisonant „coana” ce-a consultat tenebrele misterior, ziarul rămânând multă vreme încremenit în spaima viforoasă a zilei de mâine. Dar episodul cu adevărat ridicol, care a riscat să compromită eforturile laudabile ale unui colectiv redacțional talentat și laborios, doar de dragul de-a rupe gura târgului, s-a consumat la 21 decembrie, într-un număr de ziar care poate concura în topul celor mai reprobabile. Este vorba despre articolul de fond, semnat de Sarita Costan, care anunța o altă „eroare” a naturii umane: *S-a născut un copil fără ploape – din cauza bolii, fetița a fost abandonată de familie*²²¹. Șocantă este fotografia copilei, publicată ca și când rolul presei ar fi acela de a populariza accidente speciei, într-o grilă a grotescului cultivat cu osârdie, din lipsă de subiecte cu adevărat semnificative pentru cititor. Sigur, cu toții avem dreptul la greșală. Perseverarea este însă, în astfel de cazuri, diabolică. Spre lauda sa, *Realitatea bihoreană* a avut, totuși, luciditatea de-a nu o lua pe urmele *Jurnalului de dimineață color*.

După ce anunță, în decembrie, faptul că Iliescu a redevenit președinte, iar Emil Constantinescu a fost umilit, asupra sa aruncându-se cu cerneală²²², ziarul

²¹⁷ *Ibidem*, 2000, nr. 27, p. 1, 2.

²¹⁸ *Ibidem*, 2000, nr. 29, p. 1, 2.

²¹⁹ *Ibidem*, 2000, nr. 30, p. 1.

²²⁰ *Ibidem*, 2000, nr. 31, p. 3.

²²¹ *Ibidem*, 2000, nr. 32 p. 1.

²²² *Ibidem*, 2000, nr. 48, p. 1.

relatează despre incidentul nefericit în care a fost implicat Nistor Bădiceanu. Acesta a lovit ușor cu mașina o elevă la Colegiul Național „Emanuil Gojdu”²²³, cotidianul exagerând, atâta cât nu este prea condamnat, cu privire la internarea tinerei, „în stare gravă” și a riscului de-a rămâne nenorocită pe viață. În așteptarea Crăciunului, echipa condusă de Inocențiu Voinea mai comite o nedelicatețe, dacă nu chiar o inducere în eroare prin hipertrofiere, deloc inocentă: *Târfe la discreție – Oradea a devenit un paradis al prostituatelor*²²⁴. Probabil că severul post al Crăciunului i-a provocat lui Sorin Șandor, ispitiri dintre acelea care l-au supărat și pe Sfântul Anton, *illo tempore*, până într-atâta încât să confunde Oradea cu strada felinarelor roșii din Hamburg. Înainte de-a se încheia anul, mai avem un indiciu al motivului pentru care frații Micula și-au „tras” ziar: *Târța harța – Marcel Tarța, un consilier cu tupeu de golan*²²⁵ și *Escrocheriile lui Marcel Tarța ies la lumină*²²⁶ sunt două dintre articolele inserate între Sărbătoarea Nașterii Domnului și Anul Nou, scrise la comanda patronilor, nu din dragoste creștinească, împotriva unuia dintre dușmanii acestora, cu care se aflau în litigiu pentru proprietăți și suprafețe de teren. Începea să fie tot mai clar la ce anume e bun un ziar.

Ultimul număr pe anul 2000 din cel mai nou cotidian local, *Realitatea bihoreană*, editat de „Euro Media”, societate comercială a lui Ioan și VioREL Micula, a apărut la 30 decembrie. După 63 de ediții, se putea vorbi de o echipă în curs de afirmare, dar care era condusă cu totul inadecvat de un director, Inocențiu Voinea, străin de realitățile Bihorului. Acesta a fost un handicap, o piatră de moară prinsă de picioarele publicației. Cu toate acestea, dispunând de o finanțare sigură și la timp, cotidianul tipărit la „PAM Group” SRL va continua să evolueze. Modificările redacționale din anul 2001, schimbarea de format și o mai bună calibrare pe eveniment vor oferi argumentele rămănerii printre cotidienele urbei de pe Crișul Repede. Tirajul foarte scăzut, imposibil de ridicat în ciuda strategiilor redacționale nu tocmai deontologice, nu va constitui un impediment, câtă vreme ziarul nu fusese gândit pentru a produce profit asemenea firmei „European Drinks”, spre exemplu. Foloasele aveau caracteristici cu mult mai discrete, dar deloc de neglijat.

7. *Bihoreanul* – jurnalismul ca spectacol... curat-murdar

Bihoreanul este produsul de serie al „spiritului Pro”. „Implementat” în media românească, după un transfer de tehnologii și metode, din SUA, la mijlocul anilor '90, acest spirit a însemnat un nou mod de a face presă, în primul rând televiziune: la loc de frunte este marketingul, produsul jurnalistic de consum instant, agresiv, nonconformist, depășind o realitate monotonă și reconfigurând

²²³ *Ibidem*, 2000, nr. 50, p. 1.

²²⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 56, p. 1, 6.

²²⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 59, p. 1.

²²⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 60, p. 1.

alta spectaculară. Consumatorul este „clientul nostru, stăpânul nostru”, în sensul în care primește mereu ceea ce îi face plăcere. Pentru prima dată, ținta era mai importantă decât sursele și evenimentele ca atare. „Spiritul Pro” a mizat pe profesionalism și pe solidaritatea elitară a celor care l-au deservit. După ce s-a declanșat în televiziune, provocând un impact de proporții și fiind apoi cu asiduitate imitat, stilul american a coborât spre presa scrisă. El a ajuns în Bihor, la mijlocul toamnei. Primul număr al *Bihoreanului* a fost lansat în ziua de miercuri, 25 octombrie. Având drept slogan „noutăți de pe strada ta”, săptămânalul s-a dorit a fi mereu lângă cel ce avea nevoie să spună și să fie auzit. A fost conceput în format tabloid, în 24 de pagini, dintre care opt „full color”²²⁷. Autodeclarându-se „Săptămânal al Județului Bihor”, publicația era editată de „Grupul Media Pro”, într-un proiect din care mai făceau parte și ale săptămânale, cum ar fi *Clujeanul*, *Arădeanul*, *Bănățeanul* sau *Ieșeanul*. Prețul unui exemplar a fost de 4.000 lei.

Cât privește echipa care a pregătit și a lansat pe piață produsul, aceasta a fost selecționată cu grijă, chiar de către un „comando” sosit de la București, cu două luni înainte de a apărea primul număr. Cel ce a decis a fost Cătălin Tolontan, director general al „ProSport”. Formula a fost gândită pe măsura proiectului: oameni dinamici, buni profesioniști, cu oarecare notorietate în presa locală. Astfel s-a ajuns ca redacția să conțină cam ce avea mai valoros, ca jurnaliști, Oradea, la nivelul anului 2000. Practic, oamenii au venit din două redacții: *Jurnal bihorean* și *Crișana*, Mircea Chirilă, numit redactor-șef, și Florin Ciucaș, din calitatea de redactor-șef adjunct, având libertatea să-și constituie echipa. Caseta redacțională a primului număr ne dezvăluie următoarea componență, în afara celor doi, deja nominalizați: Dan Stan – secretar general de redacție; Florin Budea – editorialist; Simona Iacob, Dănuț Onofrei, Cătălin Sărmășan, Liliana Sime, Olivia Steer, Mircea Stroe – redactori; Ovidiu Pascu și Csikos Rolland - fotoreporteri²²⁸. Putem observa foarte lesne cele trei compartimente forte ale publicației, în funcție de selecția oamenilor: comentariu și analiză politică, anchete jurnalistice și reportaj. Ele vor constitui elementele de bază, ceea ce va da anvergură editorială aparte săptămânalului. Totul într-o tehnoredactare foarte vandabilă, care pune în valoare materialele și subiectele, personajele și amănuntele picante. Un merit în realizarea design-ului l-a avut Marian Toader, art director-ul „Grupului Media Pro”, Divizia „Publimedia”, iar în aplicarea ideilor Vasile Tabără și Horia Vancea, cei care, la calculator, „trăgeau” fața fiecărui număr.

Mecanismul de construcție al edițiilor exploata la maximum răgazul celor șapte zile, pe care redactorii le aveau la dispoziție pentru a se documenta, edita și publica fiecare material. Avantajul față de un cotidian, din acest punct de vedere, al intervalului de reflecție și redactare, este formidabil, reușind să elimine handicapul lipsei de actualitate imediată. „Filosofia” care a stat la baza *Bihoreanului* suna destul de simplu: totdeauna faptele realității, în consumul lor ca

²²⁷ Este vorba de paginile 1, 2, 11, 12, 13, 14, 23 și 24.

²²⁸ *Bihoreanul*, 2000, nr. 1, p. 16.

episoade, ca evenimente recoltate de jurnaliști, sunt mult mai bogate în detalii și aspecte de culise. Acestea stau însă ascunse în „vestiarele” realității, netulburate, ignorate de ziaristii din redacțiile cotidianelor, ca și când nu ar avea nici o importanță. Or, exact aici au dat lovitura cei de la *Bihoreanul*, în exploatarea intensivă a acestor „vestiare”, în aducerea la lumină a detaliilor, în insistența asupra personajelor, în măsura în care biografia lor barocă nu se limita la explicarea unui incident sau scandal. Săptămânalul a avut succes pentru că a intuit și a înfățișat realitatea din spatele realității, faptele de dincolo de fapte, omul aflat dincolo de imaginea lui de contact²²⁹. El începea munca tocmai de acolo de unde era părăsită de jurnalistul obișnuit. Crima, sinuciderea, scandalul, evenimentul public în genere înceta să mai fie un simplu fapt, o înșiruire de contexte, acțiuni și fapte. În „eprubetele” *Bihoreanului* a fost găsită rețeta de succes a produsului mediatic transformat în **spectacol de presă**. O tehnologie specifică televiziunii – divertismentul, dezbateră transformată în talk-show, știrile metamorfozate în mici grenade cu informații șocante, ce explodau în fața fotoliului în care se afla telespectatorul – a fost transferată în revuistică. Fiecare număr al publicației era un eveniment mediatic, un mic spectacol, scenografiat cu grijă, regizat și „jucat”. Lumea era stoarsă de senzational, micile întâmplări deveneau, miraculos, istorisiri ce te lăsau cu gura căscată. *Bihoreanul* avea puterea de a modifica datele realității imediate, după pofa și mai ales în acord cu abisul ce era ascuns în culise, în vestiarele ce se lăsau descoperite, asemenea traumelor profunde ale omului ce merge la psihanalist pentru a se lecu de propriul inconfort provocat de un inconștient rebel.

A fost așteptat și a venit atunci când trebuia. Cătălin Tolontan a avut meritul de-a miza pe oamenii potriviți. Mircea Chirilă s-a remarcat în presa post-decembristă mai ales prin rubrica sa de neuitat, „Butoiul cu mămăligă”, dar și prin munca de manager, la *Jurnal bihorean*. În ceea ce-l privește pe Florin Ciucaș, el a fost copilul teribil al presei orădene, s-a specializat în investigații și a realizat seria anchetelor din anii 1997-2000, de la cotidianul condus de Olimpiu Olar. Curajos, foarte meticulos, a dat lovituri de presă care au stârnit invidia multor confrăți, precum a fost și protagonistul unei gafe antologice, descrise deja, la momentul potrivit. *Bihoreanul* și-a găsit în el omul care i-a dat „obraznicie”, răutate, stârnind mâinii și frică. Liliana Sime s-a împlinit pe sine. Săptămânalul din strada Moscovei 12, etajul III, i-a dat imensa șansă de-a scrie așa cum îi stătea la îndemână, exploatând epicul unor situații din care a reușit să facă adevărate povestiri palpitante, cu acțiune și deznodământ. Cea care a completat-o, într-un registru al Șeherezadei, fără a plana, totuși, asupra ei pericolul unei „execuții” iminente, stârnind admirație și oarece suspine, a fost Olivia Steer, „păpușa” din vitrina *Bihoreanului*. Florin Budea a avut ocazia la rândul-i să exploateze la vârf

²²⁹ Am putea face o analogie, pentru a explica ce înseamnă *realitatea de dincolo de realitate*, cu leitmotivul unui film celebru, „Dosarele X”, care are teme prin faptul că „adevărul este dincolo de noi”.

anii de acumulări, experiența care i-a permis să fie perceput drept cel mai influent gazetar în mediile politicii locale, jurnalistul cu judecata sprijinită pe argumente, fin cunoscător al jocurilor dintr-un mediu al ticăloșiilor disimulate în manevre ale intereselor dictate de strategiile de partid. Era destul de matur pentru a fi ascultat și destul de incisiv pentru a nu fi ignorat. Simona Iacob a adus exuberanța reporterului, mereu în căutarea unui mister dibuit în spatele unei relatări aparent banale. Ea a continuat ceea ce a făcut la *Jurnalul bihorean de duminică*, dar, așa cum avea să dovedească viitorul, își exploatase prea intensiv filonul. Aproape obosită, va relua câteva teme, dar nu va rezista prea mult în echipă.

Cât privește structura unui număr, aceasta era subordonată interesului sau strategiei editoriale: fiecare ediție, un spectacol al subiectelor! Prima pagină anunța titlul ediției, de obicei o anchetă pe un subiect fierbinte, cititorul fiind incitat de ceea ce găsisese în cotidiene și captat prin colajul de fotografii și un rezumat al temei. Editorialul semnat de Mircea Chirilă, precum și alte trei sau patru trimiteri la materiale de interior întregeau o primă pagină construită extrem de agresiv. „Fraza săptămânii”²³⁰ stătea în capul paginii a doua, alături de o coloană cu gafele săptămânii și un articol pe un subiect din actualitatea locală. Paginile trei, patru și cinci erau dedicate subiectului central al ediției, de regulă o investigație. O pagină era dedicată „politicii la două ace”, administrată fiind de Florin Budea, pentru ca alta să fie dedicată reportajului, de care s-a ocupat, la început, Mircea Stroe. Sub titulatura „bizar” erau grupate horoscopul și alte articole din sfera ocultismului, pentru ca „divertismul” să ofere cuvinte încrucișate și caricaturi semnate de Ovidiu Pascu. Paginile de mijloc erau rezervate unui subiect național, preluat de la alte publicații din rețeaua Grupului „Media Pro”, ori unuia local, în funcție de abundența din portofoliu. Pagina „Special” era dedicată unui subiect care, potrivit titlaturii, încerca să iasă din normalitate, din șirul cotidian al lucrurilor sau din acela al personajelor²³¹. Miza pe oraș, pe marile și micile probleme ale orădeanului, ocupa alte trei pagini, din care nu lipseau scrisori de la cititori sau rubricile „De cartier” și „Ne enervează”. „Telecomanda” ocupa alte patru pagini, cu programele TV ale săptămânii, dar și cu portretul unui gazetar din presa locală. În sfârșit, pagina 23 fusese alocată sportului, iar ultima a înserat, de regulă „Povestirile Oliviei”, un fel de mici schițe cu biografii ciudate sau exemplare. Tehnic vorbind, cam acesta era produsul media intitulat *Bihoreanul*.

În primul său editorial, Mircea Chirilă îndeamnă să deschidem ochii, să ne frecăm bine și să ne dezmeticim. Intitulat *Ne trezim*²³², primul său text se termina cu o concluzie clară: „bihoreni, haideti să ne trezim! Pentru început în fiecare

²³⁰ Din cele zece fraze ale săptămânii din 2000, colecționate de *Bihoreanul*, se impune cea rostită de Constantin Jurcă, viceprimar de Oradea: „Această carte, care o are drept autor pe domnul Adrian Iorgulescu...” – în *Bihoreanul*, 2000, nr. 3, p. 2.

²³¹ Chiar în primul număr, pagina „Special” a fost dedicată celei mai mari vedete media pe care Oradea a reușit să o dea: Cristian Tabără – în *Bihoreanul*, 2000, nr. 1, p. 14.

²³² *Bihoreanul*, 2000, nr. 1, p. 1.

miercuri”. În ceea ce-l privește, era o boierie, câtă vreme aproape opt ani a fost nevoit să-și someze cititorii la o vigilență permanentă, rubrica sa având o frecvență cvasicotidiană! Încă din primul număr, Liliana Sime s-a pus vârtos pe muncă. Primul subiect i-a venit ca o mânășă: o tânără fusese împușcată de prietenul ei, în mașină, cu o armă de vânatoare care s-a descărcat accidental. Jurnalista intră exact în culisele cazului, prezentând viața femeii ucise și transformând totul într-o telenovelă. Ultima zi din viața tinerei este descrisă oră cu oră. Nu încapе îndoiala, ziarista se simțea în al nouălea cer. *Bihoreanul* fusese conceput parcă pentru a o face celebră. La fel de palpitant este și primul subiect din „Povestirile Oliviei”, personajul fiind un fost luptător din Vietnam²³³.

Lansarea primului număr a fost un triumf, câtă vreme a avut parte de o transmisiune în direct la principala emisiune de Știri Pro TV, de la ora 19. Au urmat numere cel puțin la fel de interesante, echipa făcând ajustări din mers și rectificând acolo unde apăruseră fisuri. Totul părea a merge din plin. Rețeta săptămânalului stârnea curiozitatea celor mai mulți, anunțând un săptămânal de senzație, la Oradea. Important era ca „moara” să aibă ce măcina, adică să fie subiecte din belșug, pentru că „morarii” se dovedeau a fi pricepuți.

Destul de repede, Liliana Sime reușește prima mare lovitură. *Stripteuzele polițiștilor*²³⁴ este titlul unei anchete-reportaj realizată într-un Night-club din Salonta, „Flamingo”. Era pentru prima oară când o echipă de ziariști pătrunsese într-un astfel de local, iar fotoreporterului i s-a permis să facă fotografii incendiare. Scandalul a fost mare, câtă vreme localul avea ca al doilea administrator pe fiul unui colonel de Poliție, șef al serviciului Economic din IPJ Bihor. Liliana Sime are talentul diabolic de a le trage de limbă pe dansatoare, acestea povestind chiar în ce regim fac sex cu clienții și cât de mult sunt așteptați italienii, veniți la vânatoare, în zonă. Fotografiile depășesc chiar textul. Se naște întrebarea, cum de-a fost posibil așa ceva? Cum a reușit să penetreze în local echipa de ziariști, de vreme ce astfel de stabilimente sunt obligate la o discreție absolută și păzite mai bine decât o unitate militară. Răspunsul este simplu: prin ducere de nas. Al doilea administrator (Florian Jurcuț, zis Briciu), prezent la fața locului, a crezut când i s-a spus că fotografiile sunt făcute pentru a fi date amintire stripteuzelor și că, de fapt, nu este decât o misiune în interesul lui, de a-i face reclamă. De altfel, astfel de stratageme dubioase dar eficiente vor fi foarte des folosite de reporterii *Bihoreanului*, în documentarea unor cazuri delicate, uneori din intenție bună, alteori încălcând normele deontologiei profesionale. În același număr care a asigurat deja notorietatea săptămânalului, Florin Ciucaș²³⁵ anunță revenirea în Oradea a „Ambasadorului” Ionel Bara²³⁶, cunoscut personaj, grație

²³³ *Ibidem*, 2000, nr. 1, p. 24.

²³⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 3, p. 1, 3, 4, 5.

²³⁵ Florin Ciucaș va scrie rar, rezumându-se mai mult la a pregăti materialele pentru tipar. A avut, totuși, o rubrică, în primele luni, „Strada”, în tronsonul editorial dedicat vieții citadine.

²³⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 3, p. 7

anchetelor din *Jurnal bihorean*, de data aceasta surprins chiar în compania lui Ion Iliescu, aflat la Oradea în campanie electorală.

Sezonul scandalurilor cu iz sexual se menține deschis. Liliana Sime mai susține un recital, pe trei pagini, cu titlurile *Noul scandal de la etajul 9*²³⁷ și *Arestat în direct*²³⁸. Subiectul este lansat pe prima pagină, după rețeta îndelung experimentată – *Maestrul orgiilor*, fiind vorba despre Viorel Balotă, cel care a sechestrat o tânără obligând-o la servicii sexuale. Aceasta a scăpat folosindu-se de un burlan. Toată aventura a fost exploatată de *Realitatea bihoreană*, individul predându-se poliției chiar la sediul respectivului cotidian. Deși nu i-a convenit contextul, *Bihoreanul* nu a ezitat să profite de un subiect care i-a mers reportericei taman la suflet. Liliana Sime descrie cu lux de amănunte orgiile la care era obligată fata aflată sub sechestrul, cum mai făcuse, odată, în paginile *Jurnalului de dimineață*, în „Cazul Culici”. În fond, era un mijloc de-a trăi, prin delegație, experiențe pe care singură nu le putea provoca și obține.

Un subiect de interes de care s-a ocupat Olivia Steer a fost cel referitor la viața unei mari cântărețe de muzică populară a Bihorului, emigrată în SUA, Florica Bradu²³⁹, care se dedicase unei activități din care câștiga bani frumoși - coafura. La rândul ei, Simona Iacob a dezgropat o poveste veche (1971), despre fuga unui cetățean din Marghita, cu avionul peste graniță, după ce l-a deturnat, plin cu pasageri, de pe Aeroportul din Oradea²⁴⁰, dar a scris și despre preotul infirm din Derna, Teofil Chilba, atât de iubit de enoriași încât au împiedicat schimbarea sa cu un alt preot²⁴¹.

Practic, fiecare număr este elaborat și contruit ca un „pachet” media foarte atractiv, cu subiecte dezvoltate spre zone pe care presa cotidiană nu avea cum să le observe și să le exploateze, din lipsă de timp. Căutările fiecărui redactor sunt febrile, reușind să găsească teme demult uitate, care puse într-un ambalaj atractiv și editate după știința gazetăriei de impact trăiesc o nouă viață, grație paginii din hârtie și cerneală tipografică. *Bihoreanul* a utilizat foarte mult această tehnică a decupajelor dintr-un trecut banal a unor fapte care puse într-o altă lumină să pară adevărate evenimente cu totul spectaculoase. Un exemplu elocvent este acela al investigației realizate de Florin Budea pe marginea unui subiect vechi de peste 50 de ani, despre un presupus spion, fugit din țară și apoi reîntors, cu misiunea de a fura un MIG-21 – Traian Crețu, originar din Șauaieu²⁴².

Uneori se poate și rata, supa reîncălzită fiind searbădă. Este cazul unui articol al Liliane Sime²⁴³ despre o fetiță ce avea inima și stomacul în dreapta, iar ficatul în stânga, de fapt un articol din ziarul *Jurnalul de dimineață*, vechi de

²³⁷ Ibidem, 2000, nr. 4, p. 3.

²³⁸ Ibidem, 2000, nr. 4, p. 4, 5.

²³⁹ Ibidem, 2000, nr. 6, p. 12, 13.

²⁴⁰ Ibidem, 2000, nr. 2, p. 1, 3, 4, 5.

²⁴¹ Ibidem, 2000, nr. 2, p. 7.

²⁴² Ibidem, 2000, nr. 9, p. 3, 4, 5.

²⁴³ Ibidem, 2000, nr. 3, p. 12, 13.

câțiva ani și repus pe tapet. Același „defect” are și materialul intitulat *Șamanul* semnat de Simona Iacob²⁴⁴, un „remake” după un material cu exact același titlu, din *Jurnalul bihorean de duminică*. Nevoia de succes, senzaționalul de-o zi sau de-o săptămână scuzau, pesemne, astfel de practici. Oricum însă, cei din echipa *Bihoreanului* știau să exploateze foarte bine și ocazia, contextul, fiind din acest punct de vedere niște oportuniști de foarte bună calitate. Este cazul chiar cu numărul de Sărbători, când Olivia Steer o prezintă pe Miss Oradea '94 în ipostază de Crăciuniță²⁴⁵, dar și într-o situație cu mult mai serioasă, în care a fost vorba de un italian, Carlo Giovenzana. Acesta tocmai fusese arestat, pretext pentru Florin Ciucaș și Liliana Sime de-a „developa” filmul incitant al unei operațiuni mafioate, italianul comandând un omor și incendierea fabricii care îi făcea concurență²⁴⁶.

Până la sfârșitul anului, au fost scoase 10 numere din *Bihoreanul*, suficiente pentru a crea imaginea unui săptămânal ce urmărea succesul. A avut norocul ca subiectele să vină la timp și s-a bucurat imediat de credibilitate, așa că destui erau cei care reclamau diferite întâmplări, aducând reporterilor evenimentul aproape pe tavă. Un mare pericol pândea din umbră. Este vorba de reacția conducerii în momentul în care realitatea nu va mai fi capabilă să ofere subiecte suculente, când senzaționalul din care se hrănea deja publicația va avea sincopă sau va obosi. Depozitul cu subiecte readuse la viață din cotloanele istoriei locului, mai vechi ori mai noi, urma inevitabil să se epuizeze. Singura soluție părea să fie provocarea, forțarea și supralicitarea unor întâmplări, fabricarea unor personaje bune de tăvălit prin ziare, în acord intim cu modul în care a fost gândit *Bihoreanul*. De aici până la derapajul spre tabloid nu avea să fie decât un pas.

Investigațiile jurnalistice, povestirile cu tâlc, actualitatea politică sau viața VIP-urilor, precum și micile probleme ale cetățenilor își găsiseră spațiul editorial ideal. Presa-spectacol a debutat la Oradea într-un chip ce stârnea aplauze și implora „bis”-uri. Grupul „Media Pro” nu putea fi decât încântat, rețeta funcționa, iar „spiritul Pro” putea fi activ nu doar în televiziune. Presa scrisă îl adoptase cu entuziasm. Finalul mileniului acreditase un experiment pe care anii ce vor urma îl vor duce spre o criză a expresie, dar și spre întrebări legitime cu privire la limitele libertății de expresie. Atenți la „sticla” pe care evolua Spiritul, uitaserăm că „ucenicul vrăjitor” poate fi de nestăpânit.

²⁴⁴ *Ibidem*, 2000, nr. 4, p. 8.

²⁴⁵ *Ibidem*, 2000, nr. 9, p. 1, 24.

²⁴⁶ *Ibidem*, 2000, nr. 10, p. 1, 3, 4, 5.

LITERATURĂ

Gavril CORNUȚIU

IMNUL SPERANȚEI

I.

- 1.1. Credința naște speranța. Speranța naște fapta. Fapta hrănește speranța. Speranța întărește credința. Atunci ce-i rămâne omului după consumarea faptei? Împlinirea. Acesta-i drumul. Adevăratul ocean pe care l-a traversat Columb a fost Oceanul Neîncrederii, iar de înfruntat el a înfruntat valurile deșertăciunii, adică ale necredinței și ale nefaptei.
- 1.2. Născându-se greu, civilizația a învățat întâi să stea în picioare, apoi să umble cutreierând uscatul. Atunci a început drumul.
- 1.3. Drumul civilizației, în devenirea lui a trecut apoi peste niște fluvii (Eufrat, Nil), descoperind cartea. După ce a învățat să înfrunte apa, civilizația a trecut marea (Mediterană), descoperind viața și gândul. Aici a înflorit și a rodit descoperind credința.
- 1.4. După o suficientă odihnă, civilizația a trecut oceanul, descoperind fapta. Prin faptă a descoperit lumea simțurilor noastre, în micimea ei și în copleșitoarea-i completitudine.
- 1.5. Epuizând uscatul și apele, civilizația abordează văzduhurile. America a devenit Rampa (ce a ajuns inițială poartă și fostul port!), de pe care pornind, lumea va descoperi Universul. Chiar dacă ideea îi vine din casa părintească (Europa), America rămâne Rampa. Vor apare și altele, dar ea are avantajul primului născut.
- 1.6. Atunci ce a devenit ("descoperit") Columb: America, Speranța, Fapta sau Rampa?
- 1.7. Dacă marele antic a spus "Dați-mi o pârghie și voi răsturna pământul", Columb ar fi putut spune: "Dați-mi o Corabie și voi schimba lumea".

II.

- 2.1. Epopeea lui Columb? Da. Descoperire? Impropiu. Adevărită? Da. Columb a descoperit citind, învățând. Navigând, el a adevărit ideea pe care a descoperit-o în carte și în care a crezut.
- 2.2. Intrarea Americii în lume este consecința credinței unui om într-o idee. Faptul că ideea în care credea Columb se referea la cu totul altceva, nu schimbă cu nimic acest aspect.
- 2.3. De descoperit, Columb a descoperit altceva: libertatea pentru milioane de năpăstuiți din societăți anchilozate și posibilitatea muncii pentru ei însuși, adică de a deveni ei înșiși. Cele două: libertatea și munca stau la baza demnității umane. Așadar, Columb a contribuit la forjarea demnității umane, așa cum o înțelegem astăzi. În grădina demnității noastre, statuia lui Columb trebuie s-o fie așezată în mijloc.
- 2.4. Prin aceasta Columb a contribuit la cea de a patra revoluție a modului de a fi al omului Mediteranean (Europa este fiica Mediteranei) și prin influența acestuia a contribuit la schimbarea modului de a fi al omului.

- 2.5. Prima revoluție a modului de a fi a fost mirajul gândirii (greco-romanii). A doua revoluție a fost mirajul credinței (Creștinarea). A treia revoluție a fost mirajul încrederii omului în el însuși, a dreptului la speranță declanșat de Renaștere. A patra revoluție a fost mirajul faptei, declanșat de Columb.

III.

- 3.1 Care sunt consecințele curajului și faptei lui Columb? Un alt mod de a fi și a gândi (al omului), ceea ce înseamnă că pot exista și alte moduri de a fi și a gândi.
- 3.2 Așadar, fapta lui Columb poate fi considerată și o demonstrație. A demonstrat următoarele:
- Că limitele noastre sunt minciuni, că dacă noi suntem mici și închiși este pentru că ni s-a spus tot timpul că suntem mici și limitați.
 - Că un prăpădit de marinar poate face mai mult decât toți regii și papii.
 - Gândul marinarului a fost sămânța învățatului.
 - Că afirmațiile unui învățat sunt perspective fabuloase.
 - Că încrederea într-o idee poate schimba lumea.
 - Că toate ideile au o șansă.
 - Că nu noi ne schimbăm, ci ideile noastre se schimbă.
 - Că jugul disperării mute poate fi rupt și că e loc pentru toată lumea.
 - Că întotdeauna rămâne să descoperim o soluție sau o șansă fabuloasă.
 - Că toți suntem la fel, indiferent de ambalajul în care ne naștem, că doar faptele și drumurile ne despart (ele au la bază idei și credințe).
 - Că între toate credințele, credința în tine poate fi și ea salvatoare și aducătoare în nemurire.

Flaminia FAUR

INDIFERENȚĂ

Ce-mi pasă ce va fi? Mi-e totuna. Nu mă interesează urmările faptelor mele. Iubesc nepăsarea și indiferența. Așa o voi duce mult și bine. Sentimentele trec pe lângă mine și nu mă interesează ce fac și ce gândesc ceilalți. De ce să mă consum? Am intenția să-mi autoconserv energia pentru vremuri mai grele. Reflectez la propriul meu viitor.

Am avut posibilitatea să salvez un om dar nu mi-am irosit forțele. M-am gândit că scapă de viața lui dureroasă și că va fi fericit pe celălalt tărâm. Am făcut o faptă bună. Nici măcar nu încerc să-mi mai amintesc.

*

Câteodată bate vântul sau plouă. Le iau ca fenomene obișnuite ale naturii. Nu-mi pun problema dacă sau când va răsări soarele. Natura să facă ce va pofti. Nici măcar nu încerc să mă protejiez. Boala mă va prinde oricum.

Vrei, nu vrei, ai un destin care te urmărește și de care nu poți fugi și alegi formula: “Fortuna caeca est” (Norocul este orb) sau, în cel mai rău caz, “Ce-i al tău e pus de-o parte”. Și atunci, de ce să mai încerci să schimbi ceva? E un efort inutil.

*

Reflexele tale sunt moarte. Nu faci nici bine, nici rău. Ești imparțial. Te sufocă doar simpla idee că trebuie să iei o decizie și, din această cauză, preferi să fii singur, fără a fi stresat de ceilalți. Fiecare cu viața lui. Nu ai chef să te implici în ea. Viitorul e confuz și incert iar de trecut nu-ți prea pasă.

*

Ai prefera să nu existe nici măcar formula: “Verba volant, scripta manent”. Am putea să rupem papirusurile, foile de hârtie, să zugrăvim zidurile și atunci am contrazice ideea. Ce ne facem, deoarece și gândurile sunt trecătoare iar firea omului e schimbătoare. Totul e incert și, atunci, de ce să nu fiu și eu indiferentă?

IMPOSIBILITATE

Vrei și iar vrei. Dorești și iar dorești, dar nu poți. Te lupți cu morile de vânt sau ești un mic Sisif, care duce o greutate mult prea mare, de care nu poate scăpa. Din păcate, încerci să urci muntele dar nici măcar atâta nu poți face. Of! Cerul e prea departe și idealurile mici sau mari sunt de nerealizat.

Te simți ca un purice în fața unei girafe. Protestezi, protestezi dar, degeaba, e prea sus pentru tine. Încerci regula: “Scopul scuză mijloacele”, dar degeaba, devii perfid, căci nu merge. Nu-ți stă în caracter și poate nu depui efortul necesar. Cine știe care e cauza? Nu te lași. Încerci alte mijloace. Îți pui la contribuție imaginația dar tot chix. Te doare capul și nu mai știi ce să crezi. Unii se prăbușesc și sunt pierduți pentru societate iar alții plutesc purtați de vânt într-un loc sau altul. Și-au pierdut sensul direcției și parcă nici n-au auzit de busolă. Omul se degradează în propriii ochi. Se întreabă de ce mai există. Condamnă soarta și își pierde credința în Dumnezeu. Pune totul la îndoială. Viața devine, câteodată, un coșmar visat cu ochii deschiși.

Creierul începe să nu mai funcționeze normal. Apar reacțiile bizare. În loc să mănânce, bea, în loc să se plimbe, lăncezește în pat. Zâmbetul și râsul dispar și apare o stare de apatie și pasivitate. Nu mai judecă în mod corect, nu mai are păreri proprii. Face ceea ce îi se poruncește sau pur și simplu privește în gol. Ce mai contează? Are lipsă de discernământ. Când trebuie să aleagă, preferă părerea altora. chit că e bună sau nocivă. Practic, își pierde propria personalitate și devine o nulitate socială.

Așa se întâmplă când omul nu poate să-și realizeze visele și idealurile. Ar trebui să se mulțumească cu cât are și cu cât poate, dar natura umană e clădită astfel încât să vrea din ce în ce mai mult. Când nu se poate, edificiul se dărâmă sau, în cel mai bun caz, se uzează.

LASĂ-MĂ!

M-am săturat! E timpul să iau o decizie. În capul meu e o dezordine îngrozitoare. Gândurile o iau razna. Știu ce vreau și pur și simplu nu am puterea necesară să realizez. În conștiința mea e o luptă teribilă între ceea ce doresc și ceea ce trebuie. Câteodată, pur și simplu îmi vine să-mi plâng singură de milă dar poate că nu am ajuns încă să mă auto compătimesc. Oricum, blocurile din jurul meu devin ruine iar din ruine se alege praful și pulberea. Ceea ce a construit un om poate fi demolat într-o secundă. Oare de ce a făcut atâta efort? A fost bine, a fost frumos, ai trăit într-o lume de basm dar totul acum e un vis.

*
* *

Îți vine să plângi, dar lacrimile ți-au secăt. La ce bun mai există și acestea? Oare contează dacă îți exteriorizezi sentimentele? Unii te vor compătimi. Dar, ce nevoie ai de aceste reacții? Cu ce te mângâie? Ce câștigi sau ce pierzi?

Alții vor râde și se vor bucura de disperarea ta. Poate că au trecut și ei prin starea asta și au depășit-o, având au un sentiment de satisfacție, gândindu-se că ei sunt învingători.

Dar, s-ar putea să se înșele. Când ai ajuns să folosești verbul “a lăsa” la modul imperativ (timp prezent) înseamnă că, totuși, știi ce vrei. Te-ai hotărât să scapi de ceva și, de data aceasta, prin propriile puteri, singur. Ai luat o decizie. Cum o vei realiza nu se știe. Cerebelul va trebui să judece logic și lucid. Vei încerca să nu provoci durere sau suferință, cu toate că așa ceva nu se prea poate. Dar, instinctul de autoconservare îți dictează că trebuie să spui: “Lasă-mă!”.

TEORIA CATASTROFEI

Interesant subiect! Sper că îl voi scoate la capăt. Trebuie să fii foarte ghinionist pentru a da peste el. Oricum, nu mă prea tem de final. În viața omului există diferite momente. E important cum poți să le percepi, să le trăiești, să le depășești. E o luptă continuă din care ieși învins sau învingător. Eforturile sunt mari dar, câteodată, merită. Alteori, te simți, ca un pui mic și zgribulit, fără nici un fel de reacție. Îți vine să plângi, dar nu mai ai lacrimi. E mai bine pentru a nu provoca inundații.

Orice ai face, nu scapi de pesimism. Spectrul culorilor se uniformizează și e mai rău decât dacă ai fi daltonist. Nici nu poți defini nuanța pe care o vezi.

*
* *

Catastrofa.

Munții și dealurile se prăbușesc. Vezi cum se sfarmă rocile, cum zboară brazii și fagii în furtuna declanșată de catastrofă. Florile devin fulgi de nea multicolori iar iarba – albastră. Vârtejul începe să înghită totul. Natura e dezarmată de sensul real. Nu mai știi unde te găsești sau pe ce relief. Putem defini: “Zbatere de vânt și lipsă de cuvânt”. Ochii nu cred. Perfecțiunea s-a dus ... Ordinea a murit. Reguli nu mai există. “Simetrie” și “Asimetrie” sunt niște antonime pe care nici măcar nu le poți defini. Cel mai grav suferă “armonia”, ce tinde spre desăvârșire. E total opusă “epocii catastrofei”, care o dezintegrează bucățică cu bucățică.

Cuvântul “perfecțiune” are o soartă morbidă și, atunci, spunem: “Ferice de PERFECȚIUNEA săracă cu duhul”, “Să n-o apere luciditatea!”, deoarece existența ei nu e permisă în epoca “teoriei catastrofei”. Conștientul o îngroapă iar omul nu o mai percepe.

PROSTIA

Prostia are numeroase feluri de manifestare. De obicei e o stare continuă. Omul se naște cu ea și, culmea, se ține ca scaiul de el. Nu putem spune că e o

haină, ci că este, de fapt, în sângele lui. Nu e drog, e ca și celula albă sau roșie. Dacă o înlături brusc, omul moare dar, din păcate, nici treptat nu se poate. Te-ai ales cu ea, a ta este. Poate că merge formula: “Ferice de cei săraci cu duhul!”.

Ce face omul prost? E cert că dă cu capul de gard sau pică în gropi, dar nu simte sau nu se resimte. Poate nici nu-și dă seama de ceea ce s-a întâmplat. Plouă, ninge, tună, fulgeră, sunt niște fenomene naturale care nu contează. Trecerea orelor e greu de înțeles.

În ceea ce privește sentimentele primează instinctul. E un mic animăluț, care își adulmecă prada. Își ascute ghearele și câteodată zgârâie, alteori sufocă sau sugrumă.

Când este satisfăcut se simte ca un învingător, deși nu cunoaște înțelesul real al cuvântului.

Din păcate, în societate mai bine de treizeci la sută sunt semidocti. Trebuie să acceptăm realitatea și să ne bucurăm că nu facem parte din rândurile acestora.

Mai există o chestiune distractivă. Dacă nu ar fi prostie, nu am putea utiliza gradele de comparație în raport cu ceilalți oameni.

Se mai întâmplă ca oamenii semi-dotați și cei inteligenți să aibă momente în care se manifestă clar prostia. E o prostie trecătoare, dar cu urmări dureroase pentru cei asupra cărora se reflectă. Mulți regretă acele momente, însă răul făcut nu poate fi reparat. Alții trec mai departe și li se fâlfâie de sufletelele oamenilor.

OFUSCATUL

Care ar fi definiția ofuscatului? E o persoană care în permanență se crede nedreptățită de oameni și societate. În loc să se adapteze la situație sau să lupte să o schimbe fierbe în suc propriu, se interiorizează, se macină sau protestează.

Primul lucru care îl spune e: „o, Doamne, spurcată e viața asta și răi și invidioși sunt oamenii!”. Își roade unghiile, își consumă neuronii dar, degeaba, nu luptă.

Ție, ca om imparțial, îți vine să râzi sau să plângi. Depui eforturi să-i explici că e greșit cum gândește, că trebuie să analizeze mai bine evenimentele care l-au dus la această stare dar, întotdeauna, cam degeaba. Îți dai seama că e irascibil, labil psihic și cam își bate joc de propria lui viață.

Ce să facem? Azi e soare, mâine e ceață, dar cam rar plouă.

E culmea că el are dreptul la toate și are dreptate cam tot timpul. Nu e rău la suflet, dar nu are capacitatea de a înțelege anumite persoane. Of, e foarte dificil și nu mai știi cum să-l iei și ce atitudine să adopți. Să-l ignori? E o soluție, care însă îi agravează starea de ofuscare. Ei, atunci, nu-ți rămâne decât să-l bați la cap (dacă ai la ce) până reușești să-l scoți, puțin, din blocare. Efortul acesta îl faci doar dacă ții la el. Dar, totul are o limită și poate că răbdarea ta agonizează și apoi decedează.

Când îți dai seama ce înseamnă ofuscarea, fugi rapid de ea. Preferi tristețea care știe să ierte și nu urăște. Ce să faci? În lumea asta există oameni și oameni.

Susan SIMPSON GEROE

TĂCEREA PĂRINȚILOR (The Silence of Parents)

Ilona ieși în grabă din teatru, îmbrăcată în rochia albastră cu picățele albe, care se potrivea cu ochii ei. Își luă rămas bun de la colegi și sări scările să ajungă în stradă. Era o după-amiază caldă de august, iar traficul prin vechiul oraș Oradea era aglomerat și asurzitor. Ilona așteptă la un colț, trecu pe partea cealaltă a străzii și grăbi pasul spre următorul colț de stradă, de unde o luă spre stânga.

Ce oraș frumos, se gândea ea. Am trăit aici toată viața mea, iar acum începe să-mi lipsească, înainte chiar de a fi plecat.

Oradea era cu adevărat un oraș frumos. Datând încă din secolul al 12-lea, acest oraș aflat la limita dintre Europa de Est și Centrală, a fost cunoscut sub numele de Varadinum în latină, Grosswardein în germană și Nagyvarad în maghiară, după cum s-au perindat puterile politice și militare. Oradea i-a văzut pe huni, pe slavi, pe tătari și pe turci – chiar și pe vampiri, potrivit legendei, cum Oradea se află în provincia Transilvania. Ungurii au pretins a fi a lor, la fel și românii. Acum, în 1964, era un oraș românesc, iar România era un satelit al Rusiei. Istoria nu stă în loc.

Câteodată, ca și acum, Ilona Gabor și-ar fi dorit să uite de istoria plină a pământului pe care se născuse și a orașului natal. Mai mult chiar, și-ar fi dorit să uite de schimbările care aveau să se petreacă în viața ei. Ar fi vrut să trăiască prezentul o veșnicie, căci a fost cea mai fericită vară din viața ei. Avea optsprezece ani, și era îndrăgostită pentru prima dată în viața ei. Prima și singura dată, se gândea ea.

Ajunse pe promenada Crișului și pășea printre tufele de crizanteme albe și galbene, pe sub coroanele dese ale castanilor. Oare el ajunsese deja?

Da!

Stătea acolo, sprijinit de un gard, privindu-și ceasul de la mână. Jacheta albastră sport o avea aruncată peste umăr, ca un cosmopolit, ca un locuitor în pas cu moda al Oradiei. Andras Tabanyi. Doctor Andras Tabanyi. Andras al ei! Ilona grăbi pasul, până ce el își îndreptă privirea în direcția ei și pe fața lui apărură surâs care îl oglindea pe al ei. Cei doi îndrăgostiți se îmbrățișară și se sărutară.

- Îmi pare rău că am întârziat, spuse Ilona, privind în sus spre ochii lui negri, strălucitori, petrecându-și mâna prin părul lui castaniu, greu de manevrat.

- Aș fi așteptat toată noaptea, răspunse Andras, scuturându-i părul blond.

Privea țintă în ochii lui surâzători.

- Știi să farmeci, Doctor Tabanyi.

Zâmbi și spuse:

- Hai să vedem dacă știu să-i încânt și pe părinții tăi în seara asta. Vreau să le câștig încrederea. Am planuri pentru ei.

- Ai putea să farmeci veverițele din copaci, Andras. Dar nu acum. Nu avem timp. Ne așteaptă.

- Cine, veverițele?

- Părinții mei, prostuțele!

- Ah da. Socrii mei.

Ilona se smulse din brațele lui.

- Nu mă mai necăji, Andras, murmură ea.

- Cine te necăjește?

Andras, ce vrei să spui? Ce vorbești?

- Andras își puse mâinile pe umerii ei și o privi pătrunzător, încât ea știu că e sincer.

- Ilona, vrei să te căsătorești cu mine? o întrebă el. Vrei să fii soția mea? Dacă insiști, am să îngenunchez în fața ta, dar vreau ca hainele mele să arate curate când am să mă prezint în fața alor tăi.

Ilona își mușcă buza, ca să fie sigură că nu a părăsit realitatea.

- Să nu aduci vorba despre asta în fața părinților mei. Promite-mi, Andras.

- Și ce ai să-mi promiți în schimb? răspunse el. Ți-am pus o întrebare.

Dar Andras, am să plec la universitate peste trei săptămâni!

- Sau ai putea să te căsătorești cu mine.

- Andras, nu pot!

- Sau poți să le faci pe amândouă. Voi fi răbdător. Spune doar da. Putem rezolva detaliile mai târziu.

- Andras...

- Te rog spune da, Ilona, o imploră Andras. Spune da mai întâi, iar după aceea poți să spui ce pofești.

Ilona se cufundă în îmbrățișarea lui și își așează capul pe pieptul lui. Auzea cum îi bătea inima. Simțea cum inima ei răspundea.

- Da, desigur, spuse ea. Desigur că am să mă căsătoresc cu tine. Dar despre asta să nu aduci vorba în fața părinților mei. Cel puțin nu în seara asta. Vreau să te cunoscă mai întâi.

- Mă vor plăcea? întrebă el.

- Au trecut prin multe. Iar față de mine sunt foarte grijulii.

- Voi avea eu grijă de tine. Spune-le asta.

- Andras ne cunoaștem de-abia de două luni! protestă Ilona.

- Și am știut din clipa în care te-am văzut în piesă că trebuia să te întâlnesc; și imediat ce Berti ne-a făcut cunoștință, am știut că trebuie să te cunosc mai bine;

și de îndată ce te-am cunoscut mai bine, am știut că trebuie să mă căsătoresc cu tine. Asta e tot ce văd eu și tot ce gândesc. Îi ridică bărbia, apoi o sărută pe buze.

Pășeau unul lângă altul, ținându-se de mână, pe podul de peste Criș. Aerul se răcorea, iar zgomotul traficului nu mai era atât de apăsător. Mâna mare a lui Andras era caldă și fermă, jucându-se cu degetele ei unul câte unul, în ritmul pașilor.

- Crezi că părinții tăi mă vor îndrăgi? Întrebă Andras din nou.

- Cu siguranță, răspuse Ilona. Cine ar putea să nu te placă? Ești inteligent, ești bun, ești chipeș ...

- Oh, nu te mai juca cu mine, râse el.

- E adevărat. Dar ...

Vocea ei nu se mai auzi. Erau prea multe de spus, și nici o modalitate de a le spune.

- Spune-mi, Ilona. Dar ...?

S-au oprit la jumătatea podului și au privit în jos spre apa care curgea pe sub ei, spre cei câțiva pescari încăpățânați care stăteau printre sălciile de pe mal, sperând la o cină.

- E oare faptul că sunt mai în vârstă decât tine? S-or fi gândit ei oare că sunt cam învechit?

- Nu ești atât de în vârstă. Douăzeci și șapte e doar ...

- ... o jumătate din cât ai tu.

- Am să te ajung din urmă, doctor Tabanyi, doar așteaptă. Și încă te porți ca un adolescent. Ești doar un băiat, îl tachină ea.

- Și am mai fost căsătorit înainte. Cum vor reacționa la o astfel de situație?

- Dacă eu pot să accept, atunci vor fi în stare și ei, cu timpul.

- Și tu, chiar poți accepta?

- Ți-am spus doar că pot. Ai făcut o greșală. Acum păstrează-o în trecut.

Poți?

- Sigur că da. Dar mai este o fată în viața mea, știi.

- Oh?

- Andrea, fiica mea.

- Aș vrea s-o întâlnesc pe Andrea, spuse Ilona. Probabil că e foarte dulce, și frumoasă, având un tată așa de chipeș.

- Da, este. Și te va plăcea, Ilona. La fel cum aș dori ca și părinții tăi să mă placă pe mine.

- Și eu mi-aș dori asta, dar poate e prea mult.

- Asta fiindcă am fost văzuți sărutându-ne în parc, lângă bazinul orașului, în după-amiaza aceea?

Ilona râse. Un prieten de-al mamei ei i-a văzut sărutându-se, iar până când Ilona a ajuns acasă pentru cină, amândoi părinții aveau deja întrebări și lecții de viață gata pregătite despre cum ar trebui să se comporte domnișoarele cuminți în public. Ilona se opri din râs.

- Tu și eu avem trecuturi atât de diferite, spuse ea.

- Îi deranjează faptul că nu sunt evreu?, întrebă Andras.

- Cred că. Sau cel puțin așa cred. Asta nu ți-ar spune-o. Probabil că nu mi-ar spune-o nici mie. Nu sunt persoane religioase. Dar e greu pentru ei.

- Aș putea deveni evreu, se oferî Andras. Aș face asta pentru ei. Pentru tine.

Îl privi în ochi să vadă dacă glumește ori nu, dar fața îi era gravă, iar ochii sinceri.

- Nu, n-ai putea, spuse ea. „Nu poți deveni evreu doar așa. Nu e ca și cum ai vrea să devii doctor. Nu e ceva care se învață și apoi treci un examen și îți primești certificatul. Nu după ceea ce li s – a întâmplat lor”.

„Probabil că a fost cumplit”, spuse Andras. Aș vrea să vorbesc cu ei despre cele întâmplate.

„Nu!”

„Mă interesează, Ilona. Vreau să știu cum a fost și vreau să îi înțeleg așa cum te înțeleg pe tine”.

„Niciodată să nu îi întrebi despre acele clipe, Andras. Nu ai voie. Ei nu vorbesc despre ele cu nimeni. Nici măcar cu mine. Probabil că nici ei între ei nu își vorbesc despre ele”.

„Poate că ar trebui”, spuse Andras. „Poate dacă ar vorbi ...”

„Andras, sărută – mă. Ține – mă în brațe”.

După o lungă îmbrățișare, ea îi spuse, „Părinții mei au prea multe pe cap. Sunt amândoi la vârsta de cinci zeci de ani, și își construiesc o nouă viață în curând. Se tem de acest lucru, dar și mai mult își fac griji că nu voi avea parte de o educație normală. Hai să nu le mai aducem și alte griji. Și, Andras, te rog, nu aduce în discuție trecutul”.

Andras îi zâmbi și o sărută pe frunte. „Pot să le spun că te iubesc?”

„Nu în seara asta, Andras”.

„Pot să îți spun că te iubesc?”, întrebă el.

„În seara asta”, răspunse ea, „și în fiecare seară la nesfârșit”.

Doar de – ar fi adevărat, se gândi ea. Dacă aș putea face acest lucru să se adevărească.

Când au ajuns pe partea cealaltă a râului, un stol de ciori s-a ridicat dintr-un castan și a dispărut în văzduh.

Emilia BALINT

VIATA

De ce ne speriem?De eternitate?
 De ce ne este frică?De singurătate?
 Sau mai bine zis de moarte?
 Nu am să vă dau teoreme, ale căror adevăruri nu sunt demonstrate,
 și nici minciuni care mint...
 Singurătatea...e copleșitoare,
 Odată cuprins de ea și pătrunzi în adâncuri neadevărate
 Ce te-nvăluie asemenea unor fire de păianjen:rând pe rând,
 Iar apoi îți ucide orice urmă de gând..
 Eternitate, singurătate, două lucruri atât de diferite, dar atât de complicate,
 A căror mamă este moartea și tată soarta...
 Incredibila lume a sorții, a morții, a singurătății și a eternității,
 E chiar în fața noastră,și o vom găsi dacă știm să căutăm,
 Până la urmă,moartea,nu e sfârșitul vieții, ci doar începutul eternității.

CONTEMPLARE

O, templu al naturii,
 Ce mă-nvălui în mireasmă,
 Vântul tău îmi smulge sufletul
 Și-l împrăștie în zarea albastră.
 O, tu, cer nesfârșit de stele,
 Întristat de lacrimile mele
 Te-ai gândit vreodată,
 Că în adâncul sufletului tău
 Zace o mantie de lumină
 Ce îmi sfășie trupul
 Cu o linie cristalină?
 Dar eu m-am gândit vreodată
 Că între mine și sfârșit
 Stă un mare infinit?
 Nu te mai gândi la mâine, că o să înnebunești,
 Gândește-te la azi, că ai să trăiești .
 Ziua de ieri îți mai adaugă viață,
 Ziua de mâine îți scade,
 Dar de le aduni și le înmulțești,
 Ai să constați că astăzi trăiești!*

*(Debut)

Depunere de flori la Statuia lui Mihai Viteazul din Oradea
(1 Decembrie 2006)

Participanți la evenimentul din 1 Decembrie 2006,
din Piața Unirii (Oradea)